

MEDICINOS BIBLIOGRAFIJOS RAIDA IR SVARBA MOKSLININKUI

KONFERENCIJOS MEDŽIAGA

LIETUVOS MEDICINOS BIBLIOTEKA

MEDICINOS BIBLIOGRAFIJOS RAIDA IR SVARBA
MOKSLININKUI

Konferencijos medžiaga

LIETUVOS
MEDICINOS
BIBLIOTEKA

Vilnius, 2018

LEIDINIO SUDARYTOJAI

Simona Ivaškevičienė

Regina Vaišvilienė

REDAGAVO

Simona Ivaškevičienė

Janina Valančiūtė

ATSAKINGOJI REDAKTORĖ

Salvinija Kocienė

MAKETAVO

Simona Ivaškevičienė

ISBN (internetinis) 978-9986-763-67-3

© Lietuvos medicinos biblioteka, 2018

Turinys

PRATARMĖ	9
KONFERENCIJOS PROGRAMA.....	11
NIJOLĖ BLIŪDŽIUVIENĖ	
Nacionalinės bibliografijos reikšmė	12
DR. VIOLETA ČERNIAUSKAITĖ	
Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai	17
REGINA VAIŠVILIENĖ	
Lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniai.....	23
BIRUTĖ RAILIENĖ	
Personalinės bibliografijos rodyklė šiandien: sudarymo naujovių ir ilgamečių tradicijų santykis	33
NIJOLĖ RAUDYTĖ	
Personalinio bibliografinės informacijos ištekliaus sociokultūrinio integruotumo aspektai	41
JANINA VALANČIŪTĖ	
Medikai – bibliografai.....	56
SALVINIJA KOCIENĖ	
Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas.....	62
DOC. DALIA TRIPONIENĖ	
Vladas Šimkūnas – mokslo kolega ir bibliografas	68
EGLĖ SAKALAUSKAITĖ-JUODEIKIENĖ	
Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams	70
ATSILIEPIMAI PO KONFERENCIJOS	74
VYTAUTAS RIMŠA	
Mokslinė bibliografų konferencija	76
EGLĖ PAŠKEVIČIŪTĖ-KUNDROTIENĖ	
Bibliografus sutelkusi konferencija	82
JANINA VALANČIŪTĖ	
Medicinos bibliografijos raida – mokslinėje konferencijoje	84

PRATARMĖ

2017 m. spalio 12 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje vyko konferencija „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“, skirta lietuviškosios medicinos bibliografijos pradininko gydytojo Vlodo Šimkūno 100-osioms gimimo metinėms. Joje dalyvavo daugiau kaip 60 atstovų iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Pakruojo, Švenčionių. Skaityti pranešimai šiuolaikinės bibliografijos, jos raidos ir istorijos klausimais. Prisiminti bibliotekoje dirbusio gydytojo V. Šimkūno gyvenimo ir veiklos faktai.

Pranešimus skaitė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotojos dr. Nijolė Bliūdžiuvienė ir dr. Violeta Černiauskaitė, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos bibliografė dr. Birutė Railienė, Šv. Pranciškaus onkologijos centro darbuotoja Nijolė Raudytė, Lietuvos medicinos bibliotekos direktorė Salvinija Kocienė, darbuotojos Janina Valančiūtė, Regina Vaišvilienė. Dėl ligos negalėjusios atvykti medikės dr. doc. Dalia Triponienė ir doktorantė Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė atsiuntė savo pranešimus.

Pristatyta bibliografijos rodyklė „Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas“ (sudarytoja Ramutė Stankevičienė). Tai jau antroji bibliografijos rodyklė skirta gydytojui Vladiui Šimkūnui. Įžanginiame Lietuvos medicinos bibliotekos direktorės S. Kocienės straipsnyje pateikta išsami jo gyvenimo ir veiklos apžvalga. Rodyklė gausiai iliustruota ikonografinė medžiaga.

Konferencija sulaukė ne tik bibliotekininkų, bet ir medikų dėmesio. Įžvalgomis apie mokslo draugą ir kolegą pasidalino Vlodo Šimkūno bendramoksliai dr. prof. Jurgis Ramanauskas, Bronius Domža, kolegė dr. Danguolė Survilaitė.

Organizatoriai nuoširdžiai dėkoja lektoriams už įdomius ir informatyvius pranešimus, dalyviams už aktyvų įsijungimą į konferencijos darbą, Vlodo Šimkūno žmonos Valentinos Šimkūnienės dukterėčiai poniai Zitai Daniūnaitei Gražulienei už paskolintas nuotraukas iš gydytojo V. Šimkūno šeimos archyvo.

Pranešimai patalpinti Lietuvos medicinos bibliotekos tinklalapyje <http://www.lmb.lt/konferencija-medicinos-bibliografijos-raida-ir-svarba-mokslininkui/>

KONFERENCIJOS PROGRAMA

Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui

Konferencija, skirta gydytojo, bibliografo
Vlado Šimkūno 100-osioms gimimo metinėms

Konferencijos data 2017 m. spalio 12 d. 10 val.
Lietuvos medicinos biblioteka, Kaštonų g. 7, Vilnius

9.30–10.00	Dalyvių registracija. Kava – arbata.
10.00–10.10	Sveikinimo žodis. Direktorė Salvinija Kocienė
10.10–10.30	Nacionalinės bibliografijos reikšmė. Dr. Nijolė Bliūdžiuvienė. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka
10.30–10.50	Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai. Violeta Černiauskaitė. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka
10.50–11.10	Lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniai. Regina Vaišvilienė. Lietuvos medicinos biblioteka
11.10–11.30	Personalinė bibliografijos rodyklė šiandien: sudarymo naujovių ir ilgamečių tradicijų santykis. Dr. Birutė Railienė. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
11.30–11.50	Personalinis bibliografijos leidinys: struktūra, socialinė paskirtis ir funkcijos. Nijolė Raudytė. Šv. Pranciškaus onkologijos centras

Pietūs 12.00-13.00 val.

13.00–13.20	Medikai-bibliografai. Janina Valančiūtė. Lietuvos medicinos biblioteka
13.20–13.40	Vladas Šimkūnas – gydytojas, bibliografas, humanistas. Direktorė Salvinija Kocienė. Lietuvos medicinos biblioteka
13.40–14.00	Vladas Šimkūnas – mokslo kolega ir bibliografas. Doc. Dalia Triponienė
14.00–14.20	Bibliografijos svarba mokslininkui. Gydytoja, doktorantė Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė
14.20–15.00	Diskusijos. Bibliografinės rodyklės „Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas“ bei parodos pristatymas.
15.00	Konferencijos uždarymas. Kava – arbata.

Nacionalinės bibliografijos reikšmė

Nacionalinės bibliotekos, būdamos atsakingos už šalies leidybos produkcijos registravimą, remiasi tarptautinėmis rekomendacijomis ir savo šalies privalomojo egzemplioriaus teisinio reguliavimo sistema. Dar 1950 m. UNESCO konferencijoje, skirtoje tobulinti nacionalinės bibliografijos paslaugas¹, buvo pabrėžta, kad nacionalinės bibliografijos išteklius tai ne vienas sąrašas, bet visuma bibliografijos rodyklių, kurios kartu sudaro visų šalyje išleistų dokumentų registrą. Čia pat pabrėžiama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliuose turi būti registruojamos ne tik knygos ar kitokia spausdintinė produkcija, bet ir garso bei vaizdo medžiaga, taip pat akcentuojama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai atlieka ne tik registro funkciją, bet yra vertinami kaip paslauga vartotojams.

1977 m. buvo pateiktos nacionalinės bibliografijos išteklių turinio ir formos ateities įžvalgos². Tarptautiniame nacionalinės bibliografijos kongrese, kurį organizavo UNESCO kartu su IFLA, buvo pateikta rekomendacijų, kurios apibrėžė atrankos kriterijus, katalogavimo lygmenis ir šalies publikuotos produkcijos registravimo pagrindą. Abiejuose dokumentuose dėmesys telkiamas į nacionalinės bibliografijos turinio sklaidą spausdintine forma, nors XX a. 8-ajame dešimtmetyje jau užsimenama ir apie jo elektroninę formą bei bibliografinių duomenų tarptautinį integralumą.

Daugiausia įtakos nacionalinės bibliografijos veiklos raidai padarė XX a. dešimtajame dešimtmetyje vykusį Tarptautinę nacionalinės bibliografijos paslaugų konferenciją³. Joje buvo pateiktos rekomendacijos ne tik nacionalinės bibliografijos aprėpties klausimu. Atsižvelgiant į tai, kad informacinių technologijų plėtra kelia naujus reikalavimus nacionalinio publikuoto šalies intelektualinio turto kaupimui bei apskaitai, kreipiamas dėmesys į nacionalinės bibliografijos formų kaitą.

XXI a. pradžioje tarptautinei bendruomenei buvo pristatyti keli išsamūs reikšmingi darbai. Viename jų Barbara Bell ir LangballeAnne M. Hasund⁴ kalba kaip įvairiose šalyse rengiant nacionalinės bibliografijos išteklius laikomasi tarptautinių rekomendacijų, ypačingai tų, kurios buvo paskelbtos 1998 m.

2009 m. IFLA darbo grupė parengė gaires, kuriose nagrinėjama nacionalinės bibliografijos veiklos raida, jos rezultatų reikšmė naudotojui, atrankos principai rengiant bibliografijos išteklius, katalogavimo reikalavimai, nacionalinės bibliografijos paslaugų funkcionalumas, jų organizavimas ir valdymas bei bendradarbiavimo su leidėjais būdai. 2011 m. pasirodė gairių vertimas į lietuvių kalbą⁵.

Nacionalinės bibliografijos veiklos esmei apibūdinti dažnai pasitelkiama dar XX a. 10-ajame dešimtmetyje sukurta veidrodžio metafora. Ją pasiūlusi Barbara Bell⁶ nacionalinės bibliografijos veiklos rezultatus įvardijo kaip šalies kultūros veidrodį. Nacionalinės bibliografijos ištekliai atspindi

¹*General Report on the Improvement of Bibliographical Services* [interaktyvus]. UNESCO.org, 1950 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>>.

²*Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography* [interaktyvus]. UNESCO.org, 1979 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658eo.pdf>>.

³*The Final recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus]. IFLA.org [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.

⁴Bell, B. L.; Langballe, A. M. H.. *An Examination of National Bibliographies and Their Adherence to ICNBS Recommendations: Final Report to the IFLA Standing Committee on Bibliography*. Ohio: IFLA, 2001, 160 p.

⁵Žumer, M., red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje: patarimai ir naujos kryptys*: IFLA darbo grupės gairėms valstybinei bibliografijai parengti. Vilnius, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2011. 145 p.

⁶Bell, B. L. *An annotated guide to current national bibliographies*. 2nd.rev. ed. München: K. G. Saur, 1998, p. 32.

tos šalies kalbą, švietimo, literatūros ir mokslo vaidmenį, jais naudojantis galima pažinti to meto kultūros veikėjus ir literatūros kūrėjus, ekonomines, politines, socialines ir religines šalies raidos tendencijas, šalies gyvenimui svarbius įvykius ir tradicijas, tirti knygų ir kitų medijų rinką bei konkurencinę aplinką. Viskas tampa pastebima, nes nacionalinė bibliografija atspindi šalies kultūros, mokslo, visuomeninio ir ekonominio gyvenimo unikalumą.

Kultūros ir ekonomikos matmuo jungia bibliotekas ir leidėjus. Viena tos jungties išraiška yra nacionalinė bibliografija, kuri yra ne tik inventorių, bet ir priemonė pažinti, suprasti bei išsaugoti dokumentuotą kultūrą.

Pastaraisiais dešimtmečiais įvykę leidybos pokyčiai, elektroninių informacijos išteklių gausėjimas, interneto galimybės keičia nacionalinės bibliografijos išteklių aprėpties ir sklaidos suvokimą ir iš naujo kviečia įvertinti nacionalinės bibliografijos paslaugas ir santykius su šalies leidybos produkcijos gamintojais, siekiant užtikrinti, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai galėtų būti dokumentinių išteklių prieigos ir tyrimo bei bibliografinės informacijos sklaidos priemonė.

Viena vertus, nacionalinės bibliografijos ištekliai yra šalies leidybos produkcijos registras, bet kita vertus, šalia spausdintinių ar kitų apčiuopiamų medijų, kurias biblioteka gauna kaip privalomąjį egzempliorių, daugėja elektroninių išteklių, kurių atspindėjimas nacionalinės bibliografijos ištekluose iki galo neišspręstas klausimas.

Daugiau nei prieš šešis dešimtmečius Helen Conover pateikė apibrėžtį, idealų nacionalinės bibliografijos išteklių suvokdama kaip išsamų sąrašą „visų knygų, dokumentų, brošiūrų, serialinių leidinių ir kitos spausdintinės medžiagos, išleistos tam tikros šalies teritorijoje apibrėžtu laiko tarpu“⁷.

Praėjus keliems dešimtmečiams, Tarptautinėje nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijoje, 1998 m. buvo pateikta kiek bendresnio pobūdžio apibrėžtis, kurioje akcentuojamas ne sąrašas, bet reguliariai skelbiama patikimų ir išsamų visos šalies nacionalinės produkcijos, arba vadinamųjų nacionalinės leidybos pramonės produktų, įrašų sanauja⁸. Šis teiginys buvo nuoroda į tai, kad nacionalinės bibliografijos išteklius gali būti ne tik spausdintinis leidinys, elektroninis leidinys fizinėje laikmenoje, bet ir atskiras elektroninis katalogas, atspindintis visą šalies leidybos produkciją. Išskirtinė nacionalinės bibliografijos išteklių ypatybė – išsamai tam tikru būdu formaliai apibrėžta publikuotų dokumentų registracija, kad ir kokia būtų tų dokumentų fizinė forma, turinys ar kokybė.

Taigi ilgą laiką nacionalinės bibliografijos išteklių suvoktis, konstruojama kaip *išsamus sąrašas spausdintinės medžiagos, išleistos tam tikros šalies teritorijoje*, tarptautinės bendruomenės pastangomis ir sutarimu transformavosi į platesnę apibrėžtį, apėmiant visas šalyje publikuojamų dokumentinių išteklių rūšis, formas, kalbas ir kitas jų ypatybes.

Privalomojo egzemplioriaus sistema užtikrina nacionalinio publikuotųjų dokumentų fondo plėtrą, papildant jį bet kokios formos publikuotais ištekliais, tai savo ruožtu leidžia atlikti šalies leidybos produkcijos bibliografinę apskaitą ir sudaryti išsamius nacionalinės bibliografijos duomenų rinkinius.

Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacijose teigiama, kad privalomasis egzempliorius yra priemonė, užtikrinanti šalies kultūros ir intelektualio paveldo bei lingvistinės įvairovės išsaugojimą ir prieigą prie jos dabartiniams ir būsimiems vartotojams reikšmę⁹.

Dėmesio verta trečioji Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacija, kurioje pabrėžiama, kad naujieji privalomojo egzemplioriaus įstatymai arba vadovaujantis tokiais įstatymais priimti nutarimai turi aiškiai apibrėžti privalomojo egzemplioriaus

⁷Conover, F. H. *Current National Bibliographies*. Washington, 1955. p. 23.

⁸*The Final Recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus]. IFLA.org, [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.

⁹*The Final Recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus]. IFLA.org [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.

tikslus; užtikrinti, kad egzempliorių deponavimas atitiktų anksčiau išvardytus tikslus; turi būti aiškiai ir vartojant tikslus terminus išvardijama, kokias esamas ar galinčias atsirasti informacinio turinio medžiagos rūšis jis apima¹⁰.

Tarptautinėse privalomojo egzemplioriaus gairėse taip pat pabrėžiama, kad nacionalinės kultūros ir intelektualinio paveldo išsaugojimas yra aiškus viešasis interesas ir atsakomybė. Tai būtina daryti, kad būtų identifikuota „kolektyvinė atmintis“, užfiksuota nacionalinėje bibliografijoje ir tokiu būdu išsaugota. Privalomasis egzempliorius yra esminis elementas, siekiant šio tikslo¹¹.

Tačiau ar visada nacionalinės bibliografijos išskirtinė vertė akivaizdi, visiems žinoma ir suprantama? Ar galima manyti, kad tolesnis nacionalinės bibliografijos išteklių rengimas ir pateikimas yra savaime suprantamas dalykas? Apsispręsti dėl tinkamo nacionalinės bibliografijos paslaugų modelio galėtų padėti aiškesnis nacionalinės bibliografijos išteklių tikslų ir naudotojų poreikių numatymas, priklausomai nuo to, ar nacionalinės bibliografijos išteklius laikysime¹²:

- šalies leidinių registru, sudaromu siekiant prisidėti prie šalies politinių ar kultūrinių uždavinių įgyvendinimo arba nacionalinės tapatybės palaikymo;
- vienareikšmiškai identifikuojamu išsamiu visų šalyje išleistos leidybinės produkcijos registru;
- išsamiu visų leidinių registru, skirtu statistikai;
- išsamiu visų leidinių registru, skirtu leidybos pokyčių stebėsenai;
- specializuotu dalies šalyje išleistų svarbiausių leidinių sąrašu;
- operatyvia informavimo paslauga apie šalyje išleistus naudotojus dominančius leidinius;
- šalies leidybos istoriją atspindinčiu registru.

Visame pasaulyje pripažįstama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai atlieka svarbų vaidmenį kaip nacionalinis publikuoto dokumentinio paveldo įrašų registras ir kaip svarbi bibliografinės apskaitos priemonė. Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacijose yra atsižvelgiama į naujų technologijų ir medijų atsiradimą ir sparčią kaitą, tačiau kiekvienos šalies sprendimas yra vystyti nacionalinę bibliografiją pagal savo galimybes ir išteklius¹³.

Teikiant nacionalinės bibliografijos išteklius apibrėžtis IFLA pastebi, kad technologijų pažanga, saitynas ir elektroninės informacijos išteklių gausėjimas veikia leidybą¹⁴, o tai keičia ir nacionalinės bibliografijos išteklių aprėptį ir pateikties galimybes. Įvertinant tai, kaip vystosi informacijos paieškos sistemos ir atsiranda atvirųjų susietųjų duomenų technologijos taps būtina iš naujo įvertinti nacionalinės bibliografijos paslaugas. Tokių iniciatyvų jau ėmėsi didžiųjų Europos šalių nacionalinės bibliotekos.

Siekdama išnaudoti visas nacionalinės bibliografijos duomenų galimybes 2015 metais Švedija pritaikė metodus ir modelius, kurie remiasi techninėmis prielaidomis ir koncentruojasi į duomenų vizualinį atvaizdavimą bei naratyvinį kontekstą, kuris vartotojams leidžia geriau suprasti ir patogiau naudoti unikalius nacionalinės bibliografijos duomenis ir įvertinti nacionalinės bibliografijos naudą¹⁵.

¹⁰*The Final Recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus]. IFLA.org [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.

¹¹Lariviere, J. *Guidelines for legal Deposit Legislation* [interaktyvus]. IFLA.org, 2000 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>>.

¹²Zumer, M., red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje*: patarimai ir naujos kryptys: IFLA darbo grupės gairėms valstybinei bibliografijai parengti. Vilnius, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2011, p. 87.

¹³Madsen, M. *The National Bibliography in the Future: New Recommendations* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095574900001200104>>.

¹⁴*Purpose and Value – The Mission of the National Bibliography* [interaktyvus]. Atnaujinta 2013-06-11. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/node/7661>>.

¹⁵Sommerland, Y. *Accessing National Bibliographic Data in Visual Dialog with Biographic Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1343/1/210-sommerland-en.pdf>>.

2015 metais Vokietijos nacionalinė biblioteka pagal Kūrybinių bendrijų teisinį įrankį CC0 1.0 viešajam naudojimui pateikė autoritetinius nacionalinės bibliografijos įrašus¹⁶. Tokiu būdu atsisakyta visų teisių į juos visame pasaulyje. Atiduotų į viešojo naudojimo sritį autoritetinių įrašų panauda neribojama, be atskiros leidimo autoritetiniai įrašai gali būti kopijuojami, modifikuojami, platinami net ir komerciniams tikslams. 2009 m. Kūrybinių bendrijų sukurtas CC0 1.0 leidžia priskirti bet kokią turinį viešajai nuosavybei, t. y. jokios teisės nesaugomos. Vokietijos nacionalinė biblioteka atvėrė 11 mln. autoritetinių įrašų ir per 4 mln. bibliografinių įrašų, kurie gali būti atsisiųsti naudojant įvairias sąsajas ar programas. Naujovė pritraukė Šveicarijos, Austrijos, kuriose vartojama vokiečių kalba, vartotojus taip pat universitetų bibliotekas, mažesnes savivaldybių ir viešąsias bibliotekas bei programinės įrangos pardavėjus.

Britų nacionalinė bibliografija apima visas šiuolaikines knygas ir periodinius leidinius, kurie yra išleisti arba platinami Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje. Dalis britų nacionalinės bibliografijos vartotojams prieinama kaip susietieji duomenys. Pagal Kūrybinių bendrijų CC0 1.0 viešajam naudojimui pateikta 3,1 mln. nacionalinės bibliografijos įrašų apimančių spausdintines knygas, įskaitant monografinius visų laikų leidinius ir serialinius leidinius¹⁷. Plėtojant britų nacionalinės bibliografijos perdavimą į viešojo naudojimo sritį numatoma plėsti susietųjų nacionalinės bibliografijos duomenų aprėptį įtraukiant daugiadalius kūrinius, integruojamuosius išteklius, rinkinius ir numatomus leisti leidinius.

Pateikti Švedijos, Jungtinės Karalystės ir Vokietijos nacionalinės bibliografijos permainų pavyzdžiai gali būti atsakymu į XXI a. išvakarėse keltus M. Beaudiquez¹⁸ klausimus apie tai, kaip ir kokiomis priemonėmis gali vystytis nacionalinė bibliografija, koks jos santykis su sparčiai besivystančiu pasauliniu tinklu ir leidybos iššūkius diktuojančiomis informacinėmis technologijomis. Platesnis nacionalinės bibliografijos išteklių duomenų atvėrimas leidžia visuomenei kurti naujas paslaugas ar produktus.

Nacionalinės bibliografijos išteklių kaip dokumentinio kultūros paveldo registro sudarymo ir naudojimo plėtra atrodo kaip nesibaigiantis vyksmas besivejant vis naujus technologinius iššūkius ir bandymus padaryti nacionalinės bibliografijos duomenis labiau prieinamus ir suprantamus vartotojams, nepaisant to, nacionalinės bibliografijos išteklių esmės suvoktis pasilieka nepakitusi Nacionalinės bibliografijos ištekliai laikytini susistemintu šalies leidybos produkcijos registru, kuris turi būti patikima dokumentinio paveldo atminties komunikacijos, tyrimo ir sklaidos priemonė.

¹⁶Meyer-Hess, A.; Rupp, J. *What Happens if You Publish the National Bibliography Under a CC0 License? – Experiences of the German National Library (DNB)* [interaktyvus]. IFLA.org, 2016 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1414/1/210-meyer-en.pdf>>.

¹⁷*The British National Bibliography as Linked Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bnb.data.bl.uk/>>.

¹⁸Beaudiquez, M. *National Bibliographic Services at the Dawn of the 21st Century: Evolution and Revolution* [interaktyvus]. IFLA.org., 1998m [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/beam-e.pdf>>.

LITERATŪRA

1. Beaudiquez, Marcelle. *National Bibliographic Services at the Dawn of the 21st Century: Evolution and Revolution* [interaktyvus]. *IFLA.org.*, 1998m [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/beam-e.pdf>>.
2. Bell, Barbara L. *An annotated guide to current national bibliographies*. 2nd.rev. ed. München: K. G. Saur, 1998, p. 32.
3. Bell, Barbara L.; Langballe Anne M. Hasund. *An examination of national bibliographies and their adherence to ICNBS recommendations: final report to the IFLA Standing Committee on Bibliography*. Ohio: IFLA, 2001, 160 p.
4. Conover, F. Helen. *Current national bibliographies*. Washington, 1955. p. 23.
5. *General report on the improvment of bibliographical services* [interaktyvus]. *UNESCO.org*, 1950 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>>.
6. *Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography* [interaktyvus]. *UNESCO.org*, 1979 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658eo.pdf>>.
7. Lariviere, Jules. *Guidelines for legal deposit legislation* [interaktyvus]. *IFLA.org*, 2000 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>>.
8. Madsen, Mona. *The National Bibliography in the Future: New Recommendations* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095574900001200104>>.
9. Meyer-Hess, Anke; Rupp, Jochen. *What happens if you publish the National Bibliography under a CC0 license? – Experiences of the German National Library (DNB)* [interaktyvus]. *ILFA.org*, 2016 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1414/1/210-meyer-en.pdf>>.
10. *Purpose and Value – The Mission of the National Bibliography* [interaktyvus]. Atnaujinta 2013-06-11. [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/node/7661>>.
11. Sommerland, Ylva. *Accessing National Bibliographic Data in Visual Dialog with Biographic Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1343/1/210-sommerland-en.pdf>>.
12. *The British National Bibliography as Linked Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bnb.data.bl.uk/>>.
13. *The final recomendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus]. *IFLA.org*, [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.
14. Žumer, Maja, red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje: patarimai ir naujos kryptys*: IFLA darbo grupės gairėms valstybinei bibliografijai parengti. Vilnius, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2011. 145 p.

Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai¹

Terminologijos srities žinių poreikis nuolat auga. Prognozuojama, kad terminologija taps pagrindine žinių visuomenės disciplina. Tinkamai sutvarkyta ir standartizuota terminija grindžiamos visos informacijos sistemos, kuriose vis aktualesni tampa įvairuojančių išteklių ir duomenų aprašo dalykai. Pastarųjų metų bibliotekininkystės, o ypač bibliografijos terminija, atsidūrusi informacinių technologijų greittkelyje, turi savo raidos kryptis, prioritetus, tradicijas ir patirtį. Tarptautinių IFLA standartų, vadovų, kitų tarptautinių organizacijų teisės ar profesinę veiklą reglamentuojančių dokumentų vertimai sudaro greičiausiai kintantį įvairiakalbį terminų duomenyną, kuris kaupiamas ir Lietuvoje. Tai vienas pagrindinių profesinės kalbos plėtojimo bei tyrimo šaltinių. Šių norminių dokumentų rengimą koordinuoja ir planuoja bei didžiausia dalimi įgyvendina Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Terminologinių tyrimų plėtra ženkliai prisideda prie šios institucijos 2017–2020 metams suplanuotų strateginės veiklos kryptių įgyvendinimo ir siekio: *Būti Lietuvos žinių erdve, kuriančia vertę visuomenei*².

Nuo 1986 m. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka tapo vienu iš bibliotekininkystės terminologinių duomenų identifikavimo, registravimo, tyrimo ir teikimo visuomenei centru, kai jos Mokslinių tyrimų skyriuje buvo įsteigtas Terminologijos sektorius. Jo įkūrėjas Vytautas Rimša suformavo ilgalaikę terminologijos darbų strategiją. Šiuo metu terminologijos tyrimai plėtojami Lietuvos nacionalinės bibliotekos Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriuje keliomis pagrindinėmis kryptimis: bibliotekinių profesinės terminijos identifikavimas, kontekstinė ir lyginamoji analizė, sisteminimas; terminologinių duomenų kūrimas, terminų vertinimas bei aprobavimas; terminų standartizacija; terminų žodyno naujos redakcijos rengimas; terminų darninimas su nacionalinio bei tarptautinio lygmens specialybę reglamentuojančiais dokumentais, sunormintų terminų skelbimas, jų integracija į kitus Lietuvos bei užsienio ar tarptautinius leksikografijos šaltinius bei duomenų bazes ar bankus³.

1990–1999 metais, suvienijus Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, Lietuvių kalbos instituto, Vilniaus universiteto, Lietuvos standartizacijos departamento specialistus bei mokslininkus pavyko išleisti keturis aiškinamojo „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno“ sąsiuvinius su 2237 susistemintais terminais, skirtais dokumentų ir leidybos, bibliografijos, katalogavimo bei bibliotekų fondų formavimo bei valdymo sritims⁴. Jų pagrindu labai operatyviai buvo parengti pirmieji nacionaliniai profesinės terminijos standartai, kuriuos 2008 m. pakeitė tarptautiniam standartui tapatus „LST ISO 5127:2008. Informacija ir dokumentavimas. Aiškinamasis žodynas“ (ISO 5127:2001. Information and documentation - Vocabulary) su 1090 profesinių terminų

¹ Černiauskaitė, V. *Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka, 2017 [žiūrėta 2017 spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmb.lt/wp-content/uploads/2017/10/Bibliografijos-terminai_Cerniauskaite_pateiktis_2017-10-12.pdf>.

² 2017–2020 m. *strateginės veiklos kryptys ir prioritetai*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2016. p. 2.

³ Černiauskaitė, V. *Terminologijos darbai* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2017 [žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekom/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai>>.

⁴ *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 1990–1999. – 4 t. p. 198.

aiškinimais bei jų atitikmenimis anglų ir prancūzų kalbomis⁵. 2017 m. gegužės mėn. buvo išleista 2-oji šio standarto redakcija (ISO 5127:2017. Information and documentation - Foundation and vocabulary), kurioje susisteminta jau 2 tūkstančius aprėpianti profesinės kalbos terminija.

Su naujais profesiniais standartais, bibliotekų veiklą reglamentuojančiais ar kitaip įtakančiais dokumentais, jų vertimais, ir terminologijos darbų aktualijomis galima susipažinti Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos interneto svetainėje, skirtoje bibliotekininkams „Norminiai ir teisės dokumentai (bibliotekininkui)“⁶.

1 paveikslėlis. Norminiai ir teisės dokumentai.

Šiuos šaltinius rekomenduojame kaip nuolatinės kaitos, atsinaujinimo ir profesionalumo garantus. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos mokslų departamente doc. dr. Nijolės Bliūdžiuvienės ir doc. dr. Vytauto Jono Valiukėno pradėtas rengti naujas aiškinamasis profesinių bibliotekininkystės terminų žodynas, tikimasi, netrukus papildys aktualių lietuviškų profesinės terminijos išteklių gretas. Šiuo metu Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos svetainėje patalpintas bibliotekininkystės, knygotyros ir informacijos mokslų terminų žodynų anotuotas bibliografijos sąrašas su interaktyviomis nuorodomis į šaltinius, taip pat gali būti naudingas greitesnei profesinės terminijos šaltinių paieškai⁷.

⁵ Lietuvos standartas. *Informacija ir dokumentavimas. Aiškinamasis žodynas (tapatus ISO 5127:2001)*. Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 2008, LST ISO 5127:2008. 168 p.

⁶ *Norminiai ir teisės dokumentai (bibliotekininkui)* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, [žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui>>.

⁷ Černiauskaitė, V. *Bibliotekininkystės, knygotyros ir informacijos mokslų terminų žodynų bei enciklopedijų anotuotas bibliografijos sąrašas su nuorodomis į šaltinius* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, [žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/ZODYNU_nuorodos.pdf>.

Išsamiausia rekomenduotina laisvos prieigos bibliografijos, bibliotekininkystės ir jai gretimų sričių terminologinių duomenų bazė yra Lietuvos standartizacijos departamento terminų bazė, kurioje kaupiami visi Lietuvos standartuose vartojami terminai bei jų atitikmenys užsienio kalbomis⁸. Tarp sisteminės sanklodos tezaurų šiuo metu pirmauja daugiakalbis Europos Sąjungos tezauras EuroVoc, kuriame bibliografijos ar bibliotekininkystės terminus rasime 23 Europos Sąjungos kalbomis⁹.

2 paveikslėlis. Daugiakalbis Europos Sąjungos tezauras EuroVoc.

„Daugiakalbis katalogavimo terminų žodynas“ (MulDiCat) Multilingual Dictionary of Cataloguing Terms and Concepts (MulDiCat) mums suteikia galimybę susipažinti su pagrindiniais bibliografinio aprašo tarptautinių standartų terminais 27 kalbomis¹⁰.

Kiekvienas tarptautinis bibliografinio aprašo ar kitos technologijos standartas turi savo dalykinį terminų žodyną, kuris paprastai plėtojamas, pildomas ir tikslinamas kiekvienoje naujoje jo redakcijoje. Šiuo metu pradėta plėtoti tarptautinio universalios išteklių aprašo ir prieigos standarto RDA (Resource Description and Access) terminijos sistema.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka tarptautiniuose terminologijos projektuose dalyvauja nuo 1999 m., kuomet apie pusantro tūkstančio lietuviškų bibliotekininkystės terminų buvo įtraukta į Slovėnijos nacionalinės ir universiteto bibliotekos Daugiakalbio bibliotekininkystės terminų tarptautinį žodyno projektą (Multilingual Dictionary of Library Terminology: International Project)¹¹.

2005–2006 m. 1740 sunormintų terminų iš Martyno Mažvydo bibliotekoje parengto Bibliotekininkystės ir bibliografijos aiškinamojo terminų žodyno buvo įtraukti į didžiausią laisvos

⁸ Terminų bazė [interaktyvus]. Lietuvos standartizacijos departamentas, 2017, [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lsd.lt/>>.

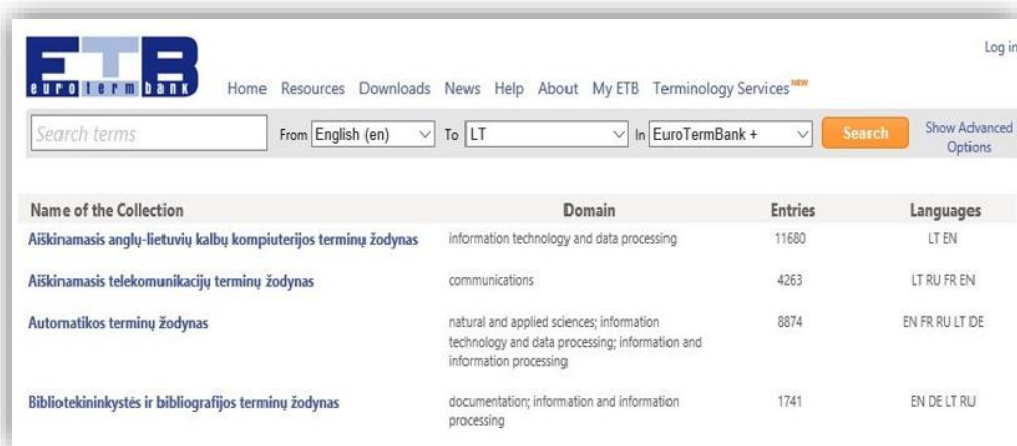
⁹ EuroVoc; daugiakalbis Europos Sąjungos tezauras [interaktyvus]. Europos sąjungos leidinių biuras, 2017, [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eurovoc.europa.eu/>>.

¹⁰ Multilingual Dictionary of Cataloguing Terms and Concepts (MulDiCat) [interaktyvus]. IFLA.org, 2012. [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ifla.org/publications/multilingual-dictionary-of-cataloguing-terms-and-concepts-mul-dicat>>.

¹¹ Multilingual Dictionary of Library Terminology: International Project [interaktyvus]. Ljubljana; National and University Library, 2000, [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www2.arnes.si/~ljnuk4/multi/multi.html>>.

prieigos terminų banką internete *EuroTermBank*, kuriame šiuo metu 2 650 976 terminai 33 kalbomis¹².

3 paveikslėlis. Laisvosios prieigos duomenų bankas EuroTermBank.

Šiuo metu išsamiausiai surinktą ir paaiškintą lietuviškų bibliografijos terminų sistemą turime prof. O. Janonio parengtame bibliografijos teorijos vadovėlyje, kuriame per tinkamai susistemintus terminus atskleista bibliografijos praktikos ir mokslo reiškinių visumą, o terminologinis apibrėžtumas leidžia šią sritį pažinti ne tik specialistams¹³. Be terminologinių žodynų būtų sunku aprėpti bibliografijos terminų visumą, susivokti sinonimų gausoje įvairiausios aprėpties ir sąrangos terminologinėse duomenų bazėse. Savitu nacionaliniu bibliografijos terminologijos konceptualumu pasižymi Rusijos bibliografijos sistema, išplėtotą ne tik gausiuose žodynų ar enciklopedijų, bet ir vadovėlių, žinynų, vadovų, nacionalinių standartų straipsniuose, todėl jos aktualijos ir naujovės visuomet įdomios. Štai žymaus Rusijos bibliografijos teoretiko Valerijaus Fokejevo aiškinamajame terminų žodyne „Bibliografijos mokslas ir praktika“ bibliografijos vaidmens svarbai apibūdinti naudojamas *bibliografijos apologijos* terminas, apibrėžiamas kaip mokslinės literatūros žanras, kurio tikslas – įtikinamai atskleisti bibliografijos pranašumus, jos socialinę reikšmę ir kt.¹⁴.

Bibliografijos terminų gausa su išsamiais paaiškinimais pasižymi ir vienas labiausiai pasaulyje cituojamų bibliotekininkystės ir informacijos mokslų žodynas anglų kalba (*ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science*), nuolat papildomas interaktyviomis nuorodomis į naujus šaltinius, kitą iliustracinę medžiagą¹⁵. Be to, tai vienas seniausių nuotolinės prieigos nuorodomis aprūpintų aktualių bibliotekininkams terminų ir santrumpų žodynas. Į šį žodyną įtraukti terminai greičiausiai ir plačiausiai pasklinda profesinėje bendruomenėje, dažniausiai verčiami į kitas kalbas, pavyzdžiui, įdomi ir naujo termino *Bibliografinis hermafroditas* (bibliographic hermaphrodite) istorija. Terminą sukūrė Crystalas Grahamas (Crystal Graham), Kalifornijos universiteto (San Diegas, JAV) serialinių leidinių fondo bibliotekininkas. Juo įvardijamas leidinys bet kokia laikmena, kuriam būdingi monografijos ir serialinio leidinio ypatumai. Didžioji tokių leidinių dalis yra vienos dalies, bet jų leidimas gali būti tęsiamas. Jų išskirtinė savybė yra „naujinamumas“. Tokie yra prenumeruojami komplektiniai leidiniai, duomenų bazės, internetinės svetainės, kai kurie

¹² *EuroTermBank* [interaktyvus]. Tilde. *EuroTermBank Consortium*. 2006–2017. [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eurotermbank.com/Collection_list.aspx>.

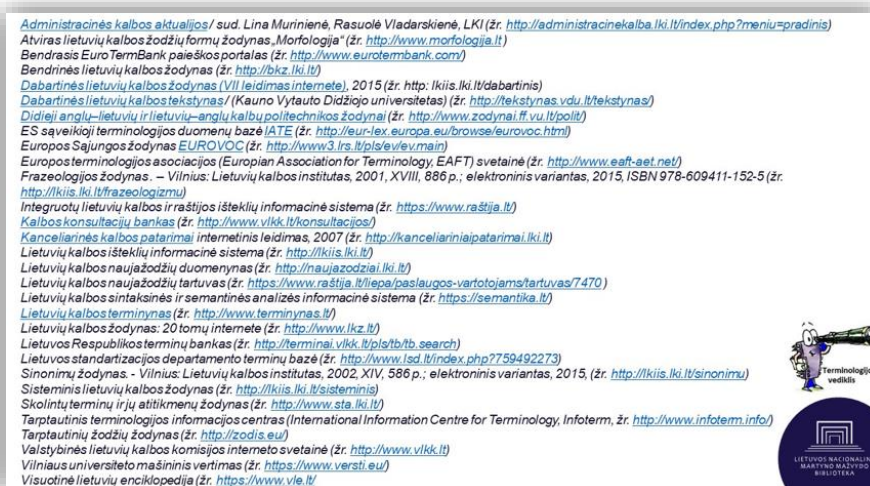
¹³ Janonis, O. *Bibliografijos teorija: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. 201p.

¹⁴ Фокеев, В. А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. СанктПетербург: Профессия, 2008. 269 p.

¹⁵ Reitz, Joan M. *ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science* [interaktyvus]. Kanada: *Libraries Unlimited*, 2017, [žiūrėta 2017 spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx>.

elektroniniai žurnalai. 1995 m. imta persvarstyti serijiškumo aspektus: buvo sukurtas naujas modelis, padalijęs bibliografinį universumą į baigtinius išteklius ir tęsiamuosius išteklius. Tokia skirtis, tapusi „Anglų ir amerikiečių katalogavimo taisyklių“ (AACR2) nuostata, gan tiksliai atspindi kintančius leidybos modelius¹⁶.

4 paveikslėlis. Bendrinės kalbos įrankiai.

Bibliografijos terminijos kūrimui ir vystymui galime pasitelkti vis daugiau išmaniųjų bendrinės kalbos įrankių ir technologijų: tekstynų, duomenynų, naudotis skaitmeninių kalbos išteklių integracijos galimybėmis. Tai plati erdvė profesinei veiklai, padedanti derinti sukaupą išmintį su nuolat atsinaujinančiais šaltiniais.

¹⁶ Auškalnis, T. *Bibliographic Hermaphrodite*. Iš *ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science* [interaktyvus]. Kanada: *Libraries Unlimited*, 2017. [žiūrėta 2017 spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.abcclio.com/ODLIS/odlis_b.aspx>.

LITERATŪRA

1. Bielinis, A. (rengėjas). *Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793–1842 metais. Bibliografijos rodyklė*. Vilnius: LTSR MA Centrinė biblioteka; 1958, 131 p.
2. Biziulevičius, S. Medicinos mokslai senajame Vilniaus universitete 1781–1842 m. *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*. Vilnius: Medicina Vilnensis; 1997, p. 31-101.
3. Clarac, F; Boller, F. History of Neurology in France. *Handbook of Clinical Neurology*, 2010, nr. 9, p. 629–56.
4. Derszkoff F. Dissertatio inauguralis medico – practica de hydrocephalo chronico binas observationes medico-practicas continens. Vilnae: typis A. Marcinowski; 1819.
5. Frank, J. P. Biography of Dr. Johann Peter Frank: Imperial and Royal Court Councillor, Hospital Director and Professor of Practical Medicine at the University in Vienna, Member of Various Learned Societies (written by himself, translated by Rosen, George). *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. 1948, vol. 3, nr. 1, p. 11–46.

Straipsnis publikuotas: *Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai* / Violeta Černiauskaitė // *Informacija ir biblioteka*. - 2017, Nr. 2. - p. 29–33.

Lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniai

„Kiekvienam iš mūsų ne kartą tenka ieškoti informacijos, reikalingos dokumentams atpažinti ir surasti, o tai jau pirmas žingsnis į bibliografiją. Norėdami sukurti bibliografiją, kuria būtų galima naudotis dabar ir ateityje, mes turime suvokti faktą, kad rodyklės, bibliografo darbo vaisius, yra dviejų komunikacijos triadų, kurių kiekviena turi savo specifiką, dalį: **Autorius – bibliografas – rodyklė** ir **Vartotojas – rodyklė – autorius**. Todėl bibliografo uždavinys yra tapti tarpininku tarp visumos idėjų, kurias išreiškia autorius, ir visumos informacijos poreikių, kuriuos pateikia vartotojai, turintys skirtingus reikalavimus bei esantys skirtingo kultūrinio lygio”¹.

Per daugiau nei 70 veiklos metų Lietuvos medicinos bibliotekoje parengta ir išleista daugiau nei 400 įvairios apimties informacinių-bibliografinių leidinių. 1948 m. pasirodė pirmieji spausdinti dokumentai: Atmintinė skaitytojui, Pašto abonemento taisyklės, informacinis lapelis „Список книг Государственной центральной научно-медицинской библиотеки Министерства здравоохранения Литовской ССР, vėliau informacinis biuletenis: „Новые поступления медицинской литературы в ГРМБ ЛитССР, nuo 1952 m. – „Nauja literatūra, gauta Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje“, o nuo 1974 m. – „Nauja medicinos literatūra“.

1958 m. pradedamas leisti „Periodinių leidinių, gaunamų Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje informacinis biuletenis“, nuo 1975 m. – „Medicinos periodika“, kuriame registruojama visa Lietuvos didžiosiose bibliotekose gaunama periodika. Bibliotekos direktorius Vytautas Gutauskas, apžvelgdamas bibliotekos darbą 1957 m. žurnale „Sveikatos apsauga“ rašė: „Respublikinė mokslinė medicinos biblioteka aktyviai dalyvauja sprendžiant aktualius respublikos sveikatos apsaugos klausimus, ruošdama medicinos darbuotojams rekomenduojamos literatūros bibliografines rodykles, sąrašus <...> Tokių bibliografinių leidinių per pokarinį laikotarpį (1944–1957) išleista 26“².

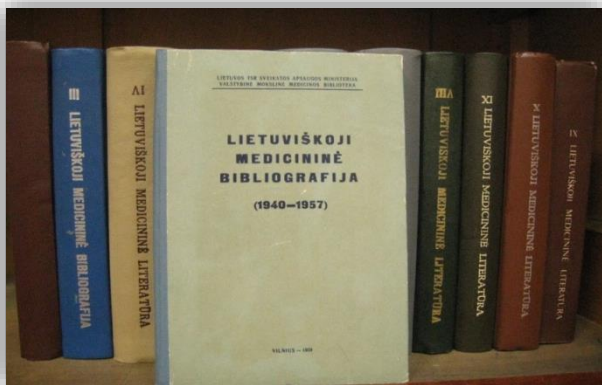
Nuo 1959 m. pradedama leisti šakinės medicinos mokslo bibliografijos rodyklė „*Lietuviškoji medicinos bibliografija*“. Šio leidinio pasirodymas – ypatingas įvykis ne tik Lietuvos medikų bendruomenei, bet ir Lietuvos bibliografijos ir medicinos mokslo istorijai.

Apie lietuviškosios medicinos literatūros dokumentavimą, jo ištakas plačiau yra rašę medikai: Kazys Grinius „*Medicinos ir higienos žinių populiarizacija lietuvių tarpe. Medicinos knygų, išėjusių lietuvių kalba, sąrašas*“ (Medicina, 1922, Nr.5, p. 241-246; Nr. 6/7, p. 315-325; Nr. 8, p. 397-408), Vladas Kviklys (Lietuviškoji medicininė bibliografija, 1963, t. 2, p. 5-6), bibliografės Teresė Dragūnienė ir Vida Tamulienė „Nacionalinė medicinos bibliografija Lietuvos medicinos bibliotekoje“ (Pranešimų medžiaga „Bibliografinio darbo problemos mokslinėje bibliotekoje“ el. adresu: <http://www.mab.lt/lt/veikla/konferencijos-seminarai/bibliografijos-skyriui-50>), J. Valančiūtė „Medikai – bibliografai“ (el. adresu: <http://mokslolietuva.lt/2017/10/medikai-bibliografai/Mokslo-Lietuva,2017 spalio 20>) ir kt.

¹ Volpato, G., Fontana, A. I. Bibliografijos: dabartis ir ateitis. *Bibliotekininkystė 97*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1998, p. 82.

² Gutauskas, V. Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos veikla. *Sveikatos apsauga*. – 1957, Nr. 11, p. 41-47.

Lietuviškosios medicinos bibliografijos svarba mokslui ir mokslininkui

Pasirodžius „Lietuviškosios medicininės bibliografijos“ antrajam tomui gydytojas doc. Vladas Kviklys rašė: „Respublikinė mokslinė medicinos biblioteka ėmėsi iniciatyvos sudarinėti ir leisti pradžioje medicinos darbuotojams rekomenduojamos literatūros bibliografinės rodykles. <...> Jų iki šiol išleista per 30. 1951 m. biblioteka išleido stambesnę leidinį „Lietuvos TSR medicinos literatūra 1945-1950 m. <...> 1959 m. pradėta leisti Lietuviškoji medicininė bibliografija“. Į pirmąją jos knygą už 1940-1957 m. pateko

2062 medicininiai leidiniai ir straipsniai, o į antrąją – už 1958-1960 m. jau 5117 leidinių ir straipsnių. Jau vien šie skaičiai vaizdžiai parodo, kaip išsivystė ir sustiprėjo medicinos mokslas ir sveikatos apsauga Lietuvoje tarybiniais metais. <...> „Lietuviškosios medicininės bibliografijos“ redakcinė kolegija dėkoja visiems pareiškusiems savo pastabas, pasiūlymus ir pageidavimus dėl 1959 m. išleistos bibliografijos. Taip pat tikisi, kad ir šis leidinys bus teigiamai įvertintas, o apie pastebėtus jame trūkumus ir reikiamus papildymus pranešta Respublikinei mokslinei medicinos bibliotekai. Į ką bus atsižvelgta ruošiant ir leidžiant III-ąją Lietuviškosios medicininės bibliografijos knygą”³.

Iš viso parengta ir išleista vienuolika „Lietuviškoji medicinos bibliografija“ (nuo IV t. *Lietuviškoji medicinos literatūra*) tomų, apimančių 1940–1983 m. Užregistruota apie 68 tūkst. įrašų: knygų, straipsnių, recenzijų. Pratarmė, įžangos žodis, turinys pateikiami lietuvių ir rusų kalba. Tai reiškia, kad Lietuviškosios medicinos bibliografijos sudarytojai ir leidėjai rūpinosi, kad leidiniu galėtų naudotis plati mokslininkų auditorija ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų.

Pirmųjų trijų tomų sudarytojai: gydytojai Vladas Šimkūnas, Vytautas Gutauskas, bibliografės Marija Maslauskienė, Teresė Dragūnienė, vėliau įsijungė bibliografės Alma Černiūtė, Vida Stankuvienė, Birutė Stankevičienė, Aldona Sinkevičienė, Ramutė Juškauskienė, visų šių leidinių jungiamoji grandis buvo V. Šimkūno mokinė T. Dragūnienė. Leidinio redakcinėje kolegijoje dalyvavo įvairių sveikatos ir medicinos mokslo sričių specialistai, gydytojai mokslininkai: V. Kviklys, M. Krikštopaitis, J. Neniškis, V. Žilinskienė, M. Zaikauskas, I. Motiejūnas, V. Gutauskas ir kt. Nuo 6 tomo redakcinė kolegija nesikeitė, ją sudarė: V. Sirvydis, A. Vidugiris, G. Česnys, ištikimi bibliotekos bičiuliai, patarėjai, reiklūs bibliografai sau ir kitų darbams. Atsakingoji redaktorė – gydytoja, bibliotekos direktorė Aldona Rėkuvienė.

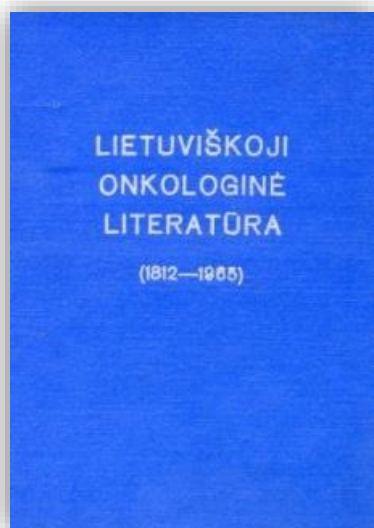
Be „Lietuviškosios medicinos bibliografijos“ tuo pačiu metu, bendradarbiaujant su kitų medicinos institucijų mokslininkais, bibliotekininkais, buvo rengiamos atskirų medicinos sričių bibliografijos.

³ Kviklys, V. Pratarmė. *Lietuviškoji medicininė bibliografija*. 1963, T. 2, p. 5-6.

„Lietuvos kurortai“ (sudarytojai: V. Kirsnys, D. Baronienė, red. kolegija: V. Meška, I. Misevičius, ats. red. T. Dragūnienė, 1969). Apie leidinį ir bibliografinės rodyklės reikšmę kurortologijos mokslui ir specialistams plačiai aptarė medicinos mokslų daktaras V. Kirsnys: „Greta kitų medicinos mokslo sričių, sparčiai vystosi ir kurortologija. Kurortinis gydymas tapo neatskiriama daugelio lėtinių susirgimų bendro gydymo dalimi, o neretai ir vienintelė efektyvi gydymo priemonė. Kurortai ypač reikalingi profilaktine prasme. <...> ...rodyklė būsianti naudinga besidomintiems Lietuvos kurortais. Ji leis bent dalinai susidaryti vaizdą apie buvusį anksčiau ir esamą šiuo metu kurortų populiarumą. <...> Padėsianti taip pat gydytojams susirasti visus paskelbtus mokslinius duomenis apie įvairių susirgimų gydymą Lietuvos kurortuose, efektyviau juos panaudoti, gerinat gydomąjį darbą,“ – leidinio įvade rašė med. m. kandidatas V. Kirsnys⁴. Ten

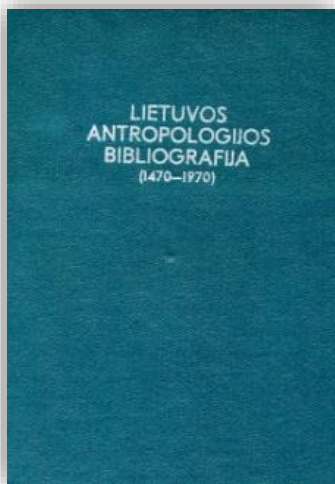
pat išreiškiama padėka vyresniajai bibliografei T. Dragūnienei.

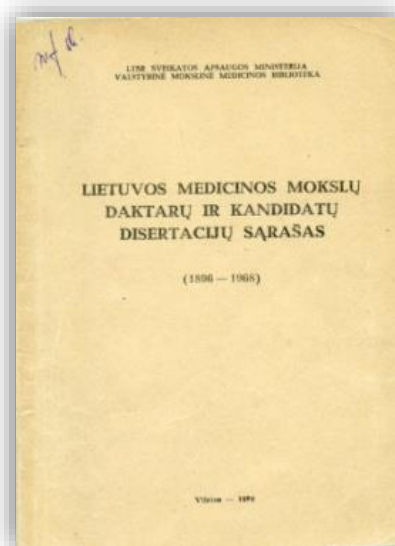
„Lietuviškoji onkologinė literatūra (1812-1965)“ (sudarė V. Kriaučiūnienė, moksl. redaktorius M. Stukonis, 1966) „Daug metų teko bendradarbiauti su Lietuvos onkologijos instituto bibliotekos vedėja (Eugenija Gipariene) ir medicinos bibliotekos darbuotoja Veronika Kriaučiūniene. Ji savo vertingą patyrimą panaudojo paruošti pirmam atskiram ir vientisam leidiniui „Lietuviškoji onkologinė literatūra (1812-1965),“⁵ – rašė dr. Mečys Stukonis.

⁴ Kirsnys, V. Įvadas. *Lietuvos kurortai. Bibliografijos rodyklė (1711–1967)*. Vilnius: 1969, p. 5-9.

⁵ Lietuvos medicinos biblioteka 1944–2004: Istorija. Bibliografija, Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka. 2004, p.149-152.

„Lietuvos antropologijos bibliografija (1470–1970)“ (sudarė G. Česnys, S. Pavičius; ats. redaktorė T. Dragūnienė). Apie šios rodyklės svarbą išsamiai prof. Gintautas Česnys aprašė prisiminimuose apie darbą Medicinos bibliotekoje: „Tos knygos istorija savotiška. Mano mokytojas prof. Salezijus Pavičius buvo bebaigęs, o aš bepradedęs rengti disertacijas. Jis pasiūlė kartu ruošti istorinius disertacijų įvadus. Užsikrėtęs bibliografine „bacila“, ėmiau naršyti literatūrą nuo Seniausių laikų (XVI a.) iki Naujųjų laikų. Dirbau svarbiausiose Lietuvos, Latvijos, Estijos, Maskvos bibliotekose, seniausiąją literatūrą tikrindavau *de visu*, netgi duodavau labai trumpą jų anotaciją, nurodydavau biblioteką ir signatūrą. Susikristalizavo ne tik mudviejų su profesoriumi nagrinėtų auksologijos problemų, bet apskritai Lietuvos antropologijos istorijos apmatai. <...> Tačiau svarbiausia tai, kad bibliografija pradėjęs mokslo karjerą, jos saulėlydyje vėl grįžtu prie bibliografijos. Rašau išsamią Lietuvos antropologijos istoriją, ir šio darbo svarbiausia atspara – ta 1974 m. Medicinos bibliotekos išleista knyga. Džiaugiuosi, kad tada jaunas bibliografas pateikiau joje retų senų straipsnių anotacijas, nurodžiau bibliotekas ir signatūras. Tad rašyti istoriją – jau tik pusė darbo. Prieš 30 metų atliktas triūsas „atsirūgsta“ ir dabar. Darbo Medicinos bibliotekoje (dab. Lietuvos medicinos biblioteka) patirtis įsirėžė visam gyvenimui“⁶.

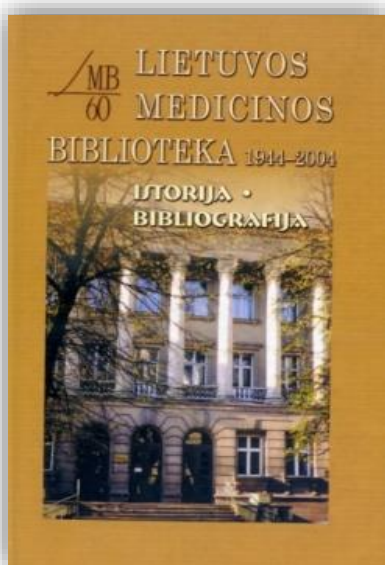

Neįmanoma išvardinti visų bibliografinių darbų, bet negalima nepaminėti šių leidinių „Lietuvos medicinos mokslų daktarų ir kandidatų disertacijų sąrašas (1896–1968)“ (sudarė T. Dragūnienė, 1970). „Turint omeny vis besiplečiantį mokslo tiriamąjį darbą sveikatos apsaugos srityje, medicininių disertacijų bibliografijos paruošimas yra vertingas mūsų Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos darbas. Besidomintieji medicinos mokslo laimėjimais, ras visų mūsų respublikos

⁶ Lietuvos medicinos biblioteka 1944–2004: Istorija. Bibliografija, Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka. 2004, p.145-147.

disertacinių darbų bibliografiją, – leidinio pratarmėje rašė prof. A. Telyčėnas⁷. „Lietuvos TSR medicinos mokslų daktarų ir kandidatų disertacijų sąrašas (1969-1977)“ (sudarė V. Stankuvienė, A. Zozulia, 1981). Leidinyje pateiktos 305 kandidatinių ir 53 daktarinės disertacijos, apgintos 1969–1977 m. Abi šios rodyklės buvo A. Bielinio darbo „Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793–1842 metais“ tęsinys. Rodyklė parengta ir išleista Lietuvos TSR mokslų akademijos bibliotekos iniciatyva 1958 m.

2004 m. parengtoje knygoje „Lietuvos medicinos biblioteka 1944–2004. Istorija. Bibliografija“ atspindi šešių dešimtmečių bibliotekos veikla. Šio leidinio reikšmę ir bibliotekos indėlį Lietuvos bibliografijos istorijoje aprašė kolega Vytautas Rimša knygos recenzijoje žurnale *Tarp knygų*. Istorijos dalis – tai teminių straipsnių rinkinys, pradedamas ats. redaktorės Salvinijos Kocienės parašyta 60 metų LMB veiklos apžvalga (santrumpa išversta į anglų k.) <...> Kitus straipsnius parašė padalinių vadovai. <...> Į pirmąją dalį įdėti darbuotojų ir skaitytojų prisiminimai. <...> Mokslininkai ir kvalifikuoti specialistai didžiai vertina knygą, biblioteką ir jos darbuotojus. <...> Nuoširdžius

atsiliepimus apie bibliotekininkų darbą malonu skaityti ne vien LMB, bet ir visų Lietuvos bibliotekų darbuotojams. Kaip sakoma, ne veltui praleisti metai. <...> Antroji knygos dalis – LMB bibliografija. Čia suregistruota bibliotekos publikacijos, straipsniai apie biblioteką ir jos darbuotojus, jų straipsniai ir rodyklės. Iš viso joje 1128 bibliografijos įrašai. Jie išdėstyti chronologine tvarka, o metų ribose – pagal abėcėlę. Nuo 1957 m. buvo paskelbta per 250 darbuotojų publikacijų. <...> Rodykle lengva naudotis: įrašai išdėstyti pagal vieningą schemą, yra pagalbinės asmenvardžių bei slapyvardžių rodyklės. Ne veltui LMB turi nemažą bibliografinių priemonių sudarymo, rengimo ir leidybos patirtį: medicinos literatūros rekomendacines ir temines bibliografijos rodykles leidžia nuo 1948 m., o šakines – nuo 1951 m.“⁸. Nuo 1948 m. iki 2004 m. bibliotekoje parengta per 300 bibliografinių informacinių leidinių.

Po 1990 m. kovo 11-osios, Lietuvos valstybės nepriklausomybės atstatymo, bibliotekų veikloje įvyko daug pasikeitimų. Dėl ekonominių ir įvairių kitų priežasčių sustoja bibliografijos „Lietuviškoji medicinos literatūra“ leidyba. Informacinių leidinių: „Nauja medicinos literatūra“, „Medicinos periodika“, „PSO leidiniai, gaunami Lietuvos medicinos bibliotekoje“, „EKSPRES informacija“ tiražai sumažėjo, nutrūko rekomenduojamojo pobūdžio rodyklių sudarymas, kol atsisakoma spausdintų bibliotekoje sudaromų informacinių leidinių ir pereinama prie elektroninės leidybos. Tuo metu pradedamas kurti elektroninių įrašų katalogas, kuriame talpinami naujai gautų dokumentų bibliografiniai įrašai. Tačiau šis katalogas dar ilgai negalės pakeisti suvestinio kortelinio katalogo. Mokslininkams nepakanka vien naujausios literatūros, ypatingai, jei tai susiję su jų darbų pristatymu. Atsiranda poreikis turėti savo veiklos pilnus darbų sąrašus, kurie labai greitai išsivystė į personalines bibliografijos rodykles, kuriose atsispindėjo ne tik mokslininko darbai, bet ir informacija apie jį ir jo veiklą. Per 1996–2017 m. parengta per 80 personalinių bibliografijos rodyklių.

⁷ Telyčėnas, A. Pratarmė. *Lietuvos medicinos mokslų daktarų ir kandidatų disertacijų sąrašas (1896–1968)*. Vilnius: 1970, p. 6.

⁸ Rimša, V. Naujos bibliotekų istorijos. *Tarp knygų*. 2005, Nr. 4, p. 14-16.

Personalinės bibliografijos rodyklės. Reikšmė mokslininkui ir sklaida visuomenėje

„Šios bibliografijos yra reikšmingos ne tik asmeniui, kuriam ji yra sudaroma, bet ir visai mokslo šakai, kurioje mokslininkas dirba. Svarbiausia, kad rengiamas bibliografinis leidinys atitiktų tokio leidinio tipui keliamus reikalavimus bei funkcijas: lobistinę, reklamos, mokslo propagandos, mokslininko veiklos vertės, informacijos sekimo ir kt.“⁹.

Personalinė bibliografija – bibliografija apie vieno asmens darbus ir dokumentus apie jį¹⁰.

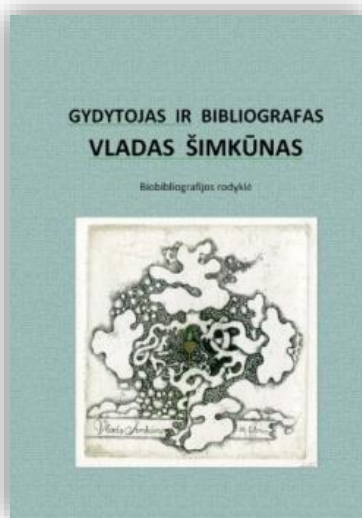
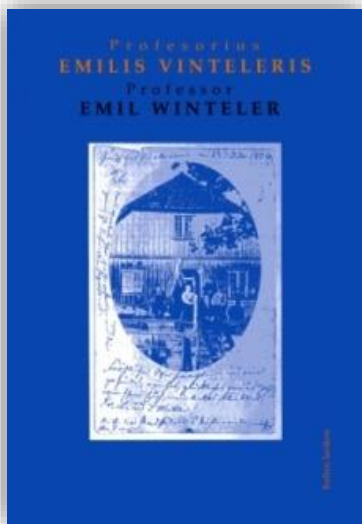
Biobibliografija [biografija + bibliografija] – bibliografijos rūšis, informuojanti apie kokio nors asmens biografiją, jo darbus bei dokumentus apie jį¹¹.

Lietuvos medicinos bibliotekoje rengiamos personalinės ir biobibliografijos rodyklės. Kokia bus rodyklės apimtis ir struktūra – priklauso nuo autoriaus. Vieni autoriai linkę apsiriboti tik pagrindiniais mokslo darbais, recenzijomis, išradimais bei reikšmingesniais visuomenei skirtais straipsniais, kiti pageidauja, kad rodyklėje atsispindėtų visa informacija, susijusi su autoriaus moksline ir visuomenine veikla. Vieni pasitenkina trumpa informacija apie savo veiklą, kiti pateikia išsamią informaciją apie save ir savo profesinę ir visuomeninę veiklą.

Biobibliografijos atsirado gerokai vėliau, kai mokslininkai suvokė, kad gražiai atspausdinta, praturtinta nuotraukomis ir asmens aprašymu knygelė gali tapti gražia dovana kolegoms ir artimiesiems darbinės veiklos ar amžiaus jubiliejaus pažymėjimo proga. Parengti biobibliografijas užsako mokslininko kolegos, bendradarbiai ar institucija. Tai išskirtinio dėmesio verta dovana, kuri reikšminga ir bibliografijos savininkui ir institucijai, kurioje mokslininkas atlieka savo veiklą.

Leidinio formatą apsprendžia autorius arba institucija, kuri užsako parengti personalinę bibliografijos rodyklę.

Bibliografijos leidinių meninė išvaizda yra labai nevienoda. Tai priklauso nuo laiko, autorių ar institucijos finansinių galimybių. Daugelio 1996–2000 m. parengtų ir išspausdintų bibliografijos rodyklių išorinis „rūbas“ yra labai paprastas. Vėliau, kai autoriai ar mokslo institucijos suprato, kad jų darbų suvestinė bibliografija gali „nešti“ svarbią žinią apie jo atliktus darbus visuomenei, atsiranda išsamesnė informacija apie autorių, jo šeimą, visuomeninę veiklą, talpinamos asmeninės ir darbų nuotraukos, leidinio pratarmė ir žinios apie autorių išverčiamos į anglų ar kitas kalbas. Leidinys įgauna ne tik informacinę funkciją, bet ir estetinį vaizdą.

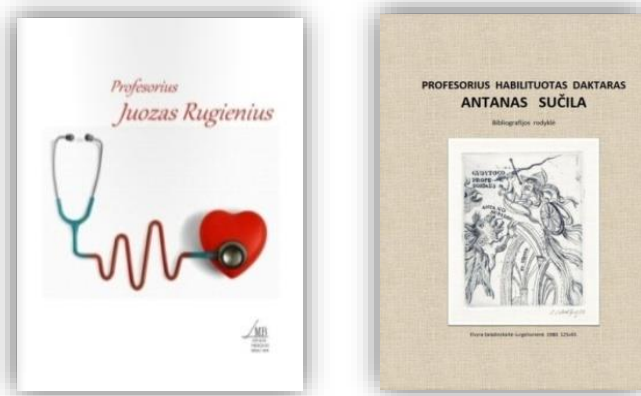
⁹ Raudytė, N. Personalinės bibliografijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra*. 2012, T. 58, p. 181–195.

¹⁰ *Knygotyra. Enciklopedinis žodynas*. Vilnius, 1997, p. 290.

¹¹ *Ten pat*, p. 97.

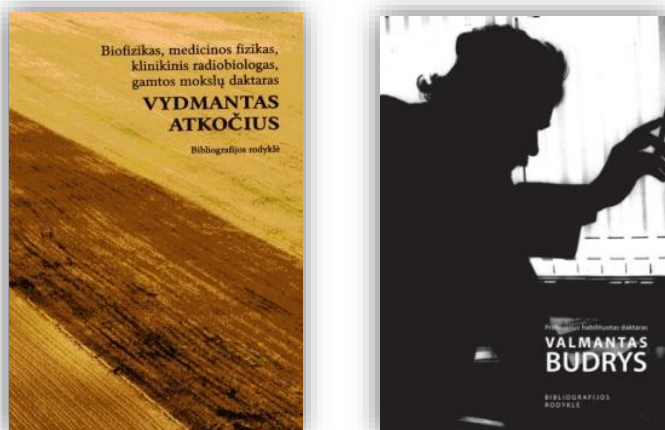
Tik elektroninė versija

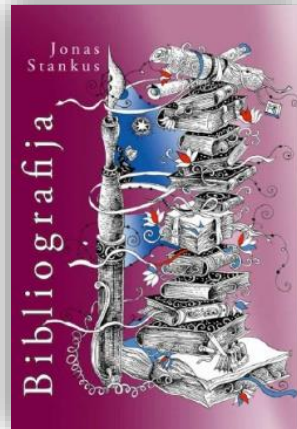
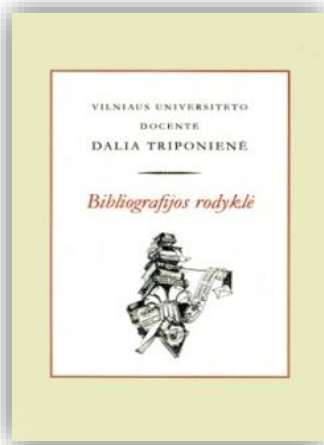
Laikui bėgant vis daugėja elektroninių personalinės bibliografijos rodyklių. Elektroninė versija pasirenkama dėl šių priežasčių: autorius ar institucija neturi reikiamų lėšų leidinio spausdinimui, kiti autoriai net nemato tikslo leisti popierinę bibliografijos rodyklę. Elektroninės bibliografijos rodyklės talpinamos Lietuvos medicinos bibliotekos ISSUU paskyroje <https://issuu.com/lmbtau>.

Spausdinta ir elektroninė versijos

Geriausias sprendimas yra tas, kai autoriai arba institucijos be popierinio spausdinto varianto, sutinka bibliografijos rodyklės elektroninę versiją patalpinti LMB ISSUU talpykloje. Spausdinti ir elektroniniai bibliografiniai leidiniai sudaro nežymią visų sudarytų personalinių bibliografijų dalį. Tikėtina, kad tokių rodyklių gausės, nes jos lengviau pasiekiamos mokslo visuomenei. Spausdintą personalinę biobibliografiją autorius gali dovanoti kolegoms, institucijoms, artimiesiems kaip pagarbos ir atminimo ženklą. Toks pat elektroninis leidinys greičiau pasiekiamas ir surandamas akademinėi bendruomenei visame pasaulyje. Spausdintos ir elektroninės personalinės LMB parengtos bibliografijos rodyklės: „Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas. Bibliografija“, „Jonas Stankus. Bibliografija“, „Profesorius, habilituotas daktaras Valmantas Budrys. Bibliografija“, „Gydytojos onkologės, citopatologės, doc. dr. Zofijos Onos Mickytės-Stukonienės prisiminimai „Žmogus žmogui, arba c'est la vie“ (knygoje pateikta papildyta darbų bibliografija, ankstesnė – išleista 1997), „Biofizikas, medicinos fizikas, klinikinis radiobiologas, gamtos mokslų daktaras Vydmantas Atkočius. Bibliografijos rodyklė“.

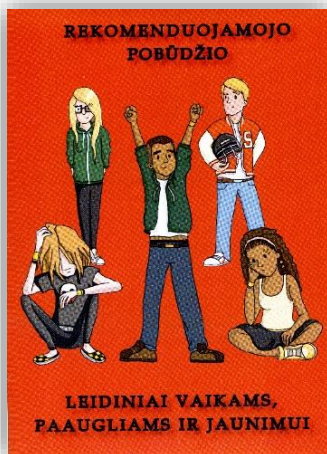

Pakartotos bibliografijos rodyklės

Verta atkreipti dėmesį į pakartojamai išleidžiamas bibliografijos rodykles. Šios rodyklės, papildytos ne tik mokslininko darbais, bet ir platesne informacija bei ikonografinė medžiaga apie autorių ir jo veiklą suteikia daugiau žinių ir informacijos. Jaučiamas ir leidinio dizaino pasikeitimas. Kaip pavyzdį galima pateikti prof. Vytauto Triponio ir doc. Dalios Triponienės bibliografijas (išleistos 1998, 2008

metais), Konstantino Valucko (2003 ir 2013), Laisvūnės Petkevičienės (2007 ir 2017), Laimos Gričiūtės (1996, 2016) ir kt.

Rekomenduojamos literatūros rodyklės

Be personalinių ir šakinės mokslo srities bibliografių parengtos teminės literatūros rodyklės: „Biblioterapija. Žodis žeidžia, žodis gydo“ (2013, 2015), „Knygos keičiančios mąstymą“ (2014), „Knygos pagal receptą“ (2015), „Rekomenduojamojo pobūdžio leidiniai vaikams, paaugliams ir jaunimui“ (2017).

Bibliografijos reikšmė mokslininkui

„Autoriams bibliografija, manau, reiškia daug daugiau nei knygų ir spausdinių surašymas, nurodant jų autorių, antraštę, išleidimo metus, vietą ir puslapių skaičių.

Kai pradėjau vartyti ir skaityti savo straipsnius ir kitus spausdinius, man kilo įvairiausių minčių, vaizdinių ir prisiminimų apie pirmus straipsnius: kur jie buvo skelbti, kaip džiaugiausi pirma monografija ir kita. Be to, kaip pradėjau kitaip vertinti ne tik savo, bet ir kitų autorių straipsnius ir

knygas. Supratau, kokią didelę reikšmę raštas turi žmogaus asmeniniame gyvenime, nes gali savo mintis ir darbo rezultatus aprašyti ir pateikti kitiems. Tačiau dar didesnę reikšmę raštas ir spauda turi tautos savasčiai ir valstybės tapatybei. <...> Baigdamas tvarkyti straipsnius ir kitus spausdinius supratau, kad bibliografija yra labai atsakingas ir kruopštus darbas. Reikia laikytis bibliografinės raštvedybos taisyklių ir pagrindinių teisės dėsnių. Labai dėkingas Medicinos bibliotekos darbuotojai Ramutei Stankevičienei už pagalbą tvarkant mano straipsnius ir kitus spausdinius, laikantis bibliografinio aprašo reikalavimų“¹²- rašė Jonas Stankus. Apie bibliografijos naudą mokslininkui kalba ir jaunieji tyrėjai. Gydytoja doktorantė Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė publikacijoje „Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams“ rašo: „Į šį klausimą galėčiau atsakyti, remdamasi savo patirtimi. Mano mokslinio darbo tikslas – išnagrinėti neurologijos mokslo raidą imperatoriškajame Vilniaus universitete ir Vilniaus medicinos draugijoje XIX a. pirmoje pusėje. <...> Svarbiausias darbas, atvedęs prie didžiosios dalies pirminių šaltinių – A. Bielinio sudaryta ir 1958 publikuota bibliografijos rodyklė „Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793–1842 metais“¹³.

Bibliografinių leidinių reikšmė ir ateitis

Lietuvos medicinos bibliotekos bibliografinė produkcija yra palankiai vertinama medikų ir bibliografų. Donatas Ustinavičius, apžvelgdamas personalinės bibliografijos vietą įvairių mokslo sričių kontekste, išskiria ir Lietuvos medicinos bibliotekos bibliografių Danutės Malakauskienės ir Ramutės Stankevičienės darbus: „Analizuojant institucijų ir asmenų indėlį į personalinių bibliografijos rodyklių rengimą, išsiskyrė produktyviausios sudarytojos: Ona Juršaitė (37 rodyklės), Danutė Malakauskienė (24), Ramutė Stankevičienė (22)“¹⁴.

Norint, kad bibliografijos mokslas ir toliau užimtų tokią pat svarbią vietą tarp kitų veiklos sričių, reikia daugiau dėmesio skirti visuomenės ir mokslo bendruomenės informacinio raštingumo ugdymui. Dr. Violeta Černiauskaitė yra atkreipusi dėmesį į tai, kad apie supratimą, kas yra bibliografija, personalinė bibliografija, reikia plačiai kalbėti ne tik mokslo bendruomenei, bet ir suprantamai paaiškinti plačiajai visuomenei.

Bibliografė dr. Birutė Railienė teigia, kad personalinės biobibliografijos rodyklės gali tapti pagrindu ir naujai istorijos mokslo šakai – prozopografijai, tyrinėjančiai visuomenės praeitį.

Tikėtina, kad bibliografiniai leidiniai ir ateityje bus tokie pat aktualūs, kaip ir iki šiol.

¹² Jonas Stankus. *Bibliografija*. Vilnius, 2017. 99 p.

¹³ Sakalauskaitė-Juodeikienė, E. Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams [interaktyvus]. *Mokslo Lietuva* [žiūrėta 2017 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mokslolietuva.lt/2017/10/bibliografijos-svarba-neurologijos-istorijos-tyrimams/>>.

¹⁴ Ustinavičius, D. Personalinė bibliografija Lietuvoje: mokslo sričių ir kryptų apžvalga. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka 2009/2010*. 2013, p. 83-94.

LITERATŪRA

1. Gutauskas, V. *Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos veikla. Sveikatos apsauga.* – 1957, Nr. 11, p. 41-47.
2. Jonas Stankus. *Bibliografija.* Vilnius, 2017. 99 p.
3. Kirsnys, V. Įvadas. *Lietuvos kurortai. Bibliografijos rodyklė (1711–1967).* Vilnius: 1969, p. 5-9.
4. *Knygotyra. Enciklopedinis žodynas.* Vilnius, 1997, 413 p.
5. Kviklys, V. Pratarmė. *Lietuviškoji medicininė bibliografija.* 1963, T. 2, p. 5-6.
6. Lietuvos medicinos biblioteka 1944–2004: Istorija. Bibliografija, Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka. 2004, 302 p.
7. Raudytė, N. Personalinės bibliografijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra.* 2012, T. 58, p. 181–195.
8. Rimša, V. Naujos bibliotekų istorijos. *Tarp knygų.* 2005, Nr. 4, p. 14-16.
9. Sakalauskaitė-Juodeikiėnė, E. Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams [interaktyvus]. *Mokslo Lietuva* [žiūrėta 2017 m. spalio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mokslolietuva.lt/2017/10/bibliografijos-svarba-neurologijos-istorijos-tyrimams/>>.
10. Telyčėnas, A. Pratarmė. *Lietuvos medicinos mokslų daktarų ir kandidatų disertacijų sąrašas (1896–1968).* Vilnius: 1970, p. 6.
11. Ustinavičius, D. Personalinė bibliografija Lietuvoje: mokslo sričių ir krypčių apžvalga. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka 2009/2010.* 2013, p. 83-94.
12. Volpato, G., Fontana, A. I. Bibliografijos: dabartis ir ateitis. *Bibliotekininkystė 97.* Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1998, p. 82.

Straipsnis publikuotas: *Lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniai: jų vieta nacionalinės bibliografijos kontekste, skaitytojų požiūris ir ateities perspektyva* / Regina Vaišvilienė // *Informacija ir biblioteka.* - 2018, Nr. 2. - p. 23–28.

Personalinės bibliografijos rodyklė šiandien: sudarymo naujovių ir ilgamečių tradicijų santykis

Bibliografijos rodyklė – geriausias atminimas.

Prof. Ona Voverienė

Bibliografijos rodyklė yra geriausias atminimas autoriui, jo indėlio visuomenės kultūros raidai paminklas, puiki dovana, kurią mokiniai gali padovanoti savo mokytojui, kolegos – bendradarbiui, bendražygiui. Vienoje knygoje surinkus kūrėjo darbų aprašus, jo veiklos paminėjimą spaudoje – sukuriamas bibliometrinis instrumentas tolesniems konkrečios mokslo šakos tyrimams, parengiamas mokslo istorijos šaltinis.

Mokslinės informacijos, bibliotekininkystės sociologijos teoretikas amerikietis Jesse H. Shera (1903–1982), dar 1952 metais kalbėdamas apie fundamentaliausias bibliografijos problemas, įvardijo konfliktą tarp dviejų požiūrių į mokslinę-bibliografinę veiklą: „Vienoje pusėje yra tie, kurie naudoja „makrokosminį“ požiūrį, matantys bibliografiją kaip komunikacijos įrankį, o pačią komunikaciją – kaip socialinės organizacijos ir veiklos instrumentą. Kitoje pusėje yra tie, kurie kiekvienoje bibliografijos rodyklėje įžvelgia savarankišką įrankį, sukurtą tenkinti specifinius nedidelės vartotojų grupės poreikius, todėl kiekvieną bibliografijos rodyklę įspraudžia į rėmus, dėl kurių ji tampa beveik nežinoma platesnei auditorijai“¹. Pastarąjį požiūrį J. H. Shera įvardijo „mikrokosminiu“, pasirenkančiu gilesniam tyrimui tik nedidelę plačiosios komunikacijos dalį.

Kolegos, kurie dar nepamiršo ikikompiuterinių bibliografo darbo metodų, puikiai supras, apie ką kalbėjo J. H. Shera. Tuo tarpu atsivėrus internetinių šaltinių platybėms toks pasvarstymas, nors ir prarado savo pirminę prasmę, tačiau išlieka racionalių perspėjimų: žvelkime plačiau į bibliografinę veiklą, savo darbą atlikime taip, kad „dar šimtą metų kitiems bibliografams jo nereikėtų pildyti“².

Šiame straipsnyje remsimės *Knygotyros* žodyno teikiamu bibliografijos paaiškinimu: „Veiklos sričių visuma, garantuojanti bibliografinės informacijos rengimą ir funkcionavimą viešuomenėje; bibliografijos priemonė; bibliografijos priemonių visuma“³. Nors sąvoka aiškinama tuo pačiu bibliografijos terminu, tačiau bibliografijos rodyklės, kaip viena iš bibliografinio darbo sričių, skirstomos pagal bibliografuojamų dokumentų turinį į *universaliasias, šakines, temines, kraštotyros* ir *personalines*⁴. Pastaroji rodyklė ir bus šio straipsnio objektas. „Personalinė bibliografija [yra] bibliografija apie vieno asmens darbus ir (arba) dokumentus apie jį. Gali informuoti ir apie dalį asmens darbų, išskirtų pagal kurį nors papildomą požymį (turinį, laiką, kalbą ir t. t.), arba tik apie jam skirtus darbus“⁵. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje ši veikla turi ilgametes tradicijas – pirmoji bibliografijos rodyklė buvo išleista 1956 metais. Ji buvo skirta Mokslų akademijos

¹Egan, M. E.; Shera, J. H. Foundations of a Theory of Bibliography. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, Vol. 22, No. 2 (Apr., 1952), p. 125–137.

² Cit. prof. Osvaldo Janonio žodžiai, pasakyti susitikime su bibliografėmis.

³ Knygotyra: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 47–48.

⁴ Ten pat, p. 48.

⁵ Knygotyra: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 48.

institutų darbuotojų leidiniams⁶. Pirmoji personalinė bibliografijos rodyklė buvo skirta Valerijonui Vrublevskiui (1958)⁷.

Apie bibliografo veiklą seniausiais laikais rasime nuotaikingų, o kartais ir kritiškų pastabų Joachimo Lelevelio (1786–1861) dvitomyje *Dvejetas bibliografinių knygų*: „Kad žodis *bibliografija* yra graikiškas, kad įvairiais amžiais buvo įvairiopos reikšmės, tą kiekvienas suvokia, bet tikra ir tai, kad nors jo nebuvo, vis dėlto bibliografija ir bibliografai pasaulyje jau egzistavo. Ar nuo pasaulio sukūrimo, ar nuo Tvano?...“⁸. XIX a. pradžioje Vilniaus universitete buvo pradėtas dėstyti mokslas apie knygą, tuomet vadintas *bibliografijos* arba *bibliologijos* kursu. Šio kurso pirmasis dėstytojas Aleksandras Viktoras Bohatkevičius (Bohatkiewicz, 1795–1832/1833) savo pažiūras į knygos mokslą išdėstė *Veikale apie visuotinę bibliografiją* (Vilnius, 1830)⁹, pačią bibliografiją pavadinęs „plačiausiu iš visų mokslų“¹⁰.

Bibliografinės veiklos istorija apžvelgta prof. Vlado Žuko monografijose¹¹, doc. Stasės Matulaitytės straipsniuose¹², teorija – išdėstyta prof. Osvaldo Janonio monografijose¹³. Deja, minėtuose darbuose dominuoja bibliografijos rodyklių apžvalga, leidybos chronologinė, statistinė analizės. O. Janonio monografijoje *Bibliografijos teorija*, apžvelgiančioje bibliografijos rodyklių tipologiją, personalinė bibliografijos rodyklė net nepaminieta. Šią spragą ėmėsi pildyti profesoriaus doktorantė Nijolė Raudytė, parengusi tyrimą apie Lietuvoje leistas personalines bibliografijos rodykles. Ji ištyrė 1948–2011 metais išleistas 884 personalines bibliografijos rodykles¹⁴. 1924–2004 metais išleistų monografijų (124 leidiniai) apie Lietuvos mokslininkus, kuriose pateiktos ir bibliografijos rodyklės, analizę atliko Birutė Railienė¹⁵, 1953–2011 metais išleistų personalinių rodyklių (973 leidiniai) apžvalgą atliko Donatas Ustinavičius¹⁶.

Bibliografijos rodyklių sudarymo metodika Lietuvoje taip ir nebuvo sunorminta. Recenzuodami vieni kitų parengtas bibliografijos rodykles, bibliografai remdavosi „ilgamete patirtimi“, „tradicija“, arba tiesiog „įpratimu“... Vyresni bibliografai gerai atsimeina daug jėgų ir bereikalingų ginčų sukėlusį „naujo“ bibliografinio aprašo įsigalėjimą, kuomet buvo atsisakyta ilgus sovietmečio metus galiojusio „gosto“ (SSRS valstybinio standarto reikalavimai – B. R.). Norėta kuo skubiau taikyti tarptautinį bibliografinio aprašo standartą, tačiau neišvengta nesusipratimų painiojant reikalavimus straipsnio išnašoms (ISO-690), literatūros rodyklei, korteliniam katalogui ir tuo metu besikuriančiam elektroniniam katalogui.

Bibliotekose patirtis buvo perduodama darbo dokumentų forma arba „gyvu žodžiu“. Šios veiklos norminimo funkciją dažniausiai atlikdavo Tarptautinio standartinio bibliografinio aprašo

⁶ Lietuvos TSR Mokslų akademijos ir jos mokslo darbuotojų leidinių bibliografija: knygos, 1941–1954. Vilnius, 1956. 92 p.

⁷ Abramavičius, V. Valerijonas Vrublevskis. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958. 102, [2] p.

⁸ Lelewelis, J. *Dvejetas bibliografinių knygų*. T. 2. Vilnius: Versus aureus, 2015. 448 p.

⁹ Bohatkiewicz, A. W. *Veikalas apie visuotinę bibliografiją*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004. 268 p.

¹⁰ Ten pat, p. 154.

¹¹ Žukas, V. *Lietuviškieji literatūros bibliografijos šaltiniai*. Vilnius: Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1979. 176 p.; Žukas, V. *Lietuvių bibliografijos istorija. D. I, (iki 1940 metų)*. Vilnius: Mokslas, 1983. 263 p.

¹² Matulatyte, S. Gamtos mokslų personalinės bibliografijos raida Lietuvoje. *Knygotyra*, 1991, t. 17, p. 61–79; Matulatyte, S. Technikos ir žemės ūkio personalinė bibliografija Lietuvoje. *Knygotyra*, 1997, t. 24, p. 61–78.

¹³ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. – 2-as papild. ir patais. leid. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. 61 p.; Janonis, O. *Bibliografijos mokslas ir praktika XX amžiaus antrojoje pusėje: raidos bruožai*: mokslinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. 233 p.

¹⁴ Raudytė, N. Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra*, 2012, t. 58, p. 181–195.

¹⁵ Railienė, B. Lietuvos mokslininkai monografijose. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2003–2004*. Vilnius, 2006, p. 47–62.

¹⁶ Ustinavičius, D. Personalinė bibliografija Lietuvoje: mokslo sričių ir kryptių apžvalga. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2009–2010*. Vilnius, 2013, p. 83–94.

(ISBD) rekomendacinės metodikos¹⁷, ISO-690 tarptautinio standarto reikalavimai literatūros citavimui^{18 19}, kuriuos darbui prisitaikydavo bibliotekos ir pavieniai bibliografinių rodyklių rengėjai.

Bibliografijos rodyklių rengimas anksčiau ir šiandien

Darbo pradžia. Nuo ko pradėti, kuomet nusprendėte sudaryti personalinę bibliografijos rodyklę? Visų pirma – susipažinti su personalija. Asmeniškai, jei įmanoma. Tai – pati geriausia pradžia. Susitikimui dera pasirengti – atlikti namų darbą (perskaityti straipsnį enciklopedijoje, peržiūrėti bibliotekos katalogus, įrašus internete ir t. t.). Susitikime ir bus aptartos tolesnės jūsų veiklos gairės, todėl verta pasiimti keletą jau išleistų bibliografijos rodyklių pavyzdžių. Visada lengviau remtis jau esančiais pavyzdžiais. Svarbu nutarti, kokie reikalavimai bus keliami bibliografiniam įrašui, kiek išsamus jis turi būti, kokia medžiaga bus renkama (tik publikuota ar ir rankraštinė), kokių principu (chronologiniu, abėcėliniu, teminiu, kalbiniu) grupuojama, kokios pagalbinės rodyklės bus sudaromos. Nutarę, kad „pasidarys patys“, autoriai surenka bibliografinę informaciją „savaip“, taigi pateikę savo „kūrinių“ bibliografams „tik pagedaguoti“, gerokai apsunkina originalių įrašų paiešką.

Medžiagos paieška. Medžiagos paieška visuomet yra individualiausias darbo procesas. Kiekvienas ilgiau dirbantis specialistas atranda savo „stilių“, pasirenka patogiausius žingsnius tikslui pasiekti. Pati darbo pradžia ikikompiuteriniais laikais buvo Bibliografijos žinių²⁰, Spaudos metraščio²¹, Lietuviškų periodinių leidinių publikacijų (Lietuvos bibliografija, serija C)²² rodyklių vartymas ieškant asmens darbų, literatūros apie jį. Nuo 1994 metų medžiagos paiešką palengvino Bibliografinė Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazė²³, o nuo 1998 metų – Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas²⁴ (NBDB). Tačiau tai – tik pagrindiniai bibliografinės informacijos šaltiniai. Bibliografai sudarydavo „žiūrėtinų šaltinių“ sąrašą, kuris palengvindavo darbo organizavimą.

De visu. Kitas žingsnis – medžiagos tikrinimas *de visu* (lot. k. – remiantis tuo, kas paties matyta; kaip pats matęs). Tik patikrinę šaltiniuose informaciją ją ramiai galime įtraukti į bibliografijos rodyklę. Būta, ir ne kartą, kad tekdavo iš bibliografinių šaltinių ar asmeninių literatūros sąrašų surinktą informaciją patikslinti, papildyti.

Medžiagos tvarkymas ir aprašymas. Kortelių laikai... nugrimzdo į užmarštį. Tačiau tai buvo metas, kuomet būta tradicijos, susitarimų kaip žymėti iš bibliografinių šaltinių nurašytą informaciją, kaip pažymėti įrašą patikrinus „de visu“. Bibliografai ir į kitas šalis veždavosi ryšulėlius kortelių, ir

¹⁷ ISBD tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas: jungtinė laida. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 2013. 302 p. ; ISBD taikymo sudėtinių dalių aprašui nurodymai. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras, 1997. 43 p.; ISBD (G) bendras tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas: anotuotas tekstas. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras, 1995. 33 p.

¹⁸ Bliūdžiuvienė, N. Pagrindinės bibliografinių nuorodų standarto taisyklės ir pavyzdžiai: mokomoji knyga. 2-oji laida. Vilnius: VŠĮ Akademine leidyba, 2015. 64 p.

¹⁹ Janonis, O. Bibliografinių nuorodų ir jų sąrašo sudarymo studijų bei mokslo darbuose metodika: (pagal Lietuvos standartus LST ISO 690 ir LST ISO 690-2). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005. 49 p.

²⁰ Bibliografijos žinios. Kaunas: „Spaudos fondo“ knygynas, 1924–1943; Bibliografijos žinios. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija, Lietuvos knygų rūmai, 1992–2006.

²¹ Spaudos metraštis. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957–1991.

²² Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos. Vilnius–Kaunas, įvairios leidimo vietos, įvairūs leidimo metai.

²³ Bibliografinė Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazė: archyvas (1994–2002 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www2.lnb.lt/katalogai/bibliografine-lt-periodines-spaudos-straipsniu-baze>>.

²⁴ Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas (NBDB) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt/atradimai/katalogai/nacionalines-bibliografijos-duomenu-bankas>>.

naujų namo parsiveždavo. Tenka prisipažinti, kad kartais net ir XXI a. ši patirtis pasiteisina – ji nepavaldi kompiuterio programų versijoms ar kitokioms nenumatytoms elektroninėms kliūtims.

Bibliografinis įrašas pagaliau atrado savo vietą elektroniniame kataloge, duomenų bazėje. Nuo 2006 m. nebeliko popierinių *Bibliografijos žinių* leidinių. Bibliografijos rodyklės formuojamos pasitelkus pagalbines programas, kurios pateikia leidinio maketą iš duomenų bazių įrašų. Įrašo kūrimo metodika nuo katalogavimo skiriasi papildomais reikalavimais leidinio pagalbinių rodyklių formavimui, šaltinio įvardijimui analiziniame (dokumento dalies) apraše. Bibliografui tenka nauja užduotis – nustatyti įrašo elementų išvedimo seką, nusakyti įrašo elementų formatą (paryškintas, pasvirasis šriftas, t. t.), įrašų grupavimą skyriuje, skyrių seką, reikalavimus pagalbinių rodyklių sudarymui. Pats leidinio formavimas iš duomenų bazės, „jei viskas gerai“, teužtrunka keliolika minučių.

Struktūra. Personalinių bibliografijos rodyklių įvairovė džiugina, bet kartais ir liūdina. Apibrėždami bibliografijos rodyklės struktūrą, atsižvelgiame į jos pirminę paskirtį: jubiliejaus proga, asmens darbų visuma, atskiros srities darbų visuma, konkretaus laikotarpio darbai ir t. t. Apibendrinę variantų įvairovę, rekomenduojame tokią bibliografijos rodyklės struktūrą:

- Pratarinė. Rašo sudarytojas, trumpai pristatydamas asmenį, kuriam sudaroma bibliografijos rodyklė, aplinkybes, darbo sąlygas, anksčiau atliktą kolegų įdirbį (jei toks yra), nusako leidinio struktūrą, medžiagos suskirstymo ir pateikimo tvarką leidinyje, peržiūrėtus fondus, šaltinius, įvardija talkinčius asmenis.

- Tekstinė medžiaga. Parengia sudarytojas. Dažniausiai tai būna asmens, kuriam sudaroma bibliografijos rodyklė kolegų, mokinių, bendraminčių atsiminimai, jubiliejiniai tekstai. Šioje dalyje dažnai teikiama fotografinė, dokumentinė medžiaga, iliustruojanti mokslininko veiklą ir svarbiausius gyvenimo įvykius.

- Svarbiausios gyvenimo ir mokslinės veiklos datos. Parengia sudarytojas. Ši informacija praverčia atliekant mokslometrinę medžiagos analizę, kuomet chronologiniu aspektu galime įvertinti publikacijų skaičių ir tipologiją.

- Bibliografijos rodyklė. Priklausomai nuo medžiagos apimtys ir pobūdžio kuriami skyriai: „Knygos ir brošiūros“, „Straipsniai“, „Mokslo tiriamieji darbai“, „Publicistiniai darbai“, „Disertacijų vadovas“, „Autoriniai liudijimai“, „Projektai“ ir t. t. Paskutiniai skyriai – „Ikonografija“ ir „Literatūra apie ...“.

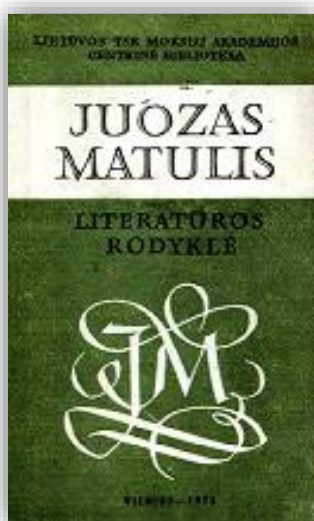
- Pagalbinės rodyklės. „Be pavardžių rodyklės leidinys yra aklas“ – tokios nuostatos laikosi dauguma bibliografų. Priklausomai nuo medžiagos pobūdžio, sudaromos asmenvardžių, slapyvardžių, vietovardžių ir pan. pagalbines rodyklės.

- Leidyba. Pavyzdžių, kaip atrodys bibliografijos rodyklė, yra labai daug. „Kur prasideda finansai – pasibaigia poezija“ – sakydavo dr. Juozas Marcinkevičius (Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekai vadovavęs 1964–2010 metais), kuomet bibliografijos rodyklės leidybos klausimą aptarinėdavo su užsakovais. Ši aplinkybė nepasikeitė, tačiau dėmesį kreipiame taip pat ir į būsimo leidinio auditoriją, jo paskelbimo kontekstą. Parengus anksčiau spausdintos rodyklės papildymą, tekstas skelbiamas straipsnio forma mokslo žurnale, bet gali būti leidžiamas naujas leidimas arba tik papildymo tekstas. Vis dažniau renkamas elektroninė leidinio forma, įrašai teikiami ir duomenų bazėje. Tuomet paliekama galimybė medžiagą papildyti nauja informacija, rašyti papildymus. Tai – jau naujas bibliografijos rodyklių amžius.

Asmeninis profilis – vietoje bibliografijos rodyklės

Savarankiškai savo darbus dažniausiai registruoja visi rašantieji, tiek tyrėjai, tiek mėgėjai. Ir patiria sunkumų, keičiantis tekstų redagavimo programoms, kompiuteriams, mokslinės veiklos ataskaitų reikalavimams ir t. t. O kur dar mokslo žurnalų, projektinių paraiškų reikalavimų įvairovė...

Sprendimų ieškojo ne tik bibliografai. Pasidaryti asmenines kartotekas doktorantams pasiūlė ir jas vaizdžiai nupasakojo garsus italų rašytojas Umberto Eko (1932–2016) knygoje *Kaip rašyti disertaciją* (1977 pirmoji laida, ji be pataisymų buvo pakartota 15 kartų). Bibliografiniam darbui skirtas visas knygos skyrius. Nemažą knygos dalį skyręs patarimams, kaip tvarkyti sukaupią bibliografinę medžiagą, autorius pateikė puikią pastabų, vardų ir šaltinių sistemą, kurios pagrindinius sudarymo principus atpažinsime šiuo metu paplitusiose bibliografinių duomenų tvarkymo programose Zotero, EndNote, Mendeley ir pan.²⁵ Šiuos patarimus tinka taikyti ir savo parašytų bei paskelbtų darbų sąrašui. Lietuvoje asmeninių mokslinių publikacijų registravimo tvarką reglamentuoja ne vienerius metus kurta publikacijų duomenų bazė (PDB), kurios pagrindinis tikslas – bendra Lietuvos mokslo institutų informacijos sistema. 1999 m. aukštosiose mokyklose pradėta kurti Lietuvos mokslo ir studijų informacinė sistema (LieMSIS). Joje kaupiami bibliografiniai duomenys apie mokslo ir studijų institucijose parengtas publikacijas. Valstybinių mokslo institutų

PDB patirtį aprašė dr. Giedrė Miknienė²⁶. PDB registruojamos ne tik mokslinė produkcija, į ją retai įtraukiami populiarioje spaudoje skelbti, informacinio pobūdžio darbai, smulkieji tekstai, interviu spaudoje. Tai – puiki galimybė rinkti bibliografinę medžiagą (ji yra prieinama per Lietuvos akademinę elektroninę biblioteką eLABa).

Vienas svarbiausių bibliografinės medžiagos paieškos šaltinių šiomis dienomis – asmeniniai autorių profiliai. Kaip juokauja bibliografai: „Ideali bibliografija – pildoma paties autoriaus, padarant ar paskelbiant kiekvieną įrašą, kartu išsaugojant spausdinto leidinio egzempliorių“.

Informatyvų ir visokeriopai pamokantį tyrimą apie mokslininko skaitmeninio identiteto kūrimą 2016 m. paskelbė dr. Lina Šarlauskienė, nustačiusi ir išanalizavusi pagrindines mokslininko skaitmeninio identiteto kūrimo priemones: gyvenimo aprašymo bei mokslinių publikacijų sąrašo viešinimą, mokslometrijos rodiklių pateikimą, socialinių tinklų naudojimą²⁷.

Akademinesse Lietuvos įstaigose, vykdam projektą *Elektroninių duomenų bazių atvėrimas Lietuvai* (eMoDB.Lt), buvo išsamiai pristatytos ne tik prenumeruojamos duomenų bazės, bet ir bibliografinių duomenų tvarkymo programos RefWorks, Zotero, Mendeley. Bibliotekos tęsė šių bazių patirties sklaidą, rengė informacinę medžiagą, mokymus savo vartotojams²⁸. Malonu paminėti, kad savo asmeninius akademinius profilius yra sukūrę dauguma Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto dėstytojų. Deja, ši patirtis neturėjo pritarimo universiteto bendruomenės tarpe – kiekvienas fakultetas savaip sprendė asmeninių akademinių profilių klausimą. Akademinesse Lietuvos įstaigose be didesnio entuziazmo buvo sutikta informacija apie skaitmeninę autoriaus indentifikavimo sistemą ORCID²⁹. 2017 m. sistemoje savo asmeninius profilius buvo susikūrę 2339 asmenys iš Lietuvos³⁰. LMA Vrublevskių bibliotekos svetainėje pateiktoje trumpoje akademinių socialinių tinklų apžvalgoje galima rasti populiarių asmeninių

²⁵ Eco, U. *How to Write a Thesis*. Cambridge: MTI Press, 2015. 229 p.

²⁶ Sasnauskaitė, G. Lietuvos mokslo institutų publikacijų duomenų bazės kūrimo patirtis. *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2003–2004*. Vilnius, 2006, p. 130–134.

²⁷ Šarlauskienė, L. Mokslininko reprezentacijos skaitmeninėje erdvėje sąsajos su publikacijų duomenų bazėmis. *Knygotyra*, 2016, t. 67, p. 206–225.

²⁸ Author Identifiers in the Web of Science: ResearcherID and ORCID LTU. *Vilniaus universiteto bibliotekos svetainė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą:

<https://www.youtube.com/watch?v=Py_xTwqGndo&feature=youtu.be>.

²⁹ Mokslininke, nori būti matomas? – naudok ORCID. *Vilniaus universiteto bibliotekos svetainė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://biblioteka.vu.lt/naujienos/mokslinė-komunikacija/mokslininke-nori-buti-matomas-naudok-orcid>>.

³⁰ Duomenis ORCID atstovai pateikė elektroniniame laiške 2017 m. liepos 20 d.

profilų programų aprašymus ir apžvalgas (Academia, LinkedIn, Mendeley, ResearchGate, ORCID)³¹. Neatradę sau patrauklaus varianto, autoriai gali pasinaudoti „Google mokslinčiaus“, „Microsoft Academic“ asmeninio profilio paslauga... arba susikurti patikimą literatūros sąrašą.

Personalinės bibliografijos programos, kurių radimosi raidai tektų paskirti ištisą tyrimą, kuria galimybę tvarkingai kaupti darbų sąrašą, jį panaudoti teksto išnašoms. Sakau „kuria“, nes, apžvelgus jų gausą ir keliamus reikalavimus įrašo sukūrimui bei siūlomas galimybes to paties įrašo eksportavimui – beliko atsidusti. Ir konstatuoti, kad asmeninės bibliografijos programinę įrangą dar galima taisyti, „optimizuoti“. Ir perspėti tiek rašančiuosius, tiek bibliografus, kad be kruopštaus darbo nebus pakankamai išsamios bibliografijos rodyklės. Juk, kaip bibliografus mokydavo patyrę kolegos: „negalima parengti „pilnos“ bibliografijos“ – visada atrasime papildymų, juolab internetinėje aplinkoje „paminėjimų“ randasi netikėčiausiuose adresuose, ir jie taip pat netikėtai gali dingti. Panašiai gali nutikti ir pačioms programoms, kurios dažną suvilioja „nemokama“ paslauga nutylėdamos, kad veikti gali tik atitinkamų programų aplinkoje, kartu reikalaujamos vis didesnės kompiuterio atminties.

Nežiūrint pesimistinio komentaro, bibliografus kviečiu susipažinti su asmeninio bibliografinio profilio kūrimo programomis. Jomis ateityje vis dažniau teks naudotis bibliografinių rodyklių, bibliografinių užklausų, sąrašų rengimui. Juk geras bibliografas nebūtinai žino atsakymą, bet žino, kur tą atsakymą rasti.

³¹ *Kodėl svarbus publikacijų sąrašas ir kaip būti matomiems?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 20 d] Prieiga per internetą: <<http://www.mab.lt/lt/mokslininkams/1226>>.

LITERATŪRA

1. Abramavičius, V. *Valerijonas Vrublevskis*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958. 102, [2] p.
2. Author Identifiers in the Web of Science: ResearcherID and ORCID LTU. *Vilniaus universiteto bibliotekos svetainė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=Py_xTwqGndo&feature=youtu.be>.
3. *Bibliografijos žinios*. Kaunas: „Spaudos fondo“ knygynas, 1924–1943.
4. *Bibliografijos žinios*. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija, Lietuvos knygų rūmai, 1992–2006.
5. *Bibliografinė Lietuvos periodinės spaudos straipsnių bazė*: archyvas (1994–2002 m.) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www2.lnb.lt/katalogai/bibliografine-lt-periodines-spaudos-straipsniu-baze>>.
6. Bliūdžiuvienė, N. *Pagrindinės bibliografinių nuorodų standarto taisyklės ir pavyzdžiai*: mokomoji knyga. 2-oji laida. Vilnius: VŠĮ Akademinė leidyba, 2015. 64 p.
7. Bohatkiewicz, A. W.. *Veikalas apie visuotinę bibliografiją*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004. 268 p.
8. Cit. prof. Osvaldo Janonio žodžiai, pasakyti susitikime su bibliografėmis.
9. Duomenis ORCID atstovai pateikė elektroniniame laiške 2017 m. liepos 20 d.
10. Eco, U. *How to Write a Thesis*. Cambridge: MTI Press, 2015. 229 p.
11. Egan, Margaret E.; Shera, Jesse H. Foundations of a Theory of Bibliography. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*, Vol. 22, No. 2 (Apr., 1952), p. 125–137.
12. *ISBD (G) bendras tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas*: anotuotas tekstas. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras, 1995. 33 p.
13. *ISBD taikymo sudėtinių dalių aprašui nurodymai*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras, 1997. 43 p.
14. *ISBD tarptautinis standartinis bibliografinis aprašas*: jungtinė laida. Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 2013. 302 p.
15. Janonis, O. *Bibliografijos mokslas ir praktika XX amžiaus antrojoje pusėje: raidos bruožai*: mokslinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. 233 p.
16. Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. – 2-as papild. ir patais. leid. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. 61 p..
17. Janonis, O. *Bibliografinių nuorodų ir jų sąrašo sudarymo studijų bei mokslo darbuose metodika*: (pagal Lietuvos standartus LST ISO 690 ir LST ISO 690-2). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005. 49 p.
18. Knygotyra: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997, 413 p.
19. *Kodėl svarbus publikacijų sąrašas ir kaip būti matomiems?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 20 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.mab.lt/lt/mokslininkams/1226>>.
20. Lelewis, J. *Dvejetas bibliografinių knygų*. T. 2. Vilnius: Versus aureus, 2015. 448 p.
21. *Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos*. Vilnius–Kaunas, įvairios leidimo vietos, įvairūs leidimo metai.
22. *Lietuvos TSR Mokslų akademijos ir jos mokslo darbuotojų leidinių bibliografija: knygos, 1941–1954*. Vilnius, 1956. 92 p.
23. Matulatyte, S. Gamtos mokslų personalinės bibliografijos raida Lietuvoje. *Knygotyra*, 1991, t. 17, p. 61–79.
24. Matulatyte, S. Technikos ir žemės ūkio personalinė bibliografija Lietuvoje. *Knygotyra*, 1997, t. 24, p. 61–78.
25. Mokslininke, nori būti matomas? – naudok ORCID. *Vilniaus universiteto bibliotekos svetainė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. liepos 26 d.]. Prieiga per internetą:

- <<https://biblioteka.vu.lt/naujienos/mokslinė-komunikacija/mokslininke-nori-buti-matomas-naudok-orcid>>.
26. *Nacionalinės bibliografijos duomenų bankas* (NBDB) [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lnb.lt/atradimai/katalogai/nacionalines-bibliografijos-duomeniu-bankas>>.
 27. Railienė, B. Lietuvos mokslininkai monografijose. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2003–2004*. Vilnius, 2006, p. 47–62.
 28. Raudytė, N. Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra*, 2012, t. 58, p. 181–195.
 29. Sasnauskaitė, G. Lietuvos mokslo institutų publikacijų duomenų bazės kūrimo patirtis. *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2003–2004*. Vilnius, 2006, p. 130–134.
 30. *Spaudos metraštis*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957–1991.
 31. Šarlauskienė, L. Mokslininko reprezentacijos skaitmeninėje erdvėje sąsajos su publikacijų duomenų bazėmis. *Knygotyra*, 2016, t. 67, p. 206–225.
 32. Ustinavičius, D. Personalinė bibliografija Lietuvoje: mokslo sričių ir krypčių apžvalga. *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2009–2010*. Vilnius, 2013, p. 83–94.
 33. Žukas, V. *Lietuviškieji literatūros bibliografijos šaltiniai*. Vilnius: Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1979. 176 p.
 34. Žukas, V. *Lietuvių bibliografijos istorija. D. 1, (Iki 1940 metų)*. Vilnius: Mokslas, 1983. 263 p.

Straipsnis publikuotas: *Personalinės bibliografijos rodyklės šiandien: naujovių ir tradicijų santykis* / Birutė Railienė // *Tarp knygų*. - 2017, Nr. 10 (spalis). - p. 10–13.

Personalinio bibliografinės informacijos ištekliaus sociokultūrinio integruotumo aspektai

Personaliniai bibliografijos ir biobibliografijos leidiniai nuo pat pirmosios biobibliografijos rodyklės pasirodymo 1924 m. dabartinėje Lietuvos teritorijoje (tuometiniame Vilniaus krašte) išlaiko daugmaž stabilią padėtį šalies bibliografinės informacijos ištekliaus rengimo ir leidybos kontekste. Pastaruosius penkerius metus šalia svarbiausios Lietuvos bibliografijos produkcijos – Valstybinės bibliografijos leidinių (vidutiniškai 10 pavadinimų per metus) – stabilią vietą užima personaliniai bibliografijos ir biobibliografijos leidiniai (išleidžiama vidutiniškai 16 pavadinimų per metus, iš jų elektroninių – apie 6 proc.). Greta valstybinės bibliografijos ištekliaus suradę savo vietą specialiosios bibliografijos – personaliniai bibliografijos ir biobibliografijos – leidiniai liudija jų populiarumą visų istorinių laikotarpių sociokultūrinėje aplinkoje. Įdomu, kad diskusijos dėl jų rengimo metodikos prasidėjo nuo pat pirmojo leidinio pasirodymo. Šie informacijos ištekliai, skirti visuomenėje pripažintiems žmonėms, beveik niekada neliko nepastebėti. Leidiniai sulaukdavo kritinių recenzijų, dažnai vykdavo viešos diskusijos dėl jų rengimo metodikos ir t. t. Tai iliustruoja ir pirmosios, 1924 m. išleistos, biobibliografijos rodyklės, skirtos poetui Adomui Mickevičiui Bibliografja Mickewiczowska¹, pavyzdys. Vilniuje gyvenusio lenkų literato redaktoriaus, bibliografo, filologijos ir filosofijos mokslų daktaro Liudviko Stolarzevičiaus (Ludwik Stolarzewicz) veikalą to laikmečio mokslininkai ir kritikai² sutiko ne itin palankiai. Biobibliografijos rodyklėje jie aptiko faktinių klaidų, neetiško naudojimosi informacijos šaltiniais faktų, bibliografinės veiklos kompetencijos trūkumą, silpną leidinio sudarymo metodiką ir įvertino, kaip paskubomis atliktą darbą, nors jame buvo pateikta kruopščiai surinkta plati informacija, turinti neabejotiną mokslinę, istorinę ir kultūrinę vertę iki šiol. Taigi, kone visais laikmečiais galima rasti panašių atvejų. Tai paaiškinti galima tuo, kad metodinių nurodymų šios rūšies bibliografinėi produkcijai rengti taip niekada ir nebuvo. Bendroji bibliografijos leidinių sudarymo metodika – tai tik rėmas, ant kurio konstruojama personalinio bibliografinės informacijos ištekliaus struktūra. Šių leidinių pratarinių analizė ir pokalbiai su rengėjais patvirtina, kad tai yra daugiau kūrybinis ar net mokslinis darbas. Rengėjai gali „improvizuoti“, atsižvelgdami į numatomą informacijos ištekliaus socialinę paskirtį. Dažniausiai kolektyvai savo įstaigoje aptaria ir pasitvirtina metodinius nurodymus būsimam konkrečiam leidiniui. Dėl to skirtingų sudarytojų darbai turi nevienodą bibliografinį aprašą, o kartais viename leidinyje būna net keli. Moksliniai tyrimai rodo, kad personalinių bibliografinės informacijos ištekliaus rengimo procesai, įtakojantys jų kokybę, ne visuomet yra efektyvūs. Šių ištekliaus parengimo metodikos problemos, tokios kaip knygų leidybos valstybinių standartų nesilaikymas, neteisingas terminų naudojimas, neišspręsti bibliografinės atrankos klausimai, grupavimo klaidos, pagalbinių rodyklių, biografijų sudarymo netikslumai ir kt.³ tampa vis aktualesnės. Dėl to personalinių bibliografinės informacijos ištekliaus praktinio panaudojimo galimybės apribojamos.

Šiandien yra būtinas naujas sisteminis požiūris į personalinę bibliografinę informaciją, jos specifinių funkcijų ir savybių išaiškinimą bei atitinkamų metodikos sprendimų priėmimą rengiant šiuos ištekliaus. Vykstantys sudėtingi visuomeninio gyvenimo procesai, paremti aukštu mokslo ir technikos, socialinės, ekonominės bei kultūros sričių išsivystymu, rodo šios problemos aktualumą.

¹ Stolarzewicz, L. *Bibliografja Mickiewiczowska*. Wilno: L. Chomiński, 1924, 247, [1] p.

² Pigon, S. *Dziennik Willenski*, 1924, nr. 57, p. 61.; Semkowicz, A. *Pamorska literatura*, 1924, p. 5.

³ Janonis, O. Dėl personalinių bibliografinių leidinių. *Bibliotekų darbas*, Vilnius, 1987, nr. 4, p. 23–24.

O. Koršunovas⁴ prognozuoja, kad nesuvaldomai augs stambių visuomenės vystymosi programų probleminio-kompleksinio, tarpšakinio bibliografinio aprūpinimo poreikis ir vaidmuo, todėl reikalingas organizacinis ir funkcinis bibliografinės veiklos, kaip vieningos šiuolaikinės visuomenės informacinio aprūpinimo sistemos, integruotumas. Valstybine (nacionaline) ir rekomendacine (masinės paskirties) bibliografijos produkcija ir toliau bus naudojama nemokamai, o specialiosios bibliografijos produkcija – personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai – atsižvelgiant į jų visuomeninę paskirtį, gali atsirasti tarsi ant ribos: būti ir komerciniais, ir kartu – nekomerciniais⁵. To įtakoti personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai stipriai paveikti skaitmeninės informacijos procesų, tam kad galėtų geriau realizuoti savo funkcijas, privalės išlaikyti ir spausdintinę formą⁶. Šiandien yra ypač svarbu numatyti šių išteklių vietą sociokultūrinėje, mokslo ir kt. terpėje, juos valdyti bei tobulinti.

Terminijos samprata ir vartojimas

Mokslinėje literatūroje diskutuojama dėl terminų apibrėžimo ir sampratos. Rusijos mokslininkai teigia, kad nesant tvirtos terminologinės sistemos, skirtos bibliografinės informacijos personalijų ir kolektyvų terminams, bibliografinėje praktikoje to paties tipo bibliografijos ištekliai, apibrėžiami skirtingai. Tai apsunkina jų paiešką ir panaudojimą. Daugelis terminų, vartojamų asmenims skirtiems bibliografinės informacijos ištekliais apibrėžti, apsiriboja tik struktūrinių dalių išvardijimu ir dažniausiai nusako minėtų išteklių rūšį⁷. Nemažai diskusijų kyla dėl terminų apibrėžties ir sampratos sinonimiškumo. A. Maslova⁸ ir N. Kozačiok⁹, teigia, kad terminai *personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai* ir *biobibliografinės informacijos ištekliai* yra sinonimai, nes abu išreiškia su asmeniu susijusią informaciją, todėl abu gali būti vartojami lygiaverčiai, kaip apibendrinantys terminai visų žanrų bibliografinės informacijos ištekliais apie asmenis. Vis tik, minėtų mokslininkų manymu, iš šių dviejų terminų labiausiai tinkamas yra personalinis bibliografinės informacijos išteklis, nes šis terminas padeda išvengti „prisirišimo“ prie biografinių duomenų ir jos sudedamosios pavadinimo dalies „bio“. Čia vertėtų prisiminti, kad terminas kartais reiškia asmeninį bibliografinės informacijos išteklių, o ne visuomeninį (vadinasi, jis yra polisemiškas, o tai ne itin gerai).

Baltarusijos mokslininkė Jelena Kozlenko vartoja terminą biobibliografinė informacija ir nurodo, kad jos esminis objektas yra personalijos ar kolektyvo intelektualinis ir kūrybinis palikimas, atkuriamas bibliografinėmis priemonėmis¹⁰. Tokia objekto pagal bibliografinį atspindėjimą interpretacija, o ne pagal sudarančios struktūros skirtingų elementų (įeinančių į termino sampratą) įvardijimą, leidžia jame apjungti daugelį bibliografinių išteklių, parengiamų turint vieną tikslą, bet skirtingus struktūros elementus.

⁴ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженнова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 228.

⁵ Ten pat, с. 229.

⁶ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженнова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 229.

⁷ Козленко, Е. Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения [interaktyvus]. *Bibliosfera*, no. 4, 2009, с. 11, [Žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą:

<[https://dlib.eastview.com/browse/doc/HYPERLINK "https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470"20968470](https://dlib.eastview.com/browse/doc/HYPERLINK%20https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470%2020968470)>.

⁸ Маслова, А. Биобиблиография или персональная библиография. *Мир библиографии*. Москва, 2009, nr. 3, с. 2–7.

⁹ Козачек, Н. *Персональная краеведческая библиография деятелей искусства: специфика, место в культурной жизни региона* : диссертация. [interaktyvus]. Краснодар, 2002, с. 4, [Žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dissercat.com/content/personalnaya-kraevedcheskaya-bibliografiya-deyatele-iskusstva-spetsifika-mesto-v-kulturnoi->>.

¹⁰ Козленко, Е. *Биобиблиографическая информация сферы науки и образования: теоретический и организационный аспекты*: автореферат диссертации. Минск, 2010, с. 11.

Natalija Potepalova¹¹ pasiūlė vartoti specializuotas sąvokas: *biobibliografinė apybraiža* – gali būti vartojama turint tikslą atspindėti asmenybės gyvenimą ir kūrybinį kelią (daugiausia literatūros ir meno personalinėse bibliografijos rodyklėse), *personalinis biobibliografinis kompleksas* – savarankiškas bibliografinės informacijos išteklis, sudarytas iš dviejų dalių: branduolio ir neprivalomos (fakultatyvinės) dalies. Branduolio dalis formuoja bibliografinės informacijos išteklį, jo galimybę atspindėti pirminę medžiagą – rašytojų tekstus, kaip būtinas jo mentaliteto įrodymo priemonės; rašytojo atskiro kūrinio, visų kūrinių, biografinių šaltinių, pokalbių ir t. t. bibliografinį sąrašą. Neprivaloma (fakultatyvinė) dalis turi paskirtį pateikti tai, kas reikalinga, kad būtų galima išsamiai susipažinti, pavyzdžiui, su rašytojo gyvenimu: gyvenimo ir kūrybos studija, pirmųjų publikuotų tekstų bibliografiniai duomenys, bibliografiniai duomenys apie rašytojui gyvam esant arba po mirties publikuotus kūrinius, vertimų bibliografiniai duomenys ir kt.

Lietuvoje naudojamų nagrinėjamos srities terminų apibrėžties sampratą randame didžiausiame atviros prieigos terminų banke EuroTermBank¹², kuriame iš Martyno Mažvydo bibliotekoje parengto „Bibliotekininkystės ir bibliografijos aiškinamojo terminų žodyno“ pateikti (2005–2006 m.) sunorminti terminai. Jame randame tokią terminų apibrėžtį: *personalinė bibliografija* – bibliografija, turinti informuoti apie atskiro (-ų) asmens (ų) darbus ir (arba) dokumentus apie juos (termino atitikmuo anglų k. – individual bibliography, rusų k. – персональная библиография); *biobibliografija* – bibliografija, turinti informuoti apie vieno ar daugiau asmenų gyvenimą, darbus ir (arba) dokumentus apie juos (termino atitikmuo anglų k. – biobibliography, rusų k. – биобиблиография). Reiktų priminti, kad termino bibliografija*, samprata atskleidžia nagrinėjamą personalinės bibliografijos ir biobibliografijos, kaip teorijos ir veiklos institucijos sudedamąsias dalis, tokias kaip bibliografinė informacija, objektas, subjektas, rengimo metodika, daugiaaspektė klasifikacija, visuomeninė paskirtis, funkcijos ir kt.

Lietuvos mokslinėje bei mokomojoje literatūroje naudojami praplėsti ir sukonkretinti apibrėžimai. O. Janonis „Bibliografijos teorijoje“ pateikia šias apibrėžtis: personalinis bibliografinės informacijos išteklis – tai bibliografinės informacijos išteklis, pateikiantis informaciją apie atskiro (-ų) asmens (-ų) darbus ir (arba) dokumentus apie jį (juos)¹³, autobibliografinės informacijos išteklis – bibliografinės informacijos išteklis, parengtas bibliografuojamų dokumentų autoriaus ir pateikiantis dokumentus apie jo darbus, dokumentus apie jo gyvenimą ir veiklą¹⁴, biobibliografinės informacijos išteklis – tai bibliografinės informacijos išteklis, kuriame pateikiama asmens, kuriam ji skiriama, biografija, jo darbų sąrašas ir literatūra apie jį; polibiobibliografinės informacijos išteklis – tai bibliografinės informacijos išteklis, aprėpiantis keleto asmenų gyvenimą ir veiklą; monobiobibliografinės informacijos išteklis – tai bibliografinės informacijos išteklis, aprėpiantis vieno asmens gyvenimą ir veiklą¹⁵.

Prieš dešimtmetį rusų mokslininkas Valerijus Fokejevas praplėtė termino sampratą technologijų taikymo aspektu. „Bibliografijos mokslas ir praktika: terminų žodyne“¹⁶ jis pateikė šiuos apibrėžimus: *personalinė bibliografija* (atitikmuo rusų k. – персональная библиография) – tai tradicinės ir elektroninės bibliografijos rūšis, turinti tikslą suteikti intelektinę prieigą prie dokumentų, tiesiogiai priklausančių vienam asmeniui (individui); *biobibliografija* (rusų k. – биобиблиография) – tai tradicinės ir elektroninės bibliografijos rūšis, kurios tiesioginis objektas yra asmens ar jų grupės kūriniai ir literatūra apie juos¹⁷, *personalinis bibliografinis išteklis* (atitikmuo rusų k. –

¹¹ Потепалова, Н. Персонологический аспект региональной литературной библиографии среднего Поволжья: диссертация. [interaktyvus] Москва, 1999. 235 c. [žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą: <

¹² EuroTermBank [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.eurotermbank.com/Collection_list.aspx>.

¹³ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 184.

¹⁴ Ten pat, p. 179.

¹⁵ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 89–90.

¹⁶ Фокеев, В. А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. Санкт-Петербург. 2008. 269 с.

¹⁷ Фокеев, В. А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. Санкт-Петербург. 2008. с. 55.

персональное библиографическое пособие) – bibliografinis leidinys, skirtas vienam asmeniui (GOST 7.0-99), pateikia konkretaus asmens kūrinis ir /arba literatūrą apie jo gyvenimą ir veiklą¹⁸, biobibliografinis išteklis (rusų k. – персональное биобиблиографическое пособие) – bibliografinis išteklis, pateikiantis/ turintis biografinius duomenis apie asmenį arba asmenis, taip pat bibliografinę informaciją apie jų kūrinius ir literatūrą apie juos (GOST 7.0-99). Tai ankstyviausia bibliografijos rūšis pateikianti kartu biografinius duomenis ir bibliografinę informaciją. Biobibliografiniai ištekliai turi platų rūšių spektrą, bet visada yra sudaryti iš dviejų neatskiriamų dalių: asmens biografijos, kuriam skirtas išteklis, jo darbų sąrašo ir literatūros apie jį. Biobibliografinis išteklis gali pateikti duomenis apie grupės asmenų gyvenimą ir veiklą (polibiobibliografija), arba būti skirtu vienam asmeniui (monobiobibliografija). Biobibliografiniai ištekliai vienas nuo kito skiriasi pagal pateiktą biografinės ir bibliografinės dalių proporcijas¹⁹.

Personalinių bibliografinės/biobibliografinės informacijos išteklių rūšys

Klasifikavimas turi svarbią mokslinę, pažintinę-mokomąją ir praktinę-metodinę reikšmę. Jis padeda išspręsti bibliografinės informacijos išteklių rūšių, jų skyrimo požymius, su tuo susijusius terminijos ir kitus klausimus. Pasak Bibliografinės informacijos išteklių klasifikacijos²⁰ autorės Julijos Čepytės, bibliografijos priemonės – kintantis reiškiny $\langle \dots \rangle$ jų empirines klasifikacijas reikia nuolat tikslinti ar detalizuoti, keisti²¹. Kaip veiklos sritis, personalinė bibliografija susiformavo šalia universaliosios bei šakinės bibliografijos ir vadinama kompleksine bibliografija²². Ji pasižymi objekto tematikos ir problemų įvairove, nes joje turi būti išaiškinama ir surenkama informacija iš įvairiausių mokslo, kultūros, gamybos ir kitų veiklos sričių. Pasak J. Čepytės, personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai, paprastai, išskiriami pagal turinio požymį, todėl, kad jie visada siejasi su tam tikro turinio dokumentais (turinį nusako autoriaus veiklos sritis)²³. Personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai yra nevienalyčiai. Jų ryšiai su bibliografuojamų dokumentų turiniu pasireiškia įvairiai: gali būti bibliografuojami vieno autoriaus darbai, literatūra apie vieną autorių, autoriaus darbai ir literatūra apie jį. Bibliografuojamų dokumentų turinį taip pat nulemia jų ryšys su apibrėžta autorių grupe: su tam tikro kolektyvo autoriais (mokslinio ir kt.). Gali būti vieno kolektyvo autorių darbų bibliografinės informacijos ištekliai, literatūros apie vieno kolektyvo autorius bibliografinės informacijos ištekliai, kolektyvo autorių darbų ir literatūros apie juos bibliografinės informacijos ištekliai. Gali būti su autorių grupe sujungtos vienos veiklos srities biobibliografinės informacijos ištekliai. O. Koršunovo nuomone, personalinėje bibliografijoje, taip pat kaip ir universaliojoje, pagrindu imamas formalus požymis (personalinis) ir bibliografinės veiklos objektų (kūrinių, sukurtų minimo autoriaus) turinys²⁴. Personalinės bibliografinės veiklos objektu gali būti visi autoriaus kūriniai, tokiu atveju turinys yra universalus. Jeigu personalinės bibliografinės veiklos objektas yra numatyta dalis asmens kūrinių, tokiu atveju laikomasi turinio, o ne formalaus bibliografinės atrankos kriterijaus.

Personalinių bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklių klasifikacija gimsta bibliografinėje veikloje, kada apsprendžiama jo rūšis. Rūšies nustatymas parengiamajame išteklių sudarymo etape yra būtina šios veiklos dalis. Jos priskyrimui reikalinga tam tikra (skirtinga) sudėties elementų kombinacija. Ji nurodo ir leidžia patvirtinti, kad tai yra konkreti personalinio bibliografinės

¹⁸ Ten pat, c. 68.

¹⁹ Фокеев, В. А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. Санкт-Петербург. 2008. с. 55.

²⁰ Čepytė, J. Bibliografijos priemonių klasifikavimas. Vilnius. 1983. 87 p.

²¹ Čepytė, J. Bibliografijos priemonių klasifikavimo problema (Gnoseologijos aspektas). *Кныготыра*, t. 37, 2001, p. 8.

²² Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 224.

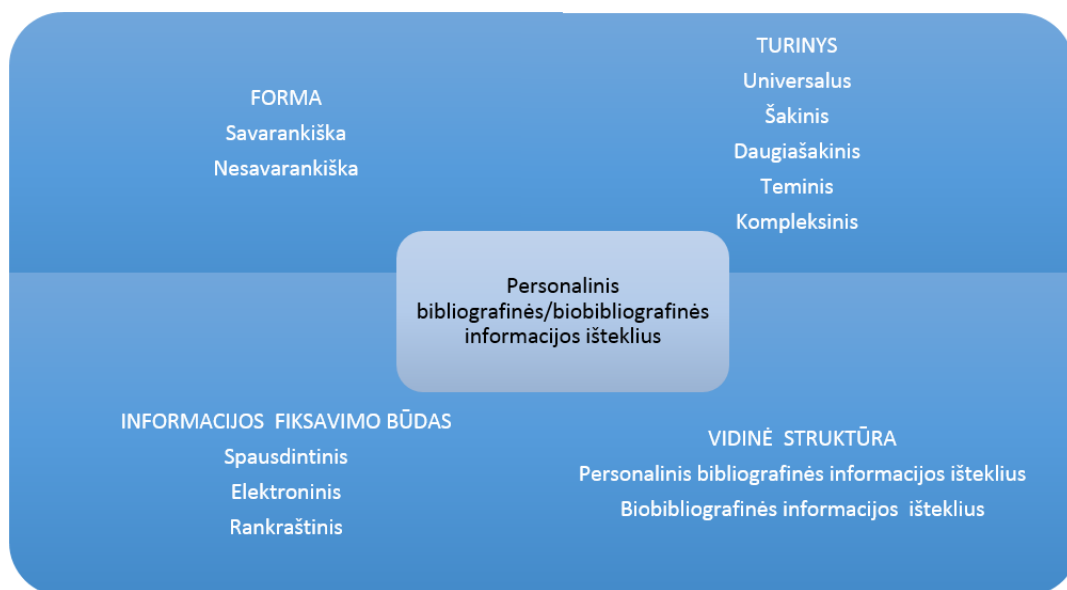
²³ Čepytė, J. Bibliografijos priemonių klasifikavimas. Vilnius. 1983, p. 54.

²⁴ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 224.

ar biobibliografinės informacijos ištekliaus rūšis. Baltarusijos mokslininkė J. Kozlenko, pastebi, kad rūšies samprata biobibliografinės informacijos išteklų klasifikavime, sisteminime ir modeliavime specialistų naudojama atsargiai²⁵. Bibliografijos leidinių tipologijoje rūšis suprantama kaip viena iš apibrėžiančių charakteristikų. Rūšis (ženklų, teksto forma) suprantama kaip mokslinė kategorija, atspindinti kultūrinį-istorinį, tikslinį parengiamų priemonių turinio semiotinį perteikimą, tai yra socialinė informacija²⁶. Kitaip tariant, rūšis – tai tokia forma, į kurią patalpinamas informacijos išteklis turint tikslą, kad būtų patogesnis jo vartotojui. Personaliniai bibliografinės ir biobibliografinės informacijos ištekliai, turintys specifinę formą ir turinį, jo pateikimo būdus ir vartotojišką paskirtį, leidžia suvokti tam tikrų jų rūšių funkcionavimą²⁷. Rengiant spausdintinius ir elektroninius personalinius bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklis, būtina atkreipti dėmesį į jų rūšinę įvairovę: siekti efektyvaus vartotojų poreikių tenkinimo tuo pačiu užpildant spragas sociokultūrinėje sistemoje. Galima teigti, kad aptariamų išteklų rūšį (kurią atskleidžia vidinės struktūros elementai) apsprendžia socialinė paskirtis.

Remiantis J. Čepytės parengta „Bibliografinės informacijos išteklų klasifikacija“²⁸, galima išskirti pagrindines personalinių bibliografinės informacijos išteklų rūšis (žanrus), atsižvelgiant į jų vidinę ir išorinę formas.

1 Diagrama. *Personalinių bibliografinės/biobibliografinės informacijos išteklų rūšys.* Sudaryta remiantis J. Čepytės „Bibliografijos priemonių klasifikavimu“.

Pagal vidinę formą išskiriama bibliografinės informacijos rūšis – biobibliografiniai žodynai. Personaliniai bibliografinės ir biobibliografinės informacijos ištekliai, remiantis bibliografine praktika, dar gali būti skiriami į šias pagrindines rūšis:

²⁵ Козленко, Е. Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения [interaktyvus]. *Bibliosfera*, no. 4, 2009, c. 83, [Žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://dlib.eastview.com/browse/doc/HYPERLINK> "https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470"20968470>.

²⁶ Гречихин, А. *Общая библиография*. Москва, 2000, c. 139.

²⁷ Козленко, Е. Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения [interaktyvus]. *Bibliosfera*, no. 4, 2009, c. 85, [Žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://dlib.eastview.com/browse/doc/HYPERLINK> "https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470"20968470>.

²⁸ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 81-87.

- Personalinė bibliografinė atmintinė – tai mažoji bibliografinio ištekliaus forma, padedanti skaitytojui susipažinti su knygomis apie kokio nors asmens veiklą. Joje pateikiamas įžanginis tekstas, faktinės žinios apie asmenį ir pridedamas literatūros sąrašas. Pasak O. Janonio, bibliografinė atmintinė pirmiausia skirta į pagalbą nedidelio bendrojo išsilavinimo skaitytojo savišvietai, pradinei pažinčiai su tema, klausimu ir rečiau kitoms skaitytojų grupėms²⁹. Šis žanras praktikoje buvo naudojamas tam tikrais bibliografijos raidos laikotarpiais, dabar neberengiami.
- Personalinė bibliografinė apybraiža – rekomendacinio bibliografinio ištekliaus žanras, referatinio pobūdžio autorinis pasakojimas, plačiai naudojant citavimą ir tekstų vertinimo elementus. Bibliografinė apybraiža pateikia informaciją ne tik apie rekomenduojamus kūrinius, bet ir kritinę, mokslo populiarinimo, istoriografinę literatūrą, memuarus, publicistinę medžiagą tam tikra tema, problema, apie rašytojo kūrybą apskritai <...> žanras susiklostė Rusijoje XX a. devintajame dešimtmetyje ir paplito šakinėje bibliografinėje veikloje³⁰.
- Biobibliografinis išteklis – tai bibliografinis išteklis, kuriame pateikiama asmens, kuriam ji skiriama, biografija, jo darbų sąrašas ir literatūra apie jį. Gali aprėpti keleto asmenų gyvenimą ir veiklą (polibibliografinis išteklis) arba vieno (monobibliografinis išteklis). Rengiamos taip pat biobibliografinių išteklių serijos. Viena iš jų rūšių – biobibliografiniai žodynai, biobibliografinės duomenų bazės.
- Personalijų bibliografinis žinynas – bibliografinis išteklis, kuriame pateikiamos įvertintos ir atrinktos faktografinės žinios apie asmenis, trumpas literatūros sąrašas apie juos. Praktikoje šiuo metu ypač paplitę kraštotyrinio pobūdžio elektroniniai personalijų bibliografiniai žinynai.

Pagal išorinę formą išskiriamos tokios personalinių bibliografinės informacijos išteklių rūšys:

- Personalinis bibliografijos leidinys – spausdintinis personalinis bibliografinės informacijos išteklis, turintis savarankišką poligrafinį apipavidalinimą ir leidybos duomenis, nepriklausomai nuo jo apimties (taip pat priklauso spausdintiniai bibliografinio turinio lapeliai, katalogai, bukletai).
- Nesavarankiški personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai (vidinės knygų ir žurnalų, prie straipsnių ir knygų).
- Personalinė (personalijų) bibliografinė kartoteka (dažniausiai parengiamos bibliotekose ir turi ryšį su konkrečiu dokumentų fondu).
- Elektroninės personalijų (-os) duomenų bazės ir kt.

Personalinės bibliografijos kaip veiklos srities socialinė paskirtis yra svarbus, bet ne vienintelis požymis, nustatantis bibliografijos produkcijos klasifikaciją pagal vienaarūšiškumo kriterijų, nes, pasak O. Koršunovo, kartu su bibliografinės produkcijos daugiaspektiškumo požymiu, gali funkcionuoti ir atitinkama daugiaaspektė bibliografinė veikla, kurią garantuoja socialinis institutas – bibliografija³¹. Spausdintinių personalinių bibliografinės informacijos išteklių skirstymo į rūšis (tipus) pagrindus padėjo knygotyra, o kartu su ja ir bibliotekininkystė ir bibliografija. Bibliografinės informacijos išteklių rūšys apibrėžtos normatyviniuose dokumentuose, tačiau, pasak J. Kozlenko, biobibliografinės informacijos išteklių klasifikacijos ir tipų modeliai yra randami tik autoriniuose darbuose, nes nėra oficialiai patvirtinti, todėl ir praktikoje sudarant biobibliografinius leidinius pasireiškia tam tikros variacijos nustatant jų rūšį, tipą bei žanrą³². Mokslininkė teigia, kad visus biobibliografijos leidinius pagal turinį galima suskirstyti į universalius, daugiašakius, šakinius, teminius, vienos organizacijos ar įstaigos veikėjų

²⁹ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 91.

³⁰ Ten pat, p. 89.

³¹ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженнова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 224.

³² Козленко, Е. *Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения*. [interaktyvus], *Bibliosfera*, No. 4, 2009, p. 83, Prieiga per internetą: <<https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470>>.

ir kt. Kaip temos požymis gali būti lytis, priklausymas kokiai nors partijai ar klasei, profesija, religija, tautybė. Pagal (objekto bibliografinės atrankos) teritorinės aprėpties požymį – visų šalių veikėjams (pasauliniai), vieno ar dviejų žemynų (regioniniai, vienos šalies (nacionaliniai), atskirų šalies vietovių (vietos veikėjų žodynai). Pagal chronologinį požymį skirstomi į retrospektyviuosius, einamuosius, kumuliacinius (integruotus) išteklius. A. Teplickaja³³ biobibliografinės informacijos išteklius išanalizavo kompleksiskai ir nustatė 30 jų rūšių. Kaip pagrindinį klasifikavimo požymį ji siūlo naudoti formalius kriterijus – biografinės ir bibliografinės dalies apimčių santykį. Pagal tai ji išskiria dvi pagrindines biobibliografinės informacijos išteklių rūšis: monobiobibliografija (skirta vienam asmeniui) ir polibiobibliografija (skirta daugeliui asmenų), dar skirstomus į išteklius, kuriuose dominuoja pirminė informacija (kompleksiniai) ir ištekliai, kuriuose dominuoja antrinė informacija. Taigi, matome, kad apibrėžta personalinių bibliografinės informacijos išteklių rūšis visada nurodo jo vidinę struktūrą, kurios parengimo ypatumai priklauso nuo to, kokias funkcijas atliks ir kokia bus numatyta jų vartotojiška (socialinė) paskirtis.

Personalinio bibliografinės ir biobibliografinės informacijos ištekliaus vidinė struktūra

Personalinio bibliografinės ir biobibliografinės informacijos ištekliaus, kaip bibliografinės veiklos produkto, funkcionavimas užtikrinamas tam tikru joje vykdomu technologiniu procesu - jos sudėtinių dalių parengimu, nes nuo bibliografinės informacijos ištekliaus socialinės paskirties priklauso metodikos sprendimai: bibliografinės atrankos, dokumentų bibliografinės charakteristikos, bibliografinio grupavimo, bibliografinės informacijos ištekliaus žanro pasirinkimas³⁴. Pastebima, kad biobibliografinės informacijos ištekliai tampa vis populiarešni, nes juose šalia bibliografinės informacijos pateikiami asmens biografiniai duomenys. Jų vidinę struktūrą dažniausiai sudaro šios dalys: personalijos reprezentacinė informacija (straipsniai apie asmens veiklos sritis: mokslinę, meninę kūrybos, interviu), biografija, autobiografija; gyvenimo ir veiklos datos; asmens publikacijos; literatūra apie asmenį; pagalbinės rodyklės; ikonografija. Bibliografijos specialistai pateikia vis daugiau naujų personalinių bibliografijos leidinių pavyzdžių, praturtintų inovatyviais struktūriniais elementais. Įdomų bandymą, kuris taip ir nesulaukė didesnio dėmesio, atliko Anastasija Pankratova³⁵, praktikoje pritaikiusi mokslininko referentinės grupės asmenų darbų biobibliografijos rodyklės parengimą. Šiandien taip pat pastebima, kad biobibliografinės informacijos išteklių rengimo praktikoje tarsi norma tampa pateikti ir pilnus tekstus – ne tik pagrindinių mokslinių darbų, bet ir kūrybinių.

Bibliografijos produkcijos papildymas personalinės bibliografijos leidiniais, turinčiais naują struktūrą ir galimybes, leidžia juos panaudoti daugiaaspektiškai ir tuo pačiu praplėsti funkcines galimybes. Bibliografijos specialistai turėtų skirti didesnę dėmesį ir šių išteklių kokybei. Galima įvardyti tokius personalinių bibliografijos priemonių informacinę vertę lemiančius kokybės kriterijus: bibliografinių žinių pilnumas, biografinių duomenų tikslumas (griežtas datų, faktų, įvykių informacijos bei pakankamų žinių apie asmens socialinę kilmę, išsilavinimą, profesinę veiklą, karjerą pateikimas sukuria personalinio bibliografinės informacijos ištekliaus „reputaciją“, padidina jo informacinę vertę); asmenybės gyvenimo ir veiklos daugiaaspektis atskleidimas³⁶ (informacijos apie mokslinę, pedagoginę, visuomeninę veiklą pateikimas); metodikos ir funkcinių galimybių dermė. Sisteminis požiūris į personalinės bibliografinės ar biobibliografinės informacijos išteklių atskleidžia

³³ Тепличкая, А. Система классификаций биобиблиографических пособий. *Книга и культура*. Москва, 1988, 13 с.

³⁴ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 94.

³⁵ Панкратова, А. Библиографические исследования деятельности референтных групп в науке : диссертация. [Interaktyvus]. СПб, 2004. 317 с. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 27]. Prieiga per internetą:

<<http://www.dissercat.com/content/bibliograficheskie-issledovaniya-deyatelnosti-referentnykh-grupp-v-nauke>>.

³⁶ Потеполова, Н. Персонологический аспект региональной литературной библиографии среднего Поволжья: диссертация. [interaktyvus] Москва, 1999. 235 с. [žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per internetą: <

ryšį tarp jų sudarančių komponentų ir rodo, kad jis yra toks glaudus, jog pakeitus vieną struktūros elementą, būtina keisti ir kitą, o dažnai ir visą sistemą. Tokia glaudi sąveika, natūralus ryšys tarp struktūros dalių lemia, kad tarpusavio sąveikoje su aplinka sistema visada yra vieninga, turinti kokybinį apibrėžtumą. Remiantis J. Kozlenko tyrimu, matome, kad personalinės bibliografinės/biobibliografinės veiklos objektai evoliucijos eigoje ne panaikina vienas kitą, bet metodinių sprendimų procese sukuria naują produktą, ne tik turintį naujas savybes, bet ir išsaugantį prieš tai buvusias³⁷. Šis požiūris gali būti taikomas ir personalinės bibliografinės informacijos modeliavimo tikslais. Mokslininkė teigia, kad evoliucija šiuo atveju vyksta ne laike, bet struktūroje. Kaip matome, evoliuciniame modelyje nurodoma, kad personalinė bibliografinė informacija yra leidinių vidinės struktūros pagrindinis komponentas, kuris taip pat savo sudėtyje turi informacijos išteklių pilnumo lygį nusakančių elementų, kuriuos sutinkame tiek pagrindinėje, tiek pagalbinėje aptariamojo išteklių dalyje. Remiantis J. Kozlenkos tyrimu, galima išskirti dvi tradicines vidinės struktūros dalis, kurias turi tiek personalinės bibliografinės, tiek biobibliografinės informacijos ištekliai.

1 lentelė. *Personalinės bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklių vidinė struktūra.*

Vidinės struktūros elementai	Personalinės bibliografinės informacijos ištekliai	Biobibliografinės informacijos ištekliai
Pagrindinė dalis (Bibliografinis tekstas)	Bibliografuojamasis objektas: asmens darbai/dokumentai, informacija apie asmenį	
	Bibliografinio įrašo struktūra (metodika pagal galiojančius standartus). Aprašo elementai: pagrindiniai - pavardė, vardas, pavadinimas, bibliografuojamo objekto pobūdis, sukūrimo/leidimo duomenys (vieta, data), apimtis (lapų/puslapių skaičius, matmenys ir t.t.), saugojimo vieta. pagalbiniai: anotacija, istoriografiniai duomenys ir kt.	
Pagalbinė dalis	-	Asmens biograma/biografiniai elementai: biografija, gyvenimo ir veiklos datos.
	Pratarmė	
	Įžanga, įvadas	
	Turinys	
	Rodyklės: vardų, antraščių, vertimų, dalykų ir kt.	
	Ikonografija	
	Kita	

Pasak J. Kozlenkos, nuolat vyksta išteklių vidinės struktūros evoliucija, kurios pasekoje susiformuoja tam tikri jų tipai. Tuo remiantis galima išskirti keturis sociokultūrinėje sistemoje funkcionuojančius konkrečiam asmeniui skirtus išteklių tipus.

³⁷ Козленко, Е. Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения [interaktyvus]. *Bibliosfera*, no. 4, 2009, c. 85, [Žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per: internetą: <<https://dlib.eastview.com/browse/doc/HYPERLINK> "https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470"20968470>.

2 lentelė. *Personalinės bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklių tipai pagal vidinę struktūrą.*

Personalinės bibliografinės informacijos ištekliai	Biobibliografinės informacijos ištekliai
Ištekliai, pateikiantis bibliografinius duomenis apie asmens darbus/dokumentus	Ištekliai, pateikiantis bibliografinius duomenis apie asmens darbus ir biografinę informaciją
Ištekliai, pateikiantis bibliografinius duomenis apie asmens darbus/dokumentus ir literatūrą apie asmens darbus	Ištekliai, pateikiantis bibliografinius duomenis apie asmens darbus, literatūrą apie asmenį ir biografinę informaciją

Išvardyti ištekliai vienas nuo kito gali skirtis rengimo metodikos procesų parinkimu ir bibliografinio atspindžio objektu pagrindinėje ir pagalbinėje išteklių dalyje. Personalinės bibliografinės/biobibliografinės informacijos išteklių pokyčius vidinės struktūros elementų sandaroje įtakoja jo socialinė paskirtis.

Socialinė paskirtis

Atsižvelgiant į socialinę paskirtį, matome, kad personalinės bibliografinės/biobibliografinės veiklos rezultatas yra jos tikslas – informavimas apie konkretų asmenį – įgyvendinimas. Pasak O. Koršunovo, tiek kiek įvairialypiai yra bibliografinės veiklos tikslai, tiek gali būti ir juos atitinkančių rezultatų³⁸. Galutinis bibliografinės veiklos tikslas yra vartotojų informacinių poreikių tenkinimas, todėl ir jos rezultatas visuomet yra į tai orientuotas. Pavyzdžiui, Amerikos bibliotekų asociacijos Bibliografijos išteklių rengimo gairės³⁹ atsirado kaip bibliografijos išteklių vertinimo kriterijus, nurodančios, kad rengiant bibliografinės informacijos ištekliai, privaloma aiškiai apibrėžti jų paskirtį ir taikymo sritį. Personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai, kaip tikslinės bibliografinės veiklos rezultatas, atitinkantis vartotojų poreikius, įgyja tokias vidinės struktūros formas, kurios padeda realizuoti šią atitiktį. Šiame procese dalyvaujantys komponentai - socialinis institutas (bibliografija), bibliografinės veiklos subjektai (profesionalūs ir neprofesionalūs bibliografai) ir objektai (dokumentai) – turi glaudų tarpusavio ryšį. Klasifikacija parodo personalinių bibliografinės informacijos išteklių pasiskirstymą pagal rūšis (tipus), atsižvelgiant į jos požymius, turinčius sąryšį su funkcijomis ir jų problematika. Personalinės bibliografinės informacijos visuomeninė paskirtis (tikslų nustatymas) ir bibliografinės veiklos visuomeninės funkcijos (būdai, padedantys pasiekti tikslus) sutampa. Būtent todėl bibliografijos rūšių klasifikacija, *pagal visuomeninę paskirtį, turi būti nukreipta į esminę–funkcinę bibliografinės informacijos savybę* (jos pagrindines visuomenines funkcijas), o po to konkretizuota atskirais specifiniais veiklos komponentais⁴⁰. Personalinė bibliografinė informacija, kaip specialiosios bibliografinės veiklos rezultatas, turi konkrečią tikslinę ir vartotojišką paskirtį, nes, pasak O. Koršunovo, specialiosios bibliografijos vidinė struktūra nurodo reikšmingiausias visuomenės materialinės ir dvasinės veiklos sritis, kuriose, įtakoja konkrečioms

³⁸ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с.186.

³⁹ Guidelines for the Preparation of a Bibliography. [interaktyvus]. 2010, [žiūrėta: 2012 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidelinespreparation>>.

⁴⁰ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 207.

istorinėms sąlygoms, atsiranda tikslinio ir organizuoto bibliografinio aprūpinimo poreikis⁴¹. Specialaus bibliografinio aprūpinimo sritys yra mokslas, gamyba, socialinė sfera, švietimas, savišvieta ir kt. Todėl išskiriami terminai, apibrėžiantys specialiosios bibliografijos rūšis: rekomenduojamoji, mokslo-pagalbinė (mokslinė-informacinė), gamybos (gamybos pagalbinė), socialinė-pagalbinė, mokymo-pagalbinė, savišvietos, mokslo populiarinimo⁴².

Personaliniai bibliografijos ištekliai vystosi stipriai veikiami socialinių-ekonominių, istorinių-kultūrinių bei politinių sąlygų ir glaudžiai susiję su bibliografinės veiklos komponentais. Visų pirma reikėtų išskirti bibliografijos subjektą – bibliografą (profesionaliosios bibliografinės veiklos atstovą) ir kitų asmenų (neprofesionaliosios bibliografinės veiklos atstovų), bibliografijos priemonių sudarytojų veiklą. Antra, svarbu atkreipti dėmesį į bibliografinės veiklos objektą, jo specifiką: įvairių sričių mokslo darbus, literatūros ir meno kūrinius, ne tik profesionalių rašytojų, menininkų, bet ir mėgėjų, vietinių kultūros veikėjų, nustatyti vyravusias mokslo ir meno kryptis, literatūros žanrus (grožinius tekstus, mokslinę bei publicistinę medžiagą ir kt.).

Bibliografuojamasis objektas visad pasižymi socialinės aplinkos reflektyvumu: asmens patirtis identifikuojama ir ja dalijamasi, ji transformuojama į kūrybą, tampa vieša, įgauna kritinio vertinimo galimybę, vyksta asmenybės augimas ir patiriamas pasitenkinimas veiklos rezultatu⁴³. Personalinių bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklių socialinę paskirtį nurodo jų tikslinė ir adresatinė paskirtis bei vartotojiška priklausomybė (panaudojimas). Realizuojant jų paskirtį, optimalius rezultatus leidžia pasiekti tik visų bibliografinės veiklos komponentų – objekto, subjekto ir vartotojo vienybė.

Personaliniai bibliografinės ir biobibliografinės informacijos ištekliai pagal socialinę paskirtį priskiriami specialiesiems bibliografinės informacijos ištekliais, kurie turi konkretų adresatą ir tikslą: bibliografinės informacijos ištekliai į pagalbą mokslui, vadinami mokslo pagalbiniais, į pagalbą gamybai – gamybos pagalbiniais, į pagalbą savišvietai, mokymui – rekomendaciniais⁴⁴.

3 Lentelė. *Personalinės bibliografinės/biobibliografinės informacijos išteklių vidinė struktūra pagal socialinę paskirtį.*

Socialinė paskirtis	Vidinės struktūros elementai			
	Pagrindinė dalis			Pagalbinė dalis
	Objekto atranka	Bibliografinis aprašas	Įrašų klasifikacija	
Rekomenduojamoji (informacinis-švietėjiškas pobūdis)	Analitinis ir kritinis metodas	Pagrindiniai elementai	Nesudėtinga	Nedidelės apimties įvadinis tekstas, pagrindiniai biografijos ir veiklos duomenys, retai- pagalbinės rodyklės
Mokslo (mokslo-pagalbinis pobūdis)	Pilnumo ir išsamumo kriterijus	Pagrindiniai ir pagalbiniai elementai (anotacijos ir kt.)	Sudėtinga	Išsamūs: įvadas, pratarmė, biografija, veikos apžvalga, santrumpų ir kt. žodynai, pagalbinės rodyklės (vardų, antraščių, vertimų, dalykų ir kt.)

Rekomenduojamieji personaliniai bibliografinės/biobibliografinės informacijos ištekliai

⁴¹ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 211.

⁴² Ten pat, c. 208.

⁴³ Muncey, T. *Creating autoethnographies*. Los Angeles, 2010, p. 148.

⁴⁴ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 95.

Bibliografinės veiklos subjektų vykdoma tikslinė dokumentų atranka, informacijos įvertinimas ir rekomendavimas apibrėžtoms vartotojų grupėms pagal jų poreikius, pasirengimo lygį suformavo rekomendacinius (patariamuosius) personalinius bibliografinės informacijos išteklius, skirtus į pagalbą savišvietai, mokymui ir mokymuisi. „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyne“ ((Eurovoc)) pateikiamas termino Rekomenduojamoji bibliografija (atitikmenys: recommendatory bibliography - anglų k., рекомендательная библиография- rusų k.) apibrėžimas – tai specialioji bibliografija, skirta savišvietos ar žinių, skleidimo reikmėms tenkinti⁴⁵. Jos objektas - literatūra, padedanti kelti bendrą kultūrinį, politinį, gamybos ar kitos veiklos lygį. Kiekvienu istoriniu laikotarpiu plėtojosi tam tikra rekomendacinių (patariamųjų) bibliografinės informacijos išteklių tipas: į pagalbą savišvietai – bendrosios savišvietos ir profesinės savišvietos. Bendrosios savišvietos bibliografinės informacijos ištekliai atlieka šviečiamąją ir kultūrinę misiją. Mokomieji personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai, skirti mokymui ir mokymuisi, bendram edukacijos procesui. Rekomendaciniai (patariamieji) personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai gali būti dviejų tipų. Pirmasis – konkrečiam adresatui skirtos stambios, plačios apimties bibliografijos rodyklės. Galima teigti, kad rekomenduojamieji (patariamieji) personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai į pagalbą savišvietai ir mokymuisi siaurąja prasme gali būti sėkmingai naudojami moksleivių edukacijoje pagal iš anksto parengtas programas (nagrinėjant rašytojo kūrybą buvo naudojamos rekomenduojamų perskaityti knygų sąrašais ar personaline bibliografijos rodykle). Plačiąja prasme – gali būti skirti informacijos vartotojui, ieškančiam medžiagos tam tikriems klausimams spręsti (dėstytojams ir lektoriams, rengiantiems pranešimą, paskaitą, naudoti darbe ir kt.). Antrasis tipas – ištekliai, skirti konkrečiam tikslui realizuoti, bet neturintys adresato, smulkūs masiniai rekomenduojamieji (patariamieji) personaliniai bibliografinės informacijos ištekliai į pagalbą savišvietai – atmenos, sąrašai, katalogai, lankstiniai ir kt. Pastarųjų misija yra labiau šviečiamoji-kultūrinė.

Po 1990 m., vykstant pertvarkai Lietuvos ir kitų postsovietinių šalių sociokultūrinėje sistemoje, pastebėtas rekomendacinių (patariamųjų) bibliografinės informacijos išteklių, turinčių šviečiamąją ir kultūrinę misiją, sunykimas. Galima teigti, kad šiandien rekomenduojamoji bibliografija, kaip veiklos sritis, išgyvena sudėtingą laikotarpį. Pasak, O. Janonio, iš rekomendacinių (patariamųjų) bibliografinės informacijos išteklių šiuo metu labiausiai plėtojasi bibliografinės informacijos ištekliai į pagalbą mokymui ir mokymuisi⁴⁶.

Sovietmečiu, kada rekomenduojamieji bibliografinės informacijos ištekliai buvo itin gausi bibliografijos produkcija, aukštosios mokyklos ruošė šakinės bibliografinės veiklos specialistus, vyko aktyvi mokslinė veikla, tam suformavusi teorinius pagrindus. Šiandien mokslininkai kalba apie rekomendacinės bibliografijos sisteminę krizę⁴⁷. Per pastaruosius du dešimtmečius po Lietuvos antrosios Nepriklausomybės pastebima, kad informaciniai-švietėjiški rekomenduojamieji personaliniai bibliografijos leidiniai beveik nerengiami. Rusijos mokslininkas Sergejus Bavin⁴⁸ bando paaiškinti rekomenduojamosios bibliografinės veiklos sunykimą priežastis: 1990 m. pradžia yra pažymėta neigimu viso to, kas turėjo sąryšį su komunistine ideologija ir per visišką nesusipratimą rekomendacinė bibliografija pateko į sąrašą persona non grata. Galbūt, buvo juntama priešprieša tarp sovietmečio ir postsovietmečio bibliografinės veiklos. Nuo 2000 m. pirmojo dešimtmečio vidurio Baltijos, Rusijos ir kitų šalių viešųjų bibliotekų bibliografinėje veikloje atkreiptas didesnis dėmesys į kraštotyrą, o tuo pačiu ir rekomenduojamųjų kraštotyrinių bibliografijos leidinių rengimą.

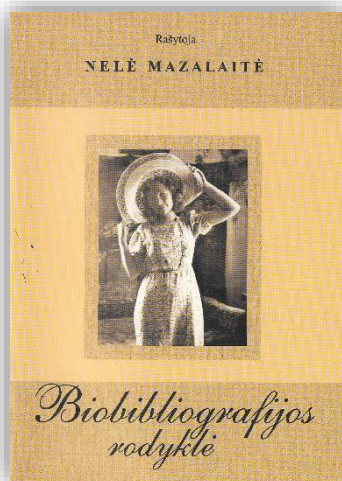
⁴⁵ EuroTermBank [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.eurotermbank.com/Collection_list.aspx>.

⁴⁶ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 96.

⁴⁷ Бабин, С. Системная кризис рекомендательной библиографии. *Библиография*, 2011, No. 2, с. 36.

⁴⁸ Ten pat, с. 37.

Po 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai tapus Europos sąjungos nare, šalyje aktyviai pradėjus formuoti etninės kultūros politikai, regionuose suaktyvėjo kraštotyros veikla. Kaip viena svarbių ir reikalingų jos įgyvendinimo priemonių, tapo personalinių bibliografinės ir biobibliografinės informacijos išteklių rengimas kraštiečiams. Tokie leidiniai tenkina ir bendruosius (universalius), ir informavimo apie vietovę (kraštotyros) poreikius. Pastebima, kad šiandien rekomenduojamoji bibliografinė veikla, nors taip ir nebeįvardijama, vykdoma kaip svarbi kraštotyros bibliografinės veiklos sudėtinė dalis, tad daugelis bibliografijos leidinių, pastaruoju metu parengiamų regionuose, savo paskirtimi yra artimi rekomenduojamiesiems⁴⁹. Naujų bibliografinės informacijos išteklių formų paieška, paremta technologijų taikymu ir elektroninių išteklių kūrimu, yra šiandieninės bibliografinės veiklos prioritetas. Bibliotekos ir toliau rengia bibliografijos leidinius, turinčius rekomendavimo bruožų. Tačiau bibliografai, pradėję bibliotekose dirbti postsovietiniu laikotarpiu, palaipsniui atitrūko nuo rekomendavimo metodo naudojimo bibliografinėje veikloje, nors jis yra vienas iš specifinių ir svarbių, suteikiantis visai bibliografinėi veiklai ypatingus bruožus ir funkcijas (kaip antai, vadovavimo skaitymui ir kt.). S. Bavinąs rekomenduojamųjų bibliografinės informacijos išteklių rengimo metodikos aspektus įvardijo kaip bibliografavimo poetiką⁵⁰.

N. Potepalova⁵¹ kalba apie inovacinį etapą ir kaip vieną iš jo ypatumų – personalinių bibliografinės / biobibliografinės informacijos išteklių paskirties idėjinius pokyčius. Pasak jos, pastaraisiais dešimtmečiais vykdomas ne tiesioginis vadovavimas skaitymui (rekomendavimas), bet pagalba orientavimuisi rašytojo kūryboje, dėl ko pasirodė naujų personalinių bibliografinės informacijos išteklių rūšių (žinynai, žodynai, vadovai, antologijos, apybraižų rinkiniai ir kt.). Jos susiformavo atsižvelgiant į literatūros bibliografinio rekomendavimo būdus ir jos analizės elementus. Specialiojoje bibliografijoje jau pats bibliografinis pranešimas yra rekomendavimo priemonė, tenkinanti poreikį ir skatinanti vartotojo aktyvumą bei sąmoningumą gaunant ir įsisavinant naujas žinias. Pasak S. Bavino, XX a. paskutiniajame dešimtmetyje patys geriausi, vartotojų pripažinimą pelnę

rekomendaciniai bibliografijos leidiniai palaipsniui prarado rekomendavimo bruožus ir apsiribojo tik signalinės bibliografinės informacijos pateikimu, o tai įtakojė tolesnę vyksmą, kada patys vertingiausi šios rūšies leidiniai prarado rekomendavimo jėgą ir vadovavimo skaitymui poveikį⁵².

Bibliografijos leidinio pagalbinis tekstas yra svarbi informacijos vartotojo ir bibliografinės veiklos subjekto (bibliografo), kaip bibliografinės informacijos išteklių rengėjo, komunikacijos priemonė. Būtent tekstinėje (pagalbinėje) bibliografijos leidinio dalyje vyksta bibliografo įgytos informacijos perorganizavimas (perdirbimas) į rekomenduojamą informaciją ir tik pagalbiniam tekste ji įgauna komunikacines savybes. Pagalbinė (tekstinė) dalis tarsi atsako už informacinės, pažintinės ir pedagoginės-šviečiamosios rekomendacinės bibliografinės informacijos funkcijų, kurios yra skaitymo kultūros formavimo įrankis, realizavimą. Rekomenduojamoji bibliografinė informacija neapsiriboja vien tik bibliografinių įrašų sąrašais. Tai gali būti ir rekomenduojamosios bibliografijos leidinių serija tradicinėse ar skaitmeninėse laikmenose, kuriuose panaudota tikslinė bibliografinė informacijos atranka pagal iš anksto numatytus kriterijus. Rekomenduojamoji bibliografinė veikla

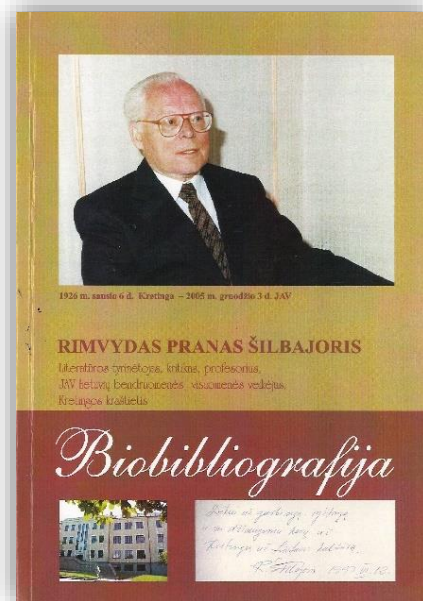
⁴⁹ Системная кризис рекомендательной библиографии. *Библиография*, 2011, No. 2, с. 39.

⁵⁰ Бабин, С. *Рекомендательная библиография: как это делается сегодня*: практическое пособие для работников библиотек. Москва, 2011. с. 134.

⁵¹ Потепалова, Н. Персоналистический аспект региональной литературной библиографии среднего Поволжья: диссертация. [interaktyvus] Москва, 1999. 235 с. [žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per: <

⁵² Бабин, С. Системная кризис рекомендательной библиографии. *Библиография*, 2011, No. 2, с. 39.

aktyviai dalyvauja kultūros pažinimo ir jos bibliografinio atspindėjimo procese. Rekomenduojamojoje bibliografijoje (rekomenduojamojoje bibliografinėje veikloje) naudojami analitiniai ir kritiniai metodai, todėl išteklių nuo kitos paskirties bibliografinės produkcijos skiriasi tik jiems būdinga rengimo metodika. Vidinės struktūros dalies elementams būdingi požymiai: pagrindinėje dalyje – objekto atranka paremta analitiniu ir kritiniu aspektu; bibliografiniame tekste – supaprastinta bibliografinio įrašo struktūra, nesudėtingas įrašų klasifikavimas; pagalbinėje dalyje – nedidelės apimties įvadinis tekstas su pagrindiniais biografiniais duomenimis, svarbiausios asmens gyvenimo, veiklos, kūrybos datos, asmenį reprezentuojanti informacija, trumpa kūrybos apžvalga pagal poreikį – pagalbinės rodyklės ir kt.). Pastarajame dešimtmetyje atkreiptas dėmesys ir į rekomendacinio bibliografinės informacijos išteklių pagalbinę (tekstinę) dalį. Tai ir lemia rekomendacinio bibliografinės informacijos išteklių, kaip informacinės-švietėjiškos priemonės, savitumą bei vertę.

Mokslo personaliniai bibliografinės / biobibliografinės informacijos ištekliai

Jų paskirtis – į pagalbą mokslo tiriamajam darbui, o ne plačių skaitytojų sluoksnių (masinio) poreikio tenkinimas. Terminas „Mokslo bibliografinės informacijos ištekliai“ atsirado Sovietų Sąjungoje XX a. 6-ojo dešimtmečio viduryje, o pirmieji spausdintiniai mokslo pagalbiniai bibliografinės informacijos ištekliai pasirodė Europoje XVI a. <...> atsirado paties mokslo gelmėse ir iki šiol daugumą jų rengia įvairių sričių mokslininkai⁵³. Užsienyje vietoj šio termino dažniausiai vartojami terminai „specialusis bibliografinis išteklis“ arba „šakinis bibliografinis išteklis“. Bibliografinėje veikloje, rengiant mokslo personalinius bibliografinės informacijos išteklis, svarbią reikšmę turi dokumentų turinys, atspindintis užfiksuotą tam tikros mokslo šakos ar jos srities informaciją. Išteklius gali apimti ir kelias šakas (daugiašakinis), apimti tik vieną šakos temą ar klausimą. Sunku nustatyti tikslią ribą tarp sampratos teminis ir šakinis, kurios vartojamos bendrai tiek moksle, tiek praktinėje veikloje. Pasak O. Koršunovo, abi sampratos gali pereiti viena į kitą, remiantis analogija – giminė ir rūšis – pagal formalią logiką, kurioje vyrauja ne nustatyta bet, priklausomybės seka.⁵⁴ Šiuo atveju bibliografinės veiklos šakinis aspektas atlieka ypač svarbų vaidmenį mokslo bei su juo susijusių veiklos sričių informaciniame aprūpinime. Personaliniame bibliografinės informacijos ištekliuje kiekvienos mokslo ar veiklos šakos informacijos turinio diferenciacija atliekama pagal priimtą ir naudojamą toje šakoje informavimo struktūrą. Todėl susiformavo dar ir šiandien dažnai sutinkamas mokslininkų požiūris, kad šakinė bibliografinė veikla turi būti suvokiama kaip mokslinė veikla ir būtų tikslinga jai suteikti mokslo pagalbinės disciplinos statusą akademinėse įstaigose, ypač tokių sričių kaip literatūros ar istorijos mokslas.

Mokslo personalinių bibliografinės / biobibliografinės informacijos išteklių vidinė struktūra parodo bibliografinės atrankos pilnumą ir išsamumą. „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyne“ *mokslo bibliografija* (anglų k. - scientific-auxiliary bibliography, rusų k. - научно-вспомогательная библиография) apibūdinama kaip specialioji bibliografija, skirta mokslo darbui⁵⁵.

⁵³ Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, p. 95.

⁵⁴ Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженкова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, с. 222.

⁵⁵ EuroTermBank [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.eurotermbank.com/Collection_list.aspx>.

Mokslo personalinių bibliografijos / biobibliografijos išteklių objektas – platus ir įvairialypis: kūriniai, išėję atskirais leidiniais, išspausdinti rinkiniuose ir periodikoje, korespondencija ir straipsniai, išsami informacija apie asmenį, taip pat ir jam skirta medžiaga, paminėjimai kitos tematikos knygose bei straipsniuose ir kt. Dažnai į šių išteklių, skirtų į pagalbą mokslui, objektą įtraukiama medžiaga, kurios anksčiau nebuvo raštų rinkiniuose. Rengėjai stengiasi kuo išsamiau pateikti kūrinių vertimus į kitas kalbas, suregistruoja sunkiai prieinamą archyvinę-dokumentinę medžiagą įvairiomis kalbomis. Pagalbinėje bibliografinio ištekliaus dalyje pateikiama biografinė, memuarinė ir kritinė medžiaga. Joje atsispindi asmens kūrybos vieta kultūros sistemoje, įvairių sričių atstovų požiūris, tam tikro laikotarpio meno, literatūros ar mokslo problematika. Dažnai mokslo personalinių bibliografijos/ biobibliografijos išteklių rengėjai stengiasi pateikti tokią medžiagą, kuri parodytų asmens veiklos ir kūrybos sąlygas, asmens populiarumą, jo kūrybos paplitimą. Šio pobūdžio leidiniuose dažnai įtraukiama gausi informacinė medžiaga, turinti svarbią reikšmę tyrinėjant asmens biografiją ir ruošiant monografijas apie juos. Tokiuose bibliografijos leidiniuose dokumentų bibliografinė charakteristika išsami: daugelyje pateikiamos anotacijos bei knygų turiniai. Prie bibliografinio įrašo specialiai pažymima medžiaga, neperžiūrėta de visu, anotacijose taip pat gali būti pateikta kūrinių istoriografija. Rengiant mokslo personalinius bibliografinės informacijos išteklius kaip patarėjai dalyvauja mokslininkai ir kultūros sričių atstovai, rengėjai bendradarbiauja su mokslo įstaigomis. Pats personalinis bibliografinės/biobibliografinės informacijos išteklius gali tapti moksliniu tyrinėjimu. Šios paskirties informacijos ištekliuose reikalinga tam tikra dokumentų bibliografinė atranka: gali būti apibrėžtos objekto ribos (neįtraukiami vadovėliai pradinėms mokykloms ir periodika vaikams ir kt.). XX a. 8-ojo dešimtmečio viduryje visų personalinių bibliografinės informacijos išteklių, o ypač į pagalbą mokslui, kiekiui ėmus sparčiai augti, atkreiptas didesnis dėmesys į jų rengimo metodikos sudėtingumą, atrankos specifiką, subjektų savybes ir kt.

Realizuoti personalinės bibliografinės informacijos socialinę paskirtį padeda funkcijos. Teorinė personalinės bibliografinės informacijos funkcijų analizė nurodo tas funkcijas, kurios aktyviai reiškiasi šiuolaikinėje sociokultūrinėje sistemoje: atminties išsaugojimo, šaltiniotyrinė, kultūrologinė, vadybinė, mokslo komunikacijos, bibliometrinė, lobistinė ir kitos⁵⁶. Tikslus personalinės bibliografinės informacijos funkcijų numatymas juos rengiant, paskatina išteklių integraciją į sociokultūrinę sistemą. Prieiname prie išvados, kad personalinio bibliografinės/biobibliografinės informacijos ištekliaus socialinė paskirtis, funkcijos, rūšis ir vidinė struktūra, tam, kad realizuotų tikslą, turi būti itin glaudžiai tarpusavyje susiję, o tai būtina numatyti išteklių rengimo metodikoje. Šiandien pastebima, kad šių išteklių rengimo sprendimai bei gautas rezultatas dažnai sulaukia kritinių atgarsių, nors metodinių nurodymų, kuriais būtų galima vadovautis, nėra.

**Bibliografija* (angl. bibliography)- dokumentų (1) atpažinimo ir aprašymo teorija, veikla ir būdai (LST ISO 12615:2008). Terminų samprata grindžiama Lietuvos standartų (www.lst.lt) apibrėžtimi. Didžiausiame atviros prieigos terminų banke *EuroTermBank*, kuriame iš Martyno Lietuvos standartų terminų bazės aiškinamasis žodynas „Informacija ir dokumentavimas“ nurodo dvi termino *bibliogrāfija* reikšmes: *bibliogrāfija* -1. dokumentų atpažinimo ir aprašymo teorija, veikla ir būdai; 2. pakankamo konteksto sistemiškas dokumentų aprašas ir sąrašas (LST ISO 5127:2008), terminų atitikmuo anglų k. – *bibliography*.

⁵⁶ Raudytė, N. Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra*, 2012, t. 58, p. 181–196. Prieiga per internetą: < <http://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/issue/view/193>>.

LITERATŪRA

1. Čepytė, J. Bibliografijos priemonių klasifikavimas. Vilnius. 1983, 95, [1] p.
2. Čepytė, J. Bibliografijos priemonių klasifikavimo problema (Gnoseologijos aspektas). *Knygotyra*, t. 37, 2001, p. 8.
3. *EuroTermBank* [interaktyvus]. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <www.eurotermbank.com/Collection_list.aspx>.
4. *Guidelines for the Preparation of a Bibliography*. [interaktyvus]. 2010, [žiūrėta: 2012 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidelinespreparation>>.
5. Janonis, O. *Bibliografijos teorija*. Vilnius, 2009, 201, [1] p.
6. Janonis, O. Dėl personalinių bibliografinių leidinių. *Bibliotekų darbas*, Vilnius, 1987, nr. 4, p. 23–24.
7. Muncey, T. *Creating autoethnographies*. Los Angeles, 2010, 168 p.
8. Pigon, S. *Dziennik Willenski*, 1924, nr. 57, p. 61.
9. Raudytė, N. Personalinės bibliografinės informacijos specifika ir funkcijos. *Knygotyra*, 2012, t.58, p. 181–196. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/issue/view/193>>.
10. Semkowicz, A. *Pamorska literatura*, 1924, p. 5.
11. Stolarzewicz, L. *Bibljoграфия Mickiewiczowska*. Wilno: L. Chomiński, 1924, 247, [1] p.
12. Бабин, С. *Рекомендательная библиография: как это делается сегодня: практическое пособие для работников библиотек*. Москва, 2011. с. 134.
13. Гречихин, А. *Общая библиография*. Москва, 2000, с. 139.
14. Козачек, Н. *Персональная краеведческая библиография деятелей искусства: специфика, место в культурной жизни региона* : диссертация. [interaktyvus]. Краснодар, 2002, с. 4, [žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dissercat.com/content/personalnaya-kraevedcheskaya-bibliografiya-deyatelei-iskusstva-spetsifika-mesto-v-kulturnoi->>.
15. Козленко, Е. *Эволюционное моделирование в библиографоведении: из опыта применения*. [interaktyvus], *Bibliosfera*, No. 4, 2009, p. 83, Prieiga per internetą: <<https://dlib.eastview.com/browse/doc/20968470>>.
16. Козленко, Е. *Биобиблиографическая информация сферы науки и образования: теоретический и организационный аспекты*: автореферат диссертации. Минск, 2010, с. 11.
17. Коршунов, О.; Лиховид, Т.; Новоженова, Т. *Библиографоведение: основы теории и методологии*. Москва, 2009, 336 с.
18. Маслова, А. Биобиблиография или персональная библиография. *Мир библиографии*. Москва, 2009, nr. 3, с. 2–7.
19. Панкратова, А. Библиографические исследования деятельности референтных групп в науке : диссертация. [Interaktyvus]. СПб, 2004. 317 с. [žiūrėta: 2011 m. lapkričio 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.dissercat.com/content/bibliograficheskie-issledovaniya-deyatelnosti-referentnykh-grupp-v-nauke>>.
20. Потеполова, Н. Персонологический аспект региональной литературной библиографии среднего Поволжья: диссертация. [interaktyvus] Москва, 1999. 235 с. [žiūrėta: 2008 m. lapkričio 11 d.] Prieiga per: <Системная кризис рекомендательной библиографии. *Библиография*, 2011, No. 2, с. 39.
22. Теплцкая, А. Система классификаций биобиблиографических пособий. *Книга и культура*. Москва, 1988, 13 с.
23. Фокеев, В. А. *Библиографическая наука и практика: терминологический словарь*. Санкт-Петербург. 2008. с. 272

Medikai – bibliografai

Pirmosios žinios apie lietuviškas medicinos knygas randamos etnografo, knygų tyrėjo, bibliografo Silvestro Baltramaičio bibliografiniame darbe „Lietuvos geografijos, etnografijos ir statistikos bibliografinės medžiagos rinkinys“ („Sbornik bibliografičeskich materialov dlja geografii, etnografii i statistiki litvyn“. Pirmas leidimas – 1891, antras – 1904) bei veikalo priede „Lietuviškų ir senųjų prūsų knygų, išleistų 1553–1891 metais sąrašas“ „Spisok litovskich i drevneprusskich knig“, išleistame 1891 m. ir 1904 m. XX a. pradžioje pasirodė atskiri medicinos literatūros sąrašai, skirti gyventojų švietimui, kurie buvo spausdinami periodiniuose leidiniuose.

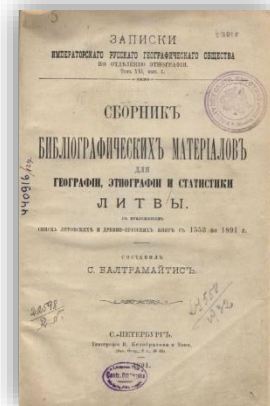
Dr. Petro Avižonio sudarytam sąrašui „Medicinos ir higienos knygos“ buvo paskirtas 1909 m. „Lietuvos ūkininko“ priedo „Sveikata“ atskiras numeris (1909, Nr. 3, p. 9-13). Tais pačiais metais sąrašas išleistas atskiru leidiniu. Aptariamoms 1895–1909 m. išleistoms lietuvių k. parašytoms knygoms, nagrinėjančioms medicinos ir higienos klausimus. Sąraše pateikta 41 knyga. Tematika plati – pradedant fiziologijos problemomis, baigiant praktiniais medicinos patarimais. Leidiniai suskirstyti į du skyrius. Pirmajame skyriuje – 22 knygos, skirtos „pradžiamoksliams“, o antrajame 19 knygų „apsišviestiesiems“ skaitytojams. Literatūra išsamiai anotuoti. Autorius pataria perskaityti visas knygeles, net nurodo skaitymo seką¹.

Pirmasis mėginimas aprėpti visą medicinos spaudą nuo XVIII a. trečiojo dešimtmečio, taip pat ir periodiką, priklauso Nepriklausomos Lietuvos veikėjui, prezidentui, gydytojui Kaziui Griniui. Vertingas jo surinktas, susistemintas medicinos knygų lietuvių kalba sąrašas, apimantis laikotarpį nuo pirmosios medicinos knygos „Regulas diel skarbawu žmoniu kaip sawi reik užlajkiti nug choleros“ pasirodymo 1848 m. Kaune iki 1921 m. K. Grinius, sakydamas, kad iki „Regulu...“ pasirodymo, medicinos spaudinių beveik nebūta, remdamasis bibliografu Silvestru

Baltramaičiu, pamini 1782 m. išėjusį leidinį „Pamokimas apie užauginimą vaikų“. Taip pat priskiria L. Ivinskio kalendorius, leistus 1846–1862 m., kuriuose buvo spausdinami medicinos straipsniai. Pasak K. Griniaus, tik nuo „Aušros“ laikų šioje srityje pasirodo didesnis judėjimas, iki spaudos atgavimo užsienyje išspausdinta apie 30 medicinos knygelių ir nemažai straipsnių.

Bibliografiniame sąrašo K. Grinius užregistravo 204 spaudinius (medicinos knygos, straipsniai bei periodika), o kartu pridėjus šaltinius – iš viso susidaro 211. Jis išskyrė keturis medicinos spaudos laikotarpius: pirmasis – nuo 1848 m. iki 1883 m., kuris „pasižymi tik dvejetainio brošiūrų ir keletos straipsnių išleidimu“; antrasis – spaudos draudimo metais (1883 – 1904), kai jau pastebėtas spaudos padaugėjimas; trečiasis – nuo spaudos atgavimo iki Lietuvos valstybės susikūrimo (1904 – 1918); ketvirtasis – 1918–1921 m., kuris išsiskiria spaudinių pagausėjimu, „tik dažniausiai ne iš privačios, bet iš valstybinės iniciatyvos.“

¹ Sveikata: Lietuvos ūkininko priedas, Vilnius, 1909-1915, 1918, 1920-1928.

Surinktos medžiagos pabaigoje pateiktas visų XIX skyrių sąrašas. Tematika įvairi: akių ligos, biologija, bakteriologija, infekcinės ligos, alkoholio ir rūkymo žala. Nurodomas autorius, pavadinimas, vertėjai, leidimo data ir vieta, todėl galima sužinoti ar knygos leistos Lietuvos teritorijoje ar už jos ribų. Yra pagalbinė rodyklė „Autorių ir leidėjų sąrašas“. K. Griniaus darbas „Medicinos ir higienos žinių populiarizacija lietuvių tarpe. Medicinos knygų, išėjusių lietuvių kalba, sąrašas“² išspausdintas 1922 m. žurnalo „Medicina“ trijuose numeriuose buvo išsamiausias iki tol epizodiškai išleistų medicinos srities bibliografinių sąrašų. Tai pirmoji retrospektyvinė medicinos literatūros rodyklė. Daktaro Griniaus darbus vertindamas profesorius, bibliografas Vladas Žukas sakė: „Vienas pirmųjų lietuviškos medicinos spaudos šakinės bibliografijos pradininkų Lietuvoje“³.

Medicinos literatūra daugiausia atsispindėjo bendruose bibliografiniuose leidiniuose. 1922–1926 m. nereguliariai leidžiamame žurnale „Knygos“ buvo skyrius „Medicina ir veterinarija“. Medicinos knygos registruojamos 1928 m. pradėtame leisti žurnale „Bibliografijos žinios“ (ėjo iki 1943 m.) skyriaus „Pritaikomieji mokslai“ poskyryje „Medicina. Higiena“, o straipsniai iš periodinių leidinių – antroje dalyje, periodikos skyriaus poskyryje „Medicina. Higiena“. Tačiau „Bibliografijos žinios“ medicinos literatūros išsamiai neatspindėjo. Didžiausias to meto retrospektyviosios bibliografijos darbas, į kurį įtraukta ir medicinos literatūra buvo Vaclovo Biržiškos parengta „Lietuvių bibliografija“, apimanti lietuvių raštiją nuo 1547 m. iki 1910 m. Literatūros sąrašai apie XVI–XVIII a. lietuvių liaudies mediciną ir vaistininčius atspausdinti S. Slonimskio veikale „Materialy po istorii mediciny v Litvie“ (Tauta ir žodis. 1928, t. 5, p. 511-561).

Žurnale „Medicina“ buvo spausdinami atskirų medikų darbų sąrašai, užsienio medicinos leidinių anotacijos ir referatai, pranešimai apie medicinos knygas ir žurnalus, kurie supažindino Lietuvos medikus su einamąja medicinos literatūra. 1929 m. žurnale išspausdintas gydytojo Juozo Bagdono sąrašas, 1937 m. Nr. 4 – pranešimai. Didesnės apimtys (140 vienetų) mokslo darbų sąrašas buvo pridėtas prie J. Kestavičiaus straipsnio apie kelio sąnario tuberkuliozės gydymą (Medicina, 1927, Nr. 12). Izidoriaus Kisino sudarytame „Lietuviškų knygų sisteminiame kataloge“ (1938 m.) užfiksuoti 168 medicinos leidiniai, išleisti 1907–1937 m. Iki karo specialioji medicinos bibliografija buvo renkama pavienių asmenų, o 1945 m. įkūrus Knygų rūmus pradėti registruoti visi Lietuvoje leidžiami spaudiniai.

1944 m. įkurtos Valstybinės mokslinės medicinos bibliotekos (dab. Lietuvos medicinos biblioteka) vienas iš pagrindinių uždavinių buvo tapti medicinos bibliografijos centru. Biblioteka 1948 m. pradėjo leisti informacinį biuletenį „Nauja literatūra, gauta Respublikinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje“, o nuo 1960 m. ir „Medicinos periodika“. 1951 m. pasirodė pirmoji šakinės bibliografijos rodyklė „Lietuvos TSR medicinos literatūra už 1945–1950 m.“, kuri vėliau išaugo į svarbiausią bibliotekos rengiamą šakinės bibliografijos leidinį „Lietuviškoji medicininė bibliografija“ (nuo t. 4 – „Lietuviškoji medicininė literatūra“).

Pirmasis tomas, apimantis 1940–1957 m. literatūrą, pasirodė 1959 m. Medicinos biblioteka viena iš pirmųjų Sovietų Sąjungoje pradėjo leisti nacionalinę medicinos bibliografiją. Pirmųjų tomų sudarytojai buvo gydytojai – bibliotekos darbuotojai Vladas Šimkūnas, Ona Vaišvilaitė. Į rodyklę įtraukta medicinos literatūra lietuvių, rusų, lenkų kalbomis, taip pat lietuvių medikų darbai, leisti Sovietų Sąjungoje, kitose to meto socialistinio bloko šalyse, bei tų šalių medikų darbai apie Lietuvos mediciną.

1944 m. įkurtos Valstybinės mokslinės medicinos bibliotekos (dab. Lietuvos medicinos biblioteka) vienas iš pagrindinių uždavinių buvo tapti medicinos bibliografijos centru. Biblioteka 1948 m. pradėjo leisti informacinį biuletenį „Nauja literatūra, gauta Respublikinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje“, o nuo 1960 m. ir „Medicinos periodika“. 1951 m. pasirodė pirmoji šakinės bibliografijos rodyklė „Lietuvos TSR medicinos literatūra už 1945–1950 m.“, kuri vėliau išaugo į svarbiausią bibliotekos rengiamą šakinės bibliografijos leidinį „Lietuviškoji medicininė bibliografija“ (nuo t. 4 – „Lietuviškoji medicininė literatūra“).

Pirmasis tomas, apimantis 1940–1957 m. literatūrą, pasirodė 1959 m. Medicinos biblioteka viena iš pirmųjų Sovietų Sąjungoje pradėjo leisti nacionalinę medicinos bibliografiją. Pirmųjų tomų sudarytojai buvo gydytojai – bibliotekos darbuotojai Vladas Šimkūnas, Ona Vaišvilaitė. Į rodyklę įtraukta medicinos literatūra lietuvių, rusų, lenkų kalbomis, taip pat lietuvių medikų darbai, leisti Sovietų Sąjungoje, kitose to meto socialistinio bloko šalyse, bei tų šalių medikų darbai apie Lietuvos mediciną.

² Grinius, K. *Medicinos žinių populiarizacija ir Lietuvių medicinos knygų sąrašas*, Kaunas, 1922.

³ Žukas, V. *Lietuvių bibliografijos istorija (iki 1940 m.)*, Vilnius: M. Šumausko sp., 1983, D. 1, p. 183.

Nuo 1989 m. įtraukiami ir išseivijos spaudiniai. Rodyklės apimtis sparčiai augo. Jeigu pirmajame tome išleistame 1959 m. buvo 2060 pozicijų, tai trečiajame jau – 6200 bibliografinių įrašų. Spaudiniai klasifikuojami dalykiniu principu (pagal medicinos mokslo šakas). Pateiktos pagalbinės autorių pavardžių, geografinės, išradėjų, disertacijų ir kt. rodyklės. Išleista 11 tomų, 12-as tomas liko rankraštyje. 1960 m. išleista bibliografijos rodyklė „Komplikacijos gydant antibiotikais“ apimanti 1948–1958 m. lietuvių ir užsienio literatūrą, buvo populiarūs ir užsienyje.

Kaip 1961 m. žurnale „Bibliotekų darbas“ rašė Vladas Šimkūnas informacinį – bibliografinį darbą daugiausiai dirbo medikai. Bibliografijų rengime dalyvavo gydytojai. Vieni iš jų talkino patarimais, buvo leidinių redkolegijos nariais, tačiau nemažai gydytojų yra dirbę bibliografais Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje.

1949 m. gydytoja ir bibliografė Mina Finkelšteinienė sudarė pirmąją rekomenduojamos literatūros sąrašą. 1951 m. – trumpą bibliografiją „Gydymo – profilaktikos ir sanitarinio darbo organizacija kaimo gydymo apylinkėje“. Tai 9 psl. leidinukas, skirtas kaimo gydytojų 2-ajam suvažiavimui. M. Finkelšteinienė yra sudariusi po keletą rekomenduojamos literatūros sąrašų 1952–1953 metais.

Jonas, Vytautas Gutauskas, 1945 metais baigęs Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą, dirbo Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje, 1951–1958 m. buvo bibliotekos direktoriumi. Su bendraautoriais sudarė bibliografijos rodykles „Virškinimo fiziologijos ir patologijos klausimai“ (1958), „Gydymasis maitinimas“ (1957), „Lietuviškosios medicininės bibliografijos“ pirmąjį tomą (1959) ir kt. Buvo šios bibliografijos t. 4 ir 5 redakcinės kolegijos narys. 1958 – 1960 m. – „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ biologijos, medicinos ir žemės ūkio skyriaus redaktorius.

Ona Vaišvilaitė-Poškienė, baigusi VU Medicinos fakultetą, 1956–1969 m. dirbo vyriausia bibliografe Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje. Ji parengė daug rekomenduojamos literatūros sąrašų ir bibliografijos rodyklių „Virškinimo fiziologijos ir patologijos klausimai“ (1958), „Komplikacijos gydant antibiotikais“ (1958), „Lietuviškoji medicininė bibliografija“ (t. 4, 1969).

Gydytojas psichiatras, bibliografas Vladas Šimkūnas (1917–1979), prieš karą buvo baigęs felčerių mokyklą. Grįžęs iš Komijos lagerių 1957m.–1965 m. dirbo Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje bibliografu, skyriaus vedėju, su bendraautoriais sudarė „Lietuviškosios medicininės bibliografijos“ pirmuosius tris tomus (1959–1965). Jis parengė medicinos mokslų daktarų bibliografinį žodyną (darbas nebaigtas), Lietuvos medicinos mokslų kandidatų ir daktarų rodyklę, teminių bibliografijos rodyklių, rekomenduojamos literatūros sąrašų gydytojams praktikams, kursų lankytojams.

Vladas Šimkūnas, norėdamas padėti savo bendrakursiams, kviesdavo juos padirbėti Medicinos bibliotekoje. Jo kurso draugė, kraujagyslių chirurgė doc. dr. Dalia Čepaitė-Triponienė, 1960 metais dirbusi Medicinos bibliotekoje, prisimena, kad kolega supažindino ją su bibliografija, jos reikšme, medicinos žinių kaupimu. 1964 m. VI. Šimkūnas baigęs VU Medicinos fakultetą dirbo Naujosios Vilnios psichionaurologinėje ligoninėje gydytoju, skyriaus vedėju.

Gydytoja Valentina Žilinskienė-Lukoševičienė 1958–1968 m. dirbo Valstybinės mokslinės medicinos bibliotekos direktore. Viena iš bibliografijos rodyklės „Takąji liga“ (1966) sudarytojų. Gydytoja Sofija Liucija Liudkevičienė baigusi pediatrijos studijas 1967–1973 m. dirbo Medicinos bibliotekoje, nuo 1968 m. – bibliotekos direktorė. Ji buvo viena iš bibliografijos rodyklės „Kasos anatomija, fiziologija ir patologija“ (2 t., 1958–1972) autorių. Viena ir su bendraautoriais sudarė leidinius „Rekomenduojamos literatūros sąrašas, skirtas VIII respublikinei pediatrijos konferencijai“, „Rekomenduojamos literatūros sąrašas, skirtas respublikinei mokslinei tiriamajai kurortologų ir fizioterapeutų konferencijai“, „Rekomenduojamos literatūros sąrašas, skirtas respublikinei reumatologų konferencijai“.

Gydytoja Aldona Rėkuvienė 1969–1973 m. dirbo Valstybinės mokslinės medicinos bibliotekos Medicininės ir medicininės techninės informacijos skyriaus vedėja, 1973–1990 m. direktore. Kartu su kitais autoriais parengė bibliografijos rodykles „Kasos anatomija, fiziologija ir patologija“ (1972)

ir kt. Buvo bibliografijos rodyklių „Lietuviškoji medicininė literatūra“ (t. 7–11, 1977–1992) atsakingoji redaktorė.

Anatomas, antropologas, VU Medicinos fakulteto dekanas profesorius Gintautas Česnys yra minėjęs, kad mokslininko karjerą pradėjo bibliografija. Baigęs VU Medicinos fakultetą, 1964–1965 metais (taip užfiksuota dokumentuose, bet galbūt ir ilgiau, nes jis pats rašo išdirbęs kelerius metus) dirbo Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje vyresniuoju bibliografu. Tai buvo ne tik galimybė prisidurti prie kuklios Anatomijos katedros asistento algos.

Šis darbas jam padėjo susigaudyti informacijos labirintuose, suvokti bibliografijos reikšmę rengiant mokslo darbus. Pasak profesoriaus, bibliografinio darbo Medicinos bibliotekoje patirtis įsirėžė visam gyvenimui. „Pirmiausia nugrimzdau į spaudos pasaulį – knygų ir straipsnių okeaną, paieškų labirintus, informacinių leidinių ir katalogų vingrybes. [...] Antra, tapau pusiau profesionaliu, bet visada ištikimu bibliografu“. Bibliotekoje jis parašė savo pirmąjį mokslo (literatūros apžvalgos) straipsnį į žurnalą „Sveikatos apsauga“ (1965, Nr. 9). Savo darbu ir patarimais daug prisidėjo renkant medžiagą ir ją tvarkant rodyklės „Lietuviškoji medicininė bibliografija“ trečiajam tomui, buvo t. 5-11 redkolegijos narys.

Kartu su bibliografe Terese Dragūniene sudarė bibliografijos rodyklę „Komplikacijos gydant antibiotikais“ (1966), o vėliau, jau nebedirbdamas bibliotekoje, buvo atsakingasis bibliografijos rodyklės „Kasos anatomija ir fiziologija“ (1972) redaktorius. Jo su profesoriumi Salezijumi Pavilioniu parengta ir bibliotekos 1974 m. išleista „Lietuvos antropologijos bibliografija, 1470–1970“. Rodyklėje – 2300 ne tik Lietuvos, bet ir užsienio antropologų publikacijų, vienu ar kitu aspektu atspindinčių Lietuvos gyventojų antropologiją.

Apie šio leidinio atsiradimą profesorius rašė: „Tos knygos istorija savotiška. Mano mokytojas prof. Salezijus Pavilionis buvo bebaigias, o aš bepradedas rengti disertacijas. Jis pasiūlė kartu ruošti istorinius disertacijų įvadus. Užsikrėtęs bibliografinė „bacila“, įnikau naršyti literatūrą nuo Seniausių laikų (XVI a.) iki Naujųjų laikų. Dirbau svarbiausiose Lietuvos, Latvijos, Estijos, Maskvos bibliotekose, seniausiąją literatūrą tikrindavau de visu, netgi duodavau labai trumpą jų anotaciją, nurodydavau biblioteką ir signatūrą“. G. Česnys – vienas iš žinyno „Mūsų gydytojai“ sudarytojų. Vėliau profesorius prisiminė, kad bibliografija pradėjęs mokslo karjerą, jos saulėlydyje vėl grįžta prie bibliografijos, nes rašo išsamią „Lietuvos antropologijos istoriją“.

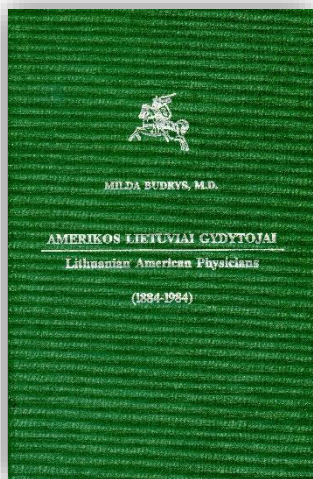
Straipsnyje „Ugdykime savo bibliografinę kultūrą“ (Sveikatos apsauga. 1983, Nr. 10, p. 20 – 24) G. Česnys rašo: „Mėgsti knygą, daug skaitai – esi kultūringas. Tačiau retas mūsų pagalvoja, ar pakankamai efektyviai naudojami knyga, bibliotekomis, informacijos šaltiniais, ar moka teisingai anotuoti perskaitytus spaudinius, juos dokumentuoti, ar sugeba kaupti ir tvarkyti literatūrinę medžiagą jį dominančiu mokslo, visuomenės gyvenimo, meno klausimu. [...] Bibliografinės kultūros turinį pirmiausia sudaro mokėjimas naudotis knyga, sugebėjimas iš jos gauti kuo daugiau žinių, o tam būtina nutuokti apie knygų struktūros tipus, jų pagalbinį aparatą (nuorodas, santrumpas, įvairaus pobūdžio rodykles bei vardynus), duomenų tabuliacijos ir grafinio vaizdavimo pagrindus. Visa tai – žinių apie knygą, tą didžiausią žmonijos išradimą, pradmenys⁴. [...]

Antras bibliografinės kultūros dėmuo – mokėjimas susirasti reikiamą, iš anksto žinomą leidinį. Tam būtina turėti supratimą apie bibliotekų struktūrą, jų atskirų grandžių teikiamas galimybes ir paslaugas, katalogų ir kartotekų tipus, pagaliau knygos užsakymo tvarką. [...] Dar didesnės bibliografinės kultūros reikia tada, kai tenka rinkti, kaupti literatūrą, ypač pasaulinę, koku nors svarbiu rūpimu klausimu – rengiantis pranešimui, ataskaitai, paskaitai, rašant straipsnį, įsisavinant naują diagnostikos ar gydymo būdą. Tada negalima apsieti be bendrosios ir šakinės bibliografijos, įvairių literatūros rodyklių, sąrašų, sąvadų ir kitų informacinių leidinių, be monografių ir stambesnių apžvalginių straipsnių bibliografinių nuorodų, referatyvinių žurnalų ir reikia žinoti, kur tokios pagalbos ieškoti, į ką kreiptis, nuo ko pradėti, kad darbo sąnaudos būtų kuo mažesnės. [...] mokėjimas

⁴ Česnys, G. Ugdykime savo bibliografinę kultūrą. *Sveikatos apsauga*, 1983, Nr. 10, p. 20-24.

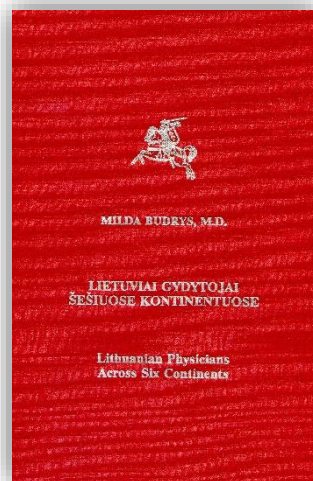
aprašyti literatūros šaltinius – tai dar viena bibliografinio išprūsimo sudedamųjų dalių. Bet ką rašant, būtina taisyklingai nurodyti, kuo remtasi, kieno mintimis bei patyrimu naudotasi“.

Profesorius teigia, kad geras savo srities specialistas, profesijos meistras – svarbiausia. Tačiau geras specialistas – tai tik asmenybės dalis, o be knygos tapti asmenybe neįmanoma. Jis pabrėžia Medicinos bibliotekos reikalingumą ir svarbą: „Bibliotekos darbuotojai daugeliui studentų, gydytojų praktikų ir mokslininkų suteikė žinių apie darbo su knyga pradmenis, padėjo bibliografiškai prusti, suteikė konkrečią paspirtį“.

Iš Lietuvos išeivijos medicinos istorijos tyrinėtojų, knygų autorių galima išskirti vertingų leidinių sudarytoją, gydytoją prof. Mildą Kuršaitę Budrienę (Budrys). Praėjus keletui metų po vyro, Amerikos lietuvių visuomenės veikėjo, Pasaulio gydytojų sąjungos pirmininko, gydytojo Stasio Budrio, mirties 1988m. ji įsteigė Lietuvių medicinos muziejų, rinko medžiagą apie Amerikos lietuvių gydytojus. 1991 m. pasirodė pirmoji prof. M. Budrienės knyga „Amerikos lietuvių gydytojų vardynas“, o po metų kita knyga „Amerikos lietuviai gydytojai“ (1992), kurią galima laikyti pirmosios tęsiniu. Leidinyje surinktas ir detalios pateiktos nusipelnusių visuomenės bei kultūros veikėjų gydytojų biografijos, nurodomi bibliografiniai šaltiniai. 1992 m. išspausdintas jos straipsnių rinkinys „Iš Lietuvos sveikatos apsaugos istorijos“.

1996 m. išleistoje dr. M. Budrienės knygoje „Lietuviai gydytojai šešiuose kontinentuose“ aprašyti gydytojai, dirbę Afrikoje, Azijoje, Pietų Amerikoje, Vakarų Europoje, Kanadoje bei Australijoje. Pateikiamos ne tik jų biografijos, įsikūrimo aplinkybės, veikla, bet ir valstybės, kurioje jie gyveno geografinė padėtis, gyventojų skaičius, valstybinė santvarka, sveikatos apsaugos sistema ir medicinos studijos. Gydytojų pavardės pateikiamos taip, kaip jos rašomos dokumentuose. Pavadinimai rašomi originalo kalba.

Dr. M. Budrienė rinko medžiagą apie Lietuvos gydytojus, jų praktiką ir studijas įvairiuose universitetuose. 2002 m. pasirodė paskutinė knyga „Lietuviai gydytojai ir mokslininkai“, išleista padedant lituanistikos tyrimų ir studijų centro (Čikaga) vadovui prof. dr. Jonui Račkauskui ir kitiems. Tai kolektyvinis darbas. Pirmojoje dalyje aprašyti gydytojai ir valstybės, kuriose jie dirbo – Lietuva, Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada, Australija, Vakarų Europos ir Pietų Amerikos valstybės. Pateikiami lietuvių gydytojų sąrašai. Pirmoji dalis baigiama skyriumi „Lietuviai gydytojai statistikoje“. Antroji dalis skirta lietuviams mokslininkams nuo XVI a. Apžvelgiamos universitetų istorijos ir jų įtaka visuomeniniam gyvenimui. Aprašomos disciplinos ir mokslininkai. Prisiminus lietuviškosios medicininės bibliografijos istoriją akivaizdu, kad šioje srityje daug nuveikė bibliografinį darbą dirbę gydytojai.

LITERATŪRA

1. Čepėnaitė, R. *Medicininės literatūros bibliografija Lietuvoje 1940–1974 m.* [Rankraštis] : diplominis darbas, Vilnius, 1974. 118 p.
2. Česnys, G. Kai kurie literatūros šaltiniai apie kovą tarp idealizmo ir materializmo gamtos evoliucijos klausimais buržuazinėje Lietuvoje. *Sveikatos apsauga*, 1965, Nr. 9, p. 51 – 54.
3. Česnys, G. Vlado Šimkūno (1917–1979) gimimo 90-metį paminėjus. *Varpas*, 2008, Nr. 41, p. 223–225.
4. Česnys, G. Ugdykime savo bibliografinę kultūrą. *Sveikatos apsauga*, 1983, Nr. 10, p. 20-24.
5. Česnys, G. Visam gyvenimui įsirežusi patirtis. *Lietuvos medicinos biblioteka 1944 – 2004: Istorija. Bibliografija*, Vilnius: LMB, 2004, p. 145-147.
6. Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas: bibliografinė rodyklė. Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka, Vilnius, 1997. 14 p.
7. *Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas : biobibliografijos rodyklė*. Lietuvos medicinos biblioteka [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://issuu.com/lmbtau/docs/vladas_simkunas_biobibliografijos_r>.
8. Grinius, K. *Medicinos žinių populiarizacija ir Lietuvių medicinos knygų sąrašas*, Kaunas, 1922.
9. Iš gyd. Vlado Šimkūno prisiminimų. *Varpas*, 2008, Nr. 41, p. 226-241.
10. Kocienė, S. Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas. *Varpas*. 2008, Nr. 41, p. 242-244.
11. Lietuviškoji medicina: mėnesinis laikraštis, skiriamas medicinos teorijos ir praktikos reikalams, taip pat gydytojų profesiniams reikalams: [žurnalas], Kaunas : Kauno medikų draugija : Kauno universiteto medicinos fakultetas, 1941-1944.
12. Lietuviškoji medicininė bibliografija : [bibliografinė rodyklė] / Lietuvos TSR sveikatos apsaugos ministerija. Valstybinė mokslinė medicinos biblioteka, Vilnius, 1959-1992, 11 t.
13. Medicina: laikraštis, paskirtas medicinos teorijos ir praktikos reikalams, Kaunas: Kauno medicinos draugija: Gydytojų sekcija prie Lietuvių mokslo draugijos, 1920 - 1940.
14. Meškauskas, J. *Lietuvos medicinos istorija*, Chicago, 1987.
15. Stakulienė, S. Daktaro Kazio Griniaus įnašas į lietuviškos medicinos spaudos paveldą Lietuvoje (1890-1940). *Bibliografija*, 2005-2006, p. 147-153.
16. Stakulienė, S. Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio. *Knygotyra*, 2001, T. 37, p. 220-233.
17. *Sveikata: Lietuvos ūkininko priedas*, Vilnius, 1909-1915, 1918, 1920-1928.
18. *Šimkūnas Vladas (1917-1979). Žmonių sveikatai pašvęsti gyvenimai*, Vilnius: UAB “Gamta”, 2003, - p. 3 –32.
19. Dr. V. Tercijonas, *Dr. Kazys Grinius: gydytojas, visuomenininkas, 1866-1926*, Kaunas: „Spaudos fondo“ knygnas, 1927.
20. Valančiūtė, J. Gydytojai, išsaugoję lietuvišką spausdintą žodį. *Slauga. Mokslas ir praktika*, 2012, Nr. 5, p. 18.
21. Valančiūtė, J. Dr. Kazio Griniaus (1866 – 1950) veikla – sveikatos apsaugai“. *Mokslo Lietuva*, 2016, Nr. 16, p. 9-10, Nr. 17, p. 10-11.
22. Žukas, V. *Lietuvių bibliografijos istorija (iki 1940 m.)*, Vilnius: M. Šumausko sp., 1983, D. 1, p. 183.
23. Žukas, V. *Lietuviškieji literatūros bibliografijos šaltiniai*, Vilnius: Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1979. 176 p.

Straipsnis publikuotas: *Medikai – bibliografai / Janina Valančiūtė // Mokslo Lietuva. -2017, spalio 20 d.*

Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas

Šiais metais minimos lietuviškosios medicininės bibliografijos pradininko, gydytojo psichiatro Vlado Šimkūno 100-osios gimimo metinės. Akademikas Zigmąs Zinkevičius savo prisiminimuose apie Vladą Šimkūną rašė: „Tokių žmonių Lietuva neturi pamiršti! Tai buvo nuostabus žmogus. Išgyvenęs bolševikinių lagerių pragarą. Išliko nepalaužtas. Nešė žmonėms vien gerį. Neteko sutikti tokios aukštos humanitarinės kultūros gydytojo. V. Šimkūnas gydė ne vien vaistais, bet ir savo asmenybe“¹.

Vladas Šimkūnas gimė 1917 m. sausio 4 d. Zarasų apskrities Salako valsčiaus Želmeniškių kaime mažažemio valstiečio šeimoje. Tėvas turėjo 5,65 ha žemės. Nuo šešerių metų Vladas

piemenavo pas stambesnius ūkininkus. Vasarą ganė jų gyvulius, o žiemą lankė pradžios mokyklą Užvenčių kaime. „Tarnavau už piemenį 8 metus. 1930-1937 metais mokiausi Zarasų, Salų ir Kauno vidurinėse mokyklose“, – rašė autobiografijoje. Kaune mokėsi ir dirbo Kapulskio kepykloje krovėju, o naktimis – garažo sargu. Taip besimokydamas baigė šešias gimnazijos klases. Nuo 1937 iki 1940 m. spalio mėn. tarnaudamas kariuomenėje baigė karo felčerių mokyklą ir pradėjo dirbti Kauno miesto sveikatos apsaugos skyriuje, tapo sveikatos punktų vedėju „Raudonosios pašvaistės“ ir „Silvos“ fabrikuose. Po pusmečio V. Šimkūnas jau Kauno universiteto medicinos fakulteto Patologijos instituto preparatorius, demonstratorius ir laborantas. 1942 m. Kaune eksternu baigęs gimnaziją, pradėjo studijas Vilniaus universiteto Medicinos fakultete. Ten pat patologinės anatomijos katedroje dirbo vyresniuoju laborantu. „Dirbau ir mokiausi iki 1945 m. liepos 6 d.“².

Gyvenimo Kaune tarpsnis – tai savęs ieškojimo metas. V. Šimkūną giliai veikė Vinco Mykolaičio Putino kūryba. „Viską rinkau, kas jo parašyta ir saugojau savo mediniame čemodane“, – prisiminė jis. Romano „Altorių šešėlyje“ įtakotas ketino stoti į kunigų seminariją. „Aš gi nors Liudo Vasario pėdas trumpai myniau, neįgyvendinau savo jaunuoliškų svajonių, netapau nei kunigu, nei vienuoliu, bet Putinui už anų metų svajas lieku dėkingas ir pradėjęs septintą dešimtmetį. Tapau psichiatru-psichoterapeutu ir galbūt sielovadoje atnešu naudos žmonėms ne mažiau, negu tų laikų mano idealas „Šlavantų tėvelis“³. Vokiečių okupacijos metais, 1943-aisiais, likimas suvedė V. Šimkūną su V. Mykolaičiu-Putinu. Tuomet draugų paragintas dalyvavo pogrindžio susirinkimuose, platino pogrindinę literatūrą, ją aprūpino ir rašytoją. Raudonajai armijai artėjant prie Vilniaus, kartu su rašytojo šeima nutarė trauktis į Vakarų, laikinai apsistojo Vabalninke. Tačiau šis planas taip ir liko neįgyvendintas. Putinui pasiūlyta dirbti Vilniaus universitete. V. Šimkūnas liko Vabalninke ir dirbo ligoninėje gydytoju. „Teko imtis visko – ir pas gimdyves važiuoti, ir operuoti, ir dantis traukti“, – rašė V. Šimkūnas.

Rūstūs karo metai nesugniuždė romantiškų polėkių jaunuolio. Jis sutiko savo gyvenimo draugę, Leontiną Dešrūtę, tokį pat taurų, pasiryžusį aukotis mylimam, žmogui. Šiai moteriai teko nelengva tremtinio draugės, žmonos dalis, su ja Vladas dalijosi džiaugsmiais, rūpesčiais ir svajonėmis. Vilniaus

¹ Zinkevičius, Z. Gydytojas Vladas Šimkūnas (1917-1979). *Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius, 1997, p. 5.

² Šimkūnas, V. *Autobiografija*. VUB RS. F.151. B.39.

³ Šimkūnas V. *Atsiminimai apie Vincą Mykolaitį-Putiną*. Vilnius: Vaga, 1992. p. 314-324.

universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje yra saugomi jų laiškai, rašyti vienas kitam beveik kiekvieną dieną visus Vlado kalėjimo Sibire metus. Tai – didelės sielų bendrystės, meilės ir pasiaukojimo įrodymai. Įsimylėjėliams reikėjo ištverti sunkų, kankinamą ilgą laikotarpį, kol galiausiai, po devynerių metų išsiskyrimo, jie vėl susitiko. Leontina 1954 metais atvyko pas mylimąjį į Abezė (Rusijos federacija), kur jie susituokė. Iš čia ji vykdavo į neakivaizdines studijas Vilniaus universitete.

O tuomet, jų gražios ir ilgos draugystės pradžioje, Leontina Dešrytė savo dienoraštyje rašė: „...Valdas sakė, jo svajonė – turėti nors mažą, tik baltą ir šviesią savo ligoninę. Ir ant kalno, ir kad saulės daug būtų“. Toms svajonėms nebuvo lemta išsipildyti. 1945 m. liepos 6 d. Vilniuje Šimkūną einantį gatve saugumiečiai areštavo. „... po kelių minučių ilgam užsidarė sunkios Saugumo rūmų durys, atskirdamos mane nuo laisvės, darbo universitete, draugų ir viso pasaulio. Prasidėjo naujas, sunkus ir grėsmingas tarybinio kalinio kelias. Lionė nesulaukė manęs. Susitikome po 10 metų. Pradėjau kalinio Golgotos kelią, kuriuo eiti buvo varomi šimtai tūkstančių lietuvių ir milijonai kitų. Ėjo, klupo, griuvo, mirė ar buvo žiauriausiais būdais nužudomi. Iš nuvartų tuo keliu grįžome maža dalelė. Dauguma liko amžinam poilsui užpoliarinėje tundroje, Šiaurės ir Rytų taigose, užgriūti anglių ar vario kasyklose, fiziškai sužaloti ar uždaryti kalėjimuose ir beprotnamiuose“⁴, – iš V. Šimkūno prisiminimų.

Septynis mėnesius Vilniaus saugumo rūmų požemiuose V. Šimkūnas buvo žiauriai tardomas, siekiant jam „sukurpti“ bylą, kurioje nebuvo nė lašo tiesos. Neišgavęs prisipažinimo dalyvavus antitarybinėje veikloje, NKVD karo tribunolas nuteisė jį 10 metų kalėti Sibiro lageriuose, konfiskuojant turtą, kurį tesudarė 5021 tomas knygų. Po teismo buvo kalinamas Lukiškių kalėjime kartu su kriminaliniais nusikaltėliais ir žmogžudžiais. 1946 metų žvarbų vasarį jis su šimtais pasmerktųjų vyrų, moterų ir vaikų buvo atvartas į geležinkelio stotį, iš kur traukiniu išgabentas į nežinią. Kniaž Pogosto, Rakpaco, Abezės lageriuose Komijos ATSR dirbo ligoninėse, eidamas gydytojo pareigas. Apie šį gyvenimo laikotarpį byloja V. Šimkūno ir amžininkų prisiminimai bei jo ir Leontinos laiškai.

Su Šimkūnu lageriuose kalėjo daug lietuvių. Tai vyskupas Pranciškus Ramanauskas, prof. Leonas Karsavinas, prof. Antanas Žvironas, generolas Jonas Juodišius, medikas Povilas Butkevičius, kunigas Alfonsas Svarinskas ir kt. Jų prisiminimuose gydytojas minimas kaip didis humanistas, lietuviybės puoselėtojas, kuris be įtempto gydytojo darbo domėjosi naujausiais medicinos mokslo pasiekimais, istorija, filosofija. Būdamas lagerio gydytoju, kaip galėdamas, stengėsi globoti kalinius, padėti jiems. Savo laiškuose draugei prašydavo ne maisto, bet vaistų, ypač tuo metu populiaraus ir veiksmingo penicilino.

1950 metų rudenį į centrinę Abezės lagerio ligoninę buvo atvežti sunkiai sergantys Vytauto Didžiojo universiteto filosofijos profesorius Leonas Karsavinas ir Vilniaus universiteto fizikos profesorius, Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto organizatorius ir pirmininkas Antanas Žvironas. Gydytojas Šimkūnas, kiek tik lagerio sąlygos leido, rūpinosi jų sveikata ir buitimi. Kiek sustiprėjęs L. Karsavinas rašė mokslinius darbus bei kūrė poeziją*. Žvironas ir Šimkūnas buvo pirmieji profesoriaus kūrybinių ieškojimų vertintojai. Nors lagerio ligoninės stacionare gulinius kitiems kaliniams lankyti buvo griežtai draudžiama, V. Šimkūnas dėl L. Karsavino lankymo darė išimtį, atsakomybę prisiimdamas sau. „Profesoriaus Karsavino draugai yra ir mano draugai. Jei profesorius malonu, kai jį lanko, aš netrukdysiu. Jeigu kas nors neleis, sakykite, kad einate pas mane.“⁵ – teigė V. Šimkūnas.

*Abezės lageryje L. Karsavinas parašė apie 20 filosofijos veikalų, poetinių kūrinių (išliko: „Sonetų vainikas“, „Tercinos“) kuriuose, poetine forma išdėstė esminius filosofijos teiginius.

⁴ Šimkūnas, V. Autobiografija. VUB RS. F.151. B.39.

⁵ Анатолий Вансеев. Два года в Абези. В память о Л. П. Карсавине.-Литература. История. Философия, №3. Москва, 1990, с. 59–83.

Gydytojas išsaugojo filosofo lageryje parašytus rankraščius, o po jo mirties Šimkūno žmona Leontina, „nepabūgusi kai kurių baudžiamojo kodekso straipsnių, tuomet taikytų už vadinamosios antitarybinės literatūros saugojimą ir platinimą, rankraščius perdavė Vilniaus universitetui. Šių žmonių dėka mums liko keletas trumpų Leono Karsavino filosofijos darbų bei pasakojimų apie žmogų, tiek daug davusį Lietuvos mokslui ir kultūrai“⁶ – rašė Vladas Nasevičius savo prisiminimuose.

V. Šimkūnas rūpinosi ne tik pasmerktųjų kalėti sveikata, bet ir žymiųjų žmonių palaikų likimu, tikėdamas, kad ateis laikas kai jie bus prisiminti ir ieškomi. „Antai profesoriui L. Karsavinui mirus, kaip Šimkūnas sakė „ant mano rankų“, į krūtinės ląstą skrodimo metu slapta įsiuvo tamsaus stiklo gerai užkimštą flakonėlį, kuriame įdėjo raštą apie šį didįjį mokslininką, parašytą tame lageryje tada kalėjusio leningradiečio filosofo Anatolijaus Vanejevo (1922-1985), buvusio Karsavino mokinio. „Tai – didelis pilietinės drąsos aktas. Jeigu būtų sužinojusi lagerio vadovybė, abu nebūtų išvengę žiaurios bausmės,“⁷ – rašoma V. Bogušio ir Z. Zinkevičiaus prisiminimuose. Pagal Šimkūno detalų planą 1989 m. į Abežę atvykusi ekspedicija rado ir Abežėje mirusio artilerijos generolo Jono Juodišiaus palaikus, kuriuos vėliau perlaidojo.

1954 m. gruodžio mėn. „už gerą darbą“ dar nepasibaigus įkalinimo terminui, V. Šimkūnas buvo paleistas į laisvę. Į Lietuvą jis grįžo 1956 m. Po metų karo prokuratūra, peržiūrėjusi jo bylą, nustatė, kad stalininio teroro metais buvo kalinamas be pagrindo, jį rehabilitavo.

1957 m. kovo 1 d. Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos duris pravėrė keturiasdešimtmetis vyriškis, jau išėjęs skaudžią gyvenimo mokyklą. Sveikatos apsaugos ministro įsakymu Šimkūnas paskirtas vyresniuoju bibliografu Centrinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje. Atrodė, kad medikui dirbti medicinos bibliotekoje nebus sunku. Tačiau stigo bibliotekinių žinių. Jis išvyko tobulintis į Maskvą, Charkovą, ten dalyvavo seminaruose, kursuose. Dirbant bibliotekoje, išgaravo anksčiau susikurtas bibliotekininko sėslaus darbo įvaizdis. Lietuvoje buvo pradėtas kurti medicinos bibliotekų tinklas, todėl daug sykių teko važiuoti į rajonų ligonines, ten organizuoti bibliotekas, teikti metodinę pagalbą įvairiais bibliotekinio darbo klausimais. Dažnas jo išvykų tikslas – supažindinti rajonų gydytojus su medicinos informacijos paieškos galimybėmis bei naujausiais šaltiniais.

V. Šimkūnui buvo pavesta komplektuoti Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos (dab. Lietuvos medicinos biblioteka) dokumentų fondus. Jis daug vaikščiojo po knygynus, antikvarius, daug knygų atvežė ar atsisiuntė iš Rusijos ir kitų respublikų. Nemalonumų neišvengė ir šiame darbe. 1965 m. gavo papeikimą: „už parodytą abejingumą, atrenkant bibliotekai lenkų kalba seną literatūrą, kurios tarpan pateko dvi nemoderniškos, neaktualios ir politiškai netinkamos knygos, kurios labai užteršė bibliotekos fondus, ką atžymėjo ir Maskvos komisija, tikrinsi biblioteką“⁸.

V. Šimkūnas negalėjo susitaikyti su sovietinės valdžios represijomis prieš pažangią demokratinę mintį. Tačiau, vengdamas persekiojimų, savo pilietinę poziciją išreiškė dienoraščių puslapiuose. Štai jo 1973 m. rašytas dienoraštis mirga iškarpomis iš „Tiesos“ laikraščio bei komentarais apie mokslininkų akademiko A. Sacharovo ir Nobelio premijos laureato A. Solženycino pasmerkimą ir sovietų valdžios reakciją į Vakaruose paskelbtus pareiškimus: „Kada gi liausis šmeižė ir persekiojė [...] mokslininkus, rašytojus ir visus kitus. Juodiname save viso pasaulio akyse. Matyt, kad vergais gimus nuo vergijos pančių negalima atitrūkti. Pasirašė ir mūsų vienas tėvynainis [...] – gėda man už jį“⁹.

⁶ Nasevičius, V. *Profesorius Leonas Karsavinas paskutinėje savo gyvenimo stotyje* [interaktyvus]. Partizanai: istorija ir dabartis [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://partizanai.org/index.php/i-laisve-1992-114-151/3023-profesorius-leonas-karsavinas-paskutineje-savo-gyvenimo-stotyje>>.

⁷ Zinkevičius, Z., Bogušis, V. Gydytojas Vladas Šimkūnas. *Katalikų akademija*, 2003, T. 3, p. 569-573.

⁸ Lietuvos respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos direktoriaus įsakymas 1965 m. vasario 18 d. Nr.8

⁹ VUB Rankraščių skyrius. Vladas ir Leontina Šimkūnai. V. Šimkūnas (1917–1979), gydytojas; L. Šimkūnienė (1918–1988) bibliotekininkė, ped. M. kandidatė. F.151. B.40.

Respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos Bibliografijos skyrius. Iš kairės: Vladas Šimkūnas (skyriaus vedėjas), Ona Vaišvilaitė-Poškienė, Teresė Dragūnienė, Romanas Drąsutis, Gražina Miškinienė, Nijolė Vėgelytė, 1961 m.

Bibliotekoje atsiskleidė V. Šimkūno bibliografo talentas. Tą lėmė jo sugebėjimas labai giliai pasinerti į kiekvieną dalyką bei mediko patirtis. Per aštuonerius darbo bibliotekoje metus jis parengė nemažai rekomenduojamosios literatūros sąrašų, bibliografinių rodyklių. Jo iniciatyva pradėtas leisti didelės apimties leidinys „Lietuviškoji medicininė bibliografija“. Dalyvavo sudarant pirmuosius tris tomus. Rašė straipsnius leidiniui „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“. Svajojo išleisti išsamų enciklopedinio pobūdžio bibliografinį žinyną apie žymiausius XX amžiaus Lietuvos medikus „Lietuvos medicinos ir farmacijos mokslų daktarai ir kandidatai (1918–1962)“. **

Tačiau tuometinis Glavlitas to padaryti neleido. Po jo mirties, 1981 m. minint Vilniaus universiteto 200 metų jubiliejų, prof. Gintautas Česnys ir akad. Zigmas Zinkevičius varstė atsakingų valdžios institucijų duris, siekdami gauti leidimą užbaigti ir išleisti Šimkūno sumanytą leidinį. Tačiau – nesėkmingai. Buvo pareikšta, jog „tokio nacionalistinio leidinio nereikia“¹⁰.

Spaudoje V. Šimkūnas nuolat rašė apie biblioteką, kaip svarbią grandį medicinos studentų studijų bei mokslo tiriamojo bei kasdienio gydytojų darbo procese. Jis konsultavo mokslinių bei sveikatos priežiūros įstaigų bibliotekų specialistus ligų klasifikavimo, dalykinimo ir kitais klausimais.

1964 m. bibliotekoje įkuriamas Mokslinės medicinos ir medicininės techninės informacijos skyrius, kurio viršininku po metų paskiriamas V. Šimkūnas. Skyriaus uždavinys – teikti mokslinę informaciją medikų kolektyvams, mokslininkams bei gydytojams praktikams.

** Lietuvos medicinos bibliotekoje saugomas šio darbo rankraštis.

¹⁰ Česnys, G. Vlado Šimkūno (1917–1979) gimimo 90-metį paminėjus. *Varpas*, Nr. 41 (2008), p. 223–225.

V. Šimkūnas ne kartą įvairiuose pasitarimuose ir spaudos puslapiuose ragino gydytojus domėtis mokslo naujienomis, peikė tuos, kurie „užmetę savo studentiškus užrašus, niekaip nenori bendrauti su [...] medicinine literatūra“¹¹. Kritikavo ligoninių vadovus, kurie „matyt nesupranta, kad šių laikų ligoninėje gera biblioteka yra taip pat būtina, kaip laboratorija ar rentgeno kabinetas“¹². Vienaame straipsnyje rašė: „Daugelis mūsų gyventojų turi dideles nuosavas bibliotekas, pavyzdžiui, docentas M. Krištopaitis savo namų bibliotekoje turi daugiau kaip 8000 tomų. Bet yra medikų, pas kuriuos rasi tik senesnių metų terapijos žinyną. Tad kokios pagalbos gali laukti iš tokių gydytojų?“¹³.

Dirbdamas bibliotekoje, 1959 m. V. Šimkūnas baigė Kauno medicinos mokyklą, o 1964 m. – Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. Baigęs studijas, 1965 m. rugsėjo mėn. V. Šimkūnas pradėjo dirbti Respublikinėje Naujosios Vilnios psichoneurologinėje ligoninėje (dab. VŠĮ Respublikinė Naujosios Vilnios psichiatriinė ligoninė). Ten dirbo gydytoju, vėliau skyriaus vedėju (iki pat mirties). Gydytoją amžininkai prisimena kaip neeilinę asmenybę, aukštos kultūros, atsidavusį ligoniams ir prieinamą kiekvienam, kas į jį kreipėsi. Jo protas ir širdis sušildė ne vieną ir ne kartą prikėlė žmogų, priėjusį aklavietę.

Vladas buvo didelis bibliofilas. Dar 1954 metais iš Sibiro lagerio Vladas rašė Leontinai: „Jei mudu liksime gyvi ir būsimė kartu – tai pas mus taip pat bus sava didelė biblioteka. Visą mūsų turtą sudarys knygos, laboratorija ir mudviejų bičiulystė. O visa kita ne taip svarbu“. Iš tiesų, grįžęs iš tremties, jis kartu su žmona sukaupė didžiulę biblioteką***. Prasidėjusi Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, nepabūgusi nei sovietinės valdžios represijų, nei Sibiro tremties išbandymų, ši dviejų žmonių draugystė verta rašytojo plunksnos. „Ne atsitiktinumai suartina žmones ir ne laikas juos išskiria: artimos sielos ir laiko, ir erdvės platybėse nepasiklysta – viena kitą suranda“, – rašė Leontina laiške Vladiui. Jų sielas džiugino, guodė, ramino muzika ir menas. Gal dėl to Šimkūnų svetingų namų židinio šiluma traukė įvairių kultūros sričių atstovus.

V. Šimkūno širdis nustojo plakusi 1979 m. vasario 16 dieną. Po devynerių metų tą pačią dieną į amžinybę iškeliavo ir jo gyvenimo draugė Valentina. V. Šimkūno gyvenimas – ne knygų tomai, kurie nusėda dulkėmis bibliotekose. Pasak jo gyvenimo draugės Leontinos, dalinti save kitiems, po trupinėlių atiduoti savo širdies dalelę kitiems, juk tai ir yra pati tauriausia ir kilniausia gyvenimo prasmė¹⁴.

*** Dalis jo sukauptos bibliotekos dokumentų saugojama Lietuvos medicinos bibliotekos V. Šimkūno fonde. Leontinos ir Vlado Šimkūnų rankraščių rinkinys saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje.

¹¹ Gydytojas, ligonis ir knyga: [Apie biblioterapiją] / V.Šimkūnas // Švyturys, 1964. Nr.16. p.24.

¹² Česnys, G. Vlado Šimkūno (1917–1979) gimimo 90-metį paminėjus. *Varpas*, Nr. 41 (2008), p. 223–225.

¹³ Gydytojas, ligonis ir knyga: [Apie biblioterapiją] / V.Šimkūnas // Švyturys, 1964. Nr.16. p.24.

¹⁴ VUB Rankraščių skyrius. Vladas ir Leontina Šimkūnai. V. Šimkūnas (1917–1979), gydytojas; L. Šimkūnienė (1918–1988) bibliotekininkė, ped. M. kandidatė. F.151. B.56.

LITERATŪRA

1. Česnys, G. Vlado Šimkūno (1917–1979) gimimo 90-metį paminėjus. *Varpas*, Nr. 41 (2008), p. 223-225.
2. Gydytojas, ligonis ir knyga: [Apie biblioterapiją] / V.Šimkūnas // Švyturys, 1964. Nr.16. p.24.
3. Lietuvos respublikinės mokslinės medicinos bibliotekos direktoriaus įsakymas 1965 m. vasario 18 d. Nr.8
4. Nasevičius. V. Profesorius Leonas Karsavinas paskutinėje savo gyvenimo stotyje [interaktyvus]. *Partizanai.org*, [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://partizanai.org/index.php/i-laisve-1992-114-151/3023-profesorius-leonas-karsavinas-paskutineje-savo-gyvenimo-stotyje>>.
5. Šimkūnas V. Atsiminimai apie Vincą Mykolaitį-Putiną/ Parengė D. Mitaitė. V., 1992. p. 314-324.
6. Šimkūnas, V. *Autobiografija*. VUB RS. F.151. B.39.
7. VUB Rankraščių skyrius. Vladas ir Leontina Šimkūnai. V. Šimkūnas (1917–1979), gydytojas; L. Šimkūnienė (1918–1988) bibliotekininkė, ped. M. kandidatė. F.151. B.40.
8. VUB Rankraščių skyrius. Vladas ir Leontina Šimkūnai. V. Šimkūnas (1917–1979), gydytojas; L. Šimkūnienė (1918–1988) bibliotekininkė, ped. M. kandidatė. F.151. B.56.
9. Zinkevičius, Z. Gydytojas Vladas Šimkūnas (1917-1979). *Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius, 1997, p. 5.
10. Zinkevičius, Z., Bogušis, V. Gydytojas Vladas Šimkūnas. *Katalikų akademija*, 2003, T. 3, p. 569-573.
11. Анатолий Ванеев. Два года в Абези. В память о Л. П. Карсавине.-Литература. История. Философия, Но3. Москва, 1990, с. 59 – 83.

Vladas Šimkūnas – mokslo kolega ir bibliografas

Pažinau Vladą Šimkūną 1957 m. Medicinos fakulteto pirmajame kurse. Tuomet, nors ir pavėluotai, pradėjo pildytis jo pagrindinė svajonė vėl studijuoti mediciną. Valdo Šimkūno žodžiais, „kūrybiškiausi metai 1945–1956 praėjo stalinistiškame koncentracijos lageryje ir kalėjime“. 1957 m. Vladas Šimkūnas buvo reabilituotas, nustačius, kad buvo nuteistas neteisingai, ir jam leista studijuoti ir dirbti. Medicinos fakultete buvome bendrakursiai ir studijavome vienoje grupėje, apie kurią Vladas kurso anketoje rašė – „pajėgi grupė, daug žadanti“.

Nepaisant amžiaus ir didelės gyvenimo patirties, gražiai bendravome. Jis buvo nepaprastai išsilavinęs, kuklus, susikaupęs, mus visada suprantantis, pamokantis, padedantis ir nepaprastai dėmesingas.

Vaikščiojau susikrimitusi, nes negavau padidintos stipendijos. Tada ruošiausi, treniravausi kopti į Elbrusą. Vladas Šimkūnas iškart pastebėjo mano neviltį ir pasiūlė laisvomis valandomis padirbėti medicinos bibliotekoje, kur jis dirbo bibliografijos skyriaus vedėju. Supažindino mane su bibliografija, jos reikšme, medicinos žinių kaupimu. Tuo metu (1959–1963) Vladas Šimkūnas ruošė rodyklę „Lietuviškoji medicininė bibliografija“ t. I-3, o aš pildžiau ranka bibliografinės korteles.

Vlado Šimkūno dėka Mokslinė medicinos biblioteka man ir kurso draugams tapo artima ir reikalinga iki šiolei. Vladas Šimkūnas lankė su mumis paskaitas ir pratybas, laikė egzaminus ir dirbo Respublikinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje, stengėsi supažindinti visus gydytojus ir mus su medicinos naujaisiais šaltiniais, parengė rekomenduojamos literatūros sąrašus, bibliografinės rodykles. Parašė 32 straipsnius. Daugumą mūsų tuo laikotarpiu su Vladu Šimkūnu rišo nebyli lietuviškumo bendrystė, panašios nuostatos ir vertybės, tobulumo siekis. Vlado visada nešiojamas tautinis kaklaraištis buvo tarsi mūsų grupės simbolis.

Baigęs Medicinos fakultetą gydytojas Vladas Šimkūnas dirbo Respublikinėje Naujosios Vilnios Psichoneurologijos ligoninėje skyriaus vedėju. Apie gydytoją psichoterapeutą gražiausius žodžius yra parašę prof. Zigmąs Zinkevičius, prof. Irena Kostkevičiūtė, Vytautas Bogušis.

Baigus fakultetą mūsų draugystė nenutrūko. Vladas ateidavo į kurso susitikimus, užpildydavo mūsų anketas, iš kurių žinome, kad jis labiausiai vertino dėstytojus prof. S. Pavilionį, prof. M. ir A. Marcinkevičius, prof. A. Diršę, prof. J. Lelį, prof. Ch. Kibarskį, doc. Š. Markovičių, prof. A. Sučilą. Rašė, kad reiktų keisti fakulteto dėstytojų sistemą, nedėstyti nereikalingų dalykų (kurių 30%), kad pasirinkta psichiatro specialybe patenkintas, džiaugėsi savo šeima.

Vladas Šimkūnas su kurso draugais. Antroje eilėje pirmas iš dešinės: G. Česnys, V. Šimkūnas, D. Triponienė.

Gydytojas Vladas Šimkūnas mėgo kalnus, žavėjosi Armėnijos kultūra, mėgo simfoninę muziką, baletą ir tapybą.

Į 1973 m. kurso anketos klausimą – kokie širdies ir proto planai ateičiai, atsakė:

1. Ilgesniam laikui atidėti susitikimą su infarktu.
2. Turėti gerai įrengtą psichoterapijos skyrių su hipnotizariumu.
3. Kaupti medžiagą mūsų medicinos istorijai.

Tiesą apie kurso draugo „Golgotą“ sužinojome jau nepriklausomybės metais. Vladas Šimkūnas pirmąsias studijas Vilniaus Universitete pradėjo 1942 m. ir studijavo iki 1945 m. arešto. Buvo kankinamas Saugumo rūmų požemiuose, net neradus kaltės, nuteistas 10 metų kalėti Sibire. Dirbdamas lagerio gydytoju gelbėjo nuteistuosius, kiek galėjo, tarp jų ir daug žymių lietuvių – vyskupą Pranciškų Ramanauską, prof. Leoną Karsaviną, prof. Antaną Žvironą, generolą Joną Juodišį.

Prof. L. Karsavinui mirus, Vladas Šimkūnas slapta į jo kūną įsiuvo tamsaus stiklo flakonėlį su rašteliu, kad vėliau būtų atpažinti palaikai, o jo rankraščius išsaugojo. Pagal V. Šimkūno detalų planą į Akežę nuvykusi ekspedicija rado generolo Jono Juodišiaus palaikus.

Anksti, 1979 m. vasario 16 d. nutrūko Vlado Šimkūno gyvenimas. Be abejonės, jo sveikatą palaužė Komijos lageriai. Mums Vladas Šimkūnas buvo neeilinis kurso draugas, kurį gerbėme, labai vertinome ir su dėkingumu prisimename.

Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams

Kuo svarbi bibliografija medicinos istorijos tyrėjams? Į šį klausimą galėčiau atsakyti, remdamasi savo patirtimi. Mano mokslinio darbo tikslas – išnagrinėti neurologijos mokslo raidą Imperatoriškajame Vilniaus universitete ir Vilniaus medicinos draugijoje XIX a. pirmoje pusėje.

Vilniaus universitete XIX a. pirmoje pusėje neurologija nebuvo laikoma atskira medicinos disciplina. Vakarų Europos universitetuose neurologija taip pat dar nebuvo tapusi savarankiška mokslo šaka – nervų sistemos ligos iki pat XIX a. antrosios pusės nebuvo atskirtos nuo terapijos. Tradiciškai su neurologijos gimimu siejama Žano Martino Šarko (Jean-Martin Charcot, 1825–1893) veikla Paryžiaus Salpêtrière ligoninėje, vadintoje Prancūzijos ir Europos neurologijos centru, didelę svarbą turėjo J. M. Šarko sukurtas anatomicis-klinikinis metodas (siekiant kiekvieno nervų sistemos liga sirgusio ligonio diagnozę pagrįsti patologiškai po ligonio mirties¹, beje, nuo 1805 m. Johano Pėterio Franko (1745–1821) ir Jozefo Franko (1771–1842) dėka pradėtas taikyti ir Vilniaus Terapijos klinikoje²), ir, be abejo, J. M. Charcot 1868 m. skaitytos neurologijos paskaitos.

Akivaizdu, kad XIX a. pirmojoje pusėje Vilniaus universitetas gyveno savo aukso amžių: su keturiais fakultetais, įsteigtomis Universiteto klinikomis, augančiu mediciną studijuojančių studentų skaičiumi, teorines ir praktines disciplinas dėstė aukščiausio lygio specialistai, pakviesti iš Vakarų Europos. Universiteto finansinė padėtis taip pat buvo stabili, įkurtas Medicinos institutas, kuriame medicinos nemokamai mokėsi gabūs studentai³. Nors XIX a. pirmoje pusėje neurologija kaip atskira medicinos disciplina dar nebuvo užgimusi, tačiau susidomėjimas nervų sistemos ligomis buvo didelis. XIX a. pr. Universiteto darbuose skelbta, kad svarbiausia sielos gebėjimų vieta, išorinių jutimų centras, pirminė judesių pradžia yra galvos smegenys, kilniausias žmogaus kūno organas (*humanae nobilissimum organon*)⁴. Todėl tas ypatingas dėmesys, skirtas nervų sistemos ligų diagnostikai ir gydymui veikiausiai buvo neurologijos mokslo XIX a. Vilniuje priešaušriai, kuriuos savo disertacijoje ketinau panagrinėti plačiau.

Medicinos istorijos tyrinėjimams, kaip ir kito pobūdžio istoriniams tyrimams, svarbiausia atrasti ir susipažinti su pirminiais šaltiniais. Savo disertacijoje ketinau išnagrinėti XIX a. pr. – XIX a. vid. Vilniaus universiteto medicinos magistrų mokslinius darbus nervų, kai kurių psichikos ligų tematika, rašytus lotynų kalba, Vilniaus medicinos draugijos susirinkimų bei neurologinių ligonių pristatymų 1806 m. – 1842 m. protokolus (draugijos narių pranešimus, nervų sistemos ligomis sirgusių pacientų demonstracijas, klinikinių atvejų aptarimus, centrinės nervų sistemos patloginės anatomijos tyrimų medžiagą), Jozefo Franko mokslinį palikimą, Jano Sniadeckio (1756 – 1830) ir Andriaus Sniadeckio (1768–1838) darbus, apimančius atminties, intelekto galių tyrimus, XIX a. pr. Vakarų Europos farmakopėjų medžiagą, XIX a. pr. Vilniaus periodinėje spaudoje pateiktą medicinos teorijų kritiką, svarbią neurologijos mokslo raidai.

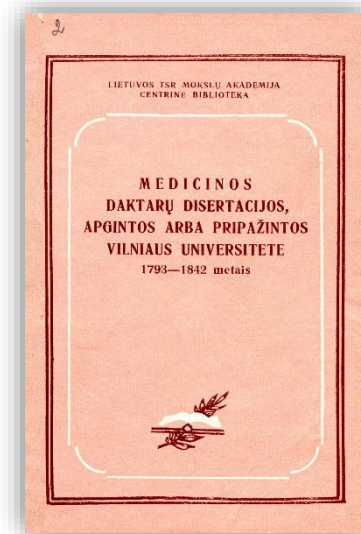
¹ Clarac, F; Boller, F. History of Neurology in France. *Handbook of Clinical Neurology*, 2010, nr. 9, p. 629–56.

² Frank, J. P. Biography of Dr. Johann Peter Frank: Imperial and Royal Court Councillor, Hospital Director and Professor of Practical Medicine at the University in Vienna, Member of Various Learned Societies (written by himself, translated by Rosen, George). *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. 1948, vol. 3, nr. 1, p. 11–46.

³ Biziulevičius, S. Medicinos mokslai senajame Vilniaus universitete 1781–1842 m. *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*. Vilnius: Medicina Vilnensis; 1997, p. 31–101.

⁴ Derszkoff F. Dissertatio inauguralis medico – practica de hydrocephalo chronico binas observationes medico-practicas continens. Vilnae: typis A. Marciniowski; 1819.

Svarbiausias darbas, atvedęs mane prie didžiosios dalies pirminių šaltinių – A. Bielinio sudaryta ir 1958 publikuota bibliografijos rodyklė „Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793–1842 metais“⁵, kurią man nurodė kraujagyslių chirurgė, ilgametė Vilniaus medicinos draugijos pirmininkė, docentė Dalia Triponienė. Vadovaudamasi šia be galo svarbia rodykle Vilniaus universiteto bibliotekos bei Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriaus fonduose radau beveik visus ieškomus vertinguosius leidinius. Didžiausią šaltinių dalį sudarė lotynų k. parašytos Vilniaus imperatoriškojo universiteto (1803–1832 m.) studentų magistrų disertacijos, skirtos nervų sistemos ligoms nagrinėti. Išvertusi iš lotynų kalbos šiuos mokslinius darbus, sužinojau apie tifo ir encefalito diferencinę diagnostiką XIX a. pr. Vilniaus Terapijos klinikoje, stuburo kanalo vandenę, lytos nejautrą, trepanacijos procedūrą, Šv. Vito chorėją, somnambulizmą, lėtinę hidrocefaliją, kaltūno poveikį galvos bei nugaros smegenims, stuburo ligas, gimdyvių konvulsijas, bendrosios miego arterijos perrišimo operaciją, arachnoiditą, encefalocelę, apie lėtinį vėmimą sukeliančias ligas, galvos svaigimą, tetaniją, mielitą, kitas galvos smegenų ligas, gydytas Vilniaus terapijos klinikoje ir t.t.

A. Bielinio sudaryta ir daugiau nei prieš pusšimtį metų publikuota bibliografijos rodyklė padėjo greitai ir nesunkiai surasti pirminius šaltinius, nukreipė teisinga kryptimi, neleido pasimesti literatūros gausoje. Bibliografijos tausoja mokslo istorikų jėgas ir taupo laiką, jos vertingos tiek šiandien, tiek bus vertingos rytoj, o ypač – po šimto ar kelių šimtų metų. Bibliografijos – švyturiai naktį, kelrodės žvaigždės, neleidžiančios pasiklysti.

LITERATŪRA

1. *Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793 – 1842 metais. Bibliografijos rodyklė*. Vilnius: LTSR MA Centrinė biblioteka; 1958, 131 p.
2. Biziulevičius, S. Medicinos mokslai senajame Vilniaus universitete 1781–1842 m. *Vilniaus medicinos istorijos almanachas*. Vilnius: Medicina Vilnensis; 1997, p. 31–101.
3. Clarac, F; Boller, F. History of neurology in France. *Handbook of Clinical Neurology*, 2010, nr. 9, p. 629–56.
4. Derszkoff, F. Dissertatio inauguralis medico – practica de hydrocephalo chronico binas observationes medico-practicas continens. Vilnae: typis A. Marcinowski; 1819.
5. Frank, J. P. Biography of Dr. Johann Peter Frank: Imperial and Royal Court Councillor, Hospital Director and Professor of Practical Medicine at the University in Vienna, Member of various learned Societies (written by himself, translated by Rosen, George). *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. 1948, vol. 3, nr. 1, p. 11–46.

Straipsnis publikuotas: *Bibliografijos svarba neurologijos istorijos tyrimams / Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė // Mokslo Lietuva. – 2017, spalio 19 d.*

⁵ *Medicinos daktarų disertacijos, apgintos arba pripažintos Vilniaus universitete 1793–1842 metais. Bibliografijos rodyklė*. Vilnius: LTSR MA Centrinė biblioteka; 1958, 131 p.

GYDYTOJAS IR BIBLIOGRAFAS VLADAS ŠIMKŪNAS

Biobibliografijos rodyklė

PRATARMĖ

1997 m. minint gydytojo ir bibliografo Vlado Šimkūno 80-ąsias gimimo metines, buvo parengta jo darbų ir literatūros apie jį bibliografija su trumpa prof. Zigmo Zinkevičiaus įžanga apie gydytoją V. Šimkūną.

Nepastebimai prabėgo dvidešimt metų. Lietuvos medicinos bibliotekos kolektyvas norėdamas jubiliejiniais Vlado Šimkūno metais pagerbti šio iškilaus žmogaus atminimą ir darbą medicinos bibliografijos srityje, nusprendė surengti konferenciją „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“. Konferencijos metu bus skaitomi pranešimai aktualiais bibliografijos klausimais, pristatoma atnaujinta V. Šimkūnui skirta biobibliografijos rodyklė bei paroda.

Naujai parengtame leidinyje „Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas. Biobibliografijos rodyklė“ pateikiami ne tik V. Šimkūno darbai, literatūra apie jį, bet ir išsami jo gyvenimo apžvalga, iliustruota archyvine medžiaga, kai kurie V. Šimkūno straipsniai, labiausiai atspindintys jo veiklą Valstybinėje mokslinėje medicinos bibliotekoje (dabar Lietuvos medicinos biblioteka), išsamūs gydytoją gerai pažinojusių prof. Gintauto Česnio bei prof. Zigmo Zinkevičiaus ir Vytauto Bogušio straipsniai apie jį bei jo buvusios mokinės, bibliografės Teresės Dragūnienės drauge su kolege Vida Tamulienė parengtas pranešimas „Nacionalinė medicinos bibliografija Lietuvos medicinos bibliotekoje“, atspindintis medicinos bibliografijos raidą Lietuvos medicinos bibliotekoje iki 1998 metų.

Regina Vaišvilienė

ATSILIEPIMAI PO KONFERENCIJOS

Mokslinė bibliografų konferencija

Artėjant metų pabaigai, pagirtinos iniciatyvos, telkdama Lietuvos bibliografus kartu spręsti teorines bei praktines pastarojo meto bibliografinio ir informacinio darbo problemas, ėmėsi Lietuvos medicinos biblioteka (toliau – LMB). Sumanę ruošti konferenciją, bibliotekos dir. Salvinija Kocienė, Informacijos skyriaus ved. Regina Vaišvilienė ir kiti organizatoriai aptarė jos tematiką ir problematiką, parengė programos projektą, sutarė su pranešimų autoriais ir pasirūpino dalyvių kontingentu bei informacijos apie renginį sklaidą. Visa tai turėjo deramą atgarsį respublikoje ir davė vaisių – šalies bibliografai pagaliau sulaukė progos dalyvauti mokslinėje konferencijoje, pasiklausyti naujų pranešimų ir drauge aptarti bibliografijos problemas.

Konferencija „*Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui*“ įvyko 2017 m. spalio 12 dieną Vilniuje, LMB salėje (Kaštonų g. 7). Pirmoje jos dalyje buvo gvildentos bibliografijos istorijos, teorijos ir praktinio darbo problemos, su kuriomis šiuo metu susiduria LMB ir kitos šalies bibliotekos, o antroje paminėtos buvusio LMB Bibliografijos skyriaus vedėjo, gydytojo Vlodo Šimkūno gimimo 100-osios metinės.

Prisiminti kolegą – gražus LMB sumanymas, kuris galėtų būti sektinu pavyzdžiu kitoms mūsų bibliotekoms. Juk pagerbti esamus ar buvusius savo darbuotojus – ypač jubilatus yra ne vien kilni ir bendražmogiška bibliotekos, kaip kultūros socialinės institucijos, priedermė, bet kartu – ir neatsiejama darbo su bibliotekos personalu vadybos dalis. Beje, kai kurie užsienio šalių mokslininkai jau seniai yra pastebėję, kad tai daro gan teigiamą įtaką, kuriant gerą socialinį, profesinį bei psichologinį mikroklimatą bibliotekose, ypač – buriant ir motyvuojant darbuotojus tarnybinėms užduotims atlikti. Tradicijos pagerbti kolegas, skiriant jiems konferencijas, simpoziumus, iškilmingus posėdžius ar rengiant personalines parodas ir leidžiant dedikuotas knygas, Vakarų Europos ir Skandinavijos šalyse yra gan plačiai paplitusios. Šioje srityje mes dar nemažai atsiliekame, nors pasimokyti, rodos, būta iš ko – dažnai keliaujame po minėtas užsienio šalis, skaitome apie tai jų profesinėje spaudoje ir pan.

Į LMB konferenciją šį kartą susirinko daug bibliografų. Didžiausią jų skaičių sudarė medicinos, kitų mokslinių ir apskričių bibliotekų darbuotojai, o likusiąją dalį – miestų bei rajonų viešųjų bibliotekų atstovai, kuriems kvietimai buvo išsiųsti per LBD. Pasak R. Vaišvilienės, iš viso į LMB „suguzėjo apie 60 dalyvių iš visos Lietuvos – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Pakruojo, Švenčionių ir kitų vietovių. Nors konferencijos tema buvo daugiau aktuali bibliotekininkystės profesijos atstovams, ja susidomėjo ir gydytojo V. Šimkūno kurso draugai“. Nepaisant skirtingų profesinių interesų, bendra kalba konferencijoje, nagrinėjant bibliografijos problemas, buvo surasta.

Sveikinimo žodį dalyviams tarė LMB dir. S. Kocienė. Priminusi konferencijos tikslus ir užduotis, ji pristatė darbo programą, aptarė reglamentą. Iš viso į programą pateko 9 moksliniai pranešimai, skirti bendroms bibliografijos istorijos, teorijos ir metodikos problemoms bei gydytojų moksliniam įdirbiui, rengiant medicinos bibliografijos rodykles, aptarti.

Pirmoji pranešimą „*Nacionalinės bibliografijos reikšmė*“ klausytojams pristatė LNB Informacijos mokslų departamento direktorė dr. Nijolė Bliūdžiuvienė. Pradėjusi nuo sąvokų „nacionalinė

bibliografija“ ir „nacionalinės bibliografijos išteklius“ raidos ir sampratos, ji aptarė nacionalinės bibliografijos tyrimų tematiką, problematiką ir svarbiausius istoriografijos šaltinius bei norminius LNB, *IFLA*, *UNESCO* dokumentus. O kalbėdama apie nacionalinės bibliografijos objektą, kaip teorinės ir praktinės veiklos sistemą, daugiau vietos mokslininkė skyrė:

1. tradicinių (rašytinių) pastarojo meto nacionalinės bibliografijos išteklių įgijimui ir formavimui (jų formoms, struktūrai, sankaupai, išsamumui, laikymui, panaudai, apsaugai ir kitiems klausimams). Pasak jos, tai – didžiausioji Lietuvoje ir pasaulyje bibliografijos išteklių dalis;
2. privalomojo spaudinių (bei kitų dokumentų) egzemplioriaus įgijimui bei išsaugojimui (nacionalinės bibliografijos šaltinių papildymui, valstybinei spaudinių apskaitai, vartotojams informuoti ir aptarnauti ir pan.). Privalomasis egzempliorius irgi sudaro nemažą nacionalinės bibliografijos išteklių dalį ir yra taip pat svarbus, nes „Užtikrina šalies kultūros ir intelektualinio paveldo bei lingvistinės įvairovės išsaugojimą ir prieigą prie jos dabartiniams ir būsimiems vartotojams“;
3. intensyviai elektroninių dokumentų plėtrai (dinamiškam skaičiaus didėjimui, dokumentų įgijimui, apsaugai, prieinamumui ir kt.) bei jų panaudojimui bibliotekose. Autorės nuomone, nacionalinės ir tarptautinės bibliografijos duomenų bazės (DB) plinta taip greit, kad bibliografams ateityje teks dirbti ne vien su tradiciniais (spausdintais), bet ir su naujais (elektroniniais) bibliografijos ištekliais. Juk bibliografijos ištekliai daug lemia bibliotekose ne tik skaitytojų aptarnavimo lygį, bet ir visą šio darbo kokybę.

Pagirtina, kad gvildendama Lietuvos nacionalinės bibliografijos problemas, autorė plačiai naudojo Jungtinės, Karalystės, Švedijos, Vokietijos ir kitų užsienio šalių tyrimų bei statistikos šaltinių duomenis, parengė ir parodė vaizdingas skaidres. Beje, daug įtaigių skaidrių konferencijoje demonstravo ir kiti lektoriai. Tai – labai gera jų patirtis ir gražus konferencijos rengėjų pasiekimas. LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriaus vyriausioji metodininkė-tyrėja, dr. Violeta Černiauskaitė perskaitė pranešimą „Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai“. Čia ji aptarė lietuvių bibliotekininkystės ir bibliografijos terminijos tyrimo bei norminimo darbų koncepciją, įteisintą programiniame „2017–2020 metų LNB strateginės veiklos kryptys ir prioritetai“ dokumente, Lietuvos bibliotekininkystės ir bibliografijos terminijos tvarkybos bei tyrimo darbų XX–XXI a. pradžioje raidą šalyje, pagrindinius terminijos tyrimų istoriografijos šaltinius ir terminų tyrinėtojų (VU prof. Vlado Žuko ir prof. Osvaldo Janonio, buvusio LNB Mokslinio tyrimų skyriaus (ved. V. Rimša) darbuotojų) mokslinį palikimą. Plačiau autorė apžvelgė bibliografijos terminijos tvarkybos kryptis: profesinių terminų identifikavimą, kontekstinę ir lyginamąją analizę, sisteminimą; terminologinių duomenų kūrimą, terminų vertinimą bei aprobavimą; terminų standartizaciją; naujos terminų žodyno redakcijos rengimą; terminų derinimą su nacionaliniais ir tarptautiniais profesiniais, kalbiniais ir teisiniais dokumentais; sunormintų terminų skelbimą ir jų integraciją į kitus Lietuvos bei užsienio ar tarptautinius leksikografijos šaltinius ar duomenų bazines. Kalbėdama apie pagrindinius Lietuvos, užsienio šalių ir tarptautinius profesinės terminijos šaltinius bei jų struktūrą, mokslininkė aptarė terminų žodynus, standartus, tezaurus ir Lietuvos, užsienio šalių bei tarptautines elektronines duomenų bazines (DB), atliko jų savybių analizę. Baigdama ji pateikė kolegoms išsamų svarbiausių terminijos šaltinių sąrašą, kuris padės lengviau bibliotekose spręsti mokslinius bei praktinius profesinės terminijos tyrimo ir panaudojimo klausimus. Išsamų istorinį pranešimą „Lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniai“ klausytojams pristatė LMB Informacijos skyriaus ved. Regina Vaišvilienė. Jame ji toliau gvildeno medicinos mokslų

bibliografijos rodyklių leidybos istoriją, ištakas, raidą, rūšis, tematiką, sandarą ir paplitimą. Pagirtina, kad visa tai buvo aptarta plačiame nacionalinės bibliografijos raidos kontekste, nes LMB medicinos mokslų bibliografijos leidinių sistemoje, nuo pat įkūrimo iki šių dienų, užima svarbiausią vietą šalyje ir yra sukaupusi didelę bibliografinių priemonių rengimo bei leidybos patirtį. Rekomendacines ir temines bibliografijos rodykles ji leidžia nuo 1948, o šakines – nuo 1951 m. LMB jau yra išleidusi dešimtis universalių ir teminių suvestinių bei personalinių (neretai kartu su gydytojais) literatūros rodyklių. Autorė klausytojams pristatė tik didžiausius bibliotekos leidinius, nes su kitais jie susipažino čia pat veikiančioje parodoje, kuri irgi atskleidė didelį bibliografų įdirbį. Šių eilučių autorius joje suskaičiavo daugiau kaip 40 bibliografijos rodyklių. Baigdama vedėja kalbėjo apie LMB skaitytojų poreikius bibliografijai, supažindino su jų atsiliepimais apie literatūros rodyklių reikšmę medicinos mokslininkams ir kitiems specialistams. Pasak jos, LMB skaitytojai mano, kad ir spausdintos, ir elektroninės bibliografijos rodyklės ateityje jiems išliks vienodai svarbios ir reikalingos. Tai turėtų ir toliau skatinti jų rengimą bei leidybą bibliotekose.

Du, ne mažiau įdomūs moksliniai istoriniai pranešimai konferencijoje buvo skirti personalinei bibliografijai. Pirmąjį jų – „Personalinė bibliografijos rodyklė šiandien: sudarymo naujovių ir ilgamečių tradicijų santykis“ pristatė LMA Vrublevskių bibliotekos Mokslinės informacijos skyriaus Bibliografijos sektoriaus vadovė, dr. Birutė Railienė. Priminusi VU dėstytoją – prof. Vlado Žuko, prof. Osvaldo Janonio, doc. Elenos Macevičiūtės, doc. Julijos Čepytės, doc. Stasės Matulaitytės ir kitų bibliografų mokslinį teorinį bei praktinį įdirbį personalinių rodyklių sudarymo srityje, ji kalbėjo apie šių rodyklių rengimą ir reikšmę visuomenei, mokslui, mokslininkams. Paskui plačiau mokslininkė aptarė teorinius bei metodinius personalinių bibliografijos rodyklių sudarymo klausimus, ypač – jų ypatumų ir principų sampratos kaitos tendencijas. Išsamiai buvo aptarti personalinių rodyklių sudarymo norminiai bei praktiniai klausimai, taip pat jų rengimo etapai – pasiruošimas darbui ir jo pradžia, medžiagos paieška ir tikrinimas de visu, rodyklės struktūros (tekstinės medžiagos, bibliografinių įrašų, pagalbinių rodyklių) pasirinkimas ir visi jų rengimo leidybai klausimai. Pabaigoje buvo apžvelgtos personalinių rodyklių sudarymo naujovės ir laikmečio iššūkiai, atėję į bibliotekas kartu su elektroninėmis technologijomis. Tai – bibliografinių leidinių formavimo programa ALEPH, bibliografinių informacijos duomenų valdymo programos (ZOTERO ir kt.), užsienyje, socialiniuose tinkluose mokslininkų kuriami profiliai mokslinės informacijos tvarkymui bei pasidalinimui (pranešime nurodyti jų adresai). Bibliografams, rengiantiems personalines rodykles, ši informacija yra svarbi ir reikalinga.

Kitą, šios rūšies rodyklėms skirtą pranešimą „Personalinis bibliografijos leidinys: struktūra, socialinė paskirtis ir funkcijos“, konferencijoje skaitė Klaipėdos Šv. Pranciškaus onkologijos centro darbuotoja Nijolė Raudytė. Ji toliau plėtojo koncepciją, kad personalinių bibliografijos leidinių (bibliografijos rodyklių) rengimo intensyvumas, jų produkcijos kiekis ir paplitimas Lietuvoje yra svarbiausi veiksniai, rodantys jų populiarumą, poreikį bei pripažinimą visuomenėje, o personalinių rodyklių socialinę paskirtį, atliekamas funkcijas ir struktūrą sieja glaudūs tarpusavio ryšiai. Ieškodama pagrįsto atsakymo į minėtas hipotetines prielaidas, pranešime autorė gvildeno personalinių bibliografijos rodyklių sudarymo bei leidybos intensyvumo mūsų šalyje istorijos ir jų paklausos lygio visuomenėje kaitos klausimus. Savo samprotavimams ir išvadoms pagrįsti, ji panaudojo bibliografijos leidinių spausdinimo ir plitimo Lietuvoje istorinę patirtį bei faktus, rėmėsi statistiniais atlikto trijų Lietuvos istorijos laikotarpių personalinių bibliografijos leidinių skelbimo intensyvumo tyrimo duomenimis. O jie, kaip nurodo aptardama tyrimų rezultatus autorė, buvo gan įspūdingi. Pavyzdžiui, nepriklausomybės (1921–1940) metais Lietuvoje buvo parengti ir išleisti 14

(čia ir toliau skaičiuojami pavadinimai), tarybiniais (1941–1990) metais – 245 ir po nepriklausomybės atkūrimo (1991–2016) metais – 757 personaliniai bibliografijos leidiniai. Paskui ji aptarė personalinių bibliografijos leidinių struktūros ypatumus (vidinę sandarą, jos evoliuciją ir kaitą), leidinių socialinę paskirtį, funkcijas, rūšis, personalinės bibliografijos išteklius (tyrimų principus ir metodus), analizavo kriterijus, lemiančius personalinių leidinių vertę ir populiarumą skaitytojams. Baigdama pranešimą, lektorė padarė išvadą, kad „personalinė bibliografinė informacija Lietuvoje šiuo metu turi plačias funkcines galimybes“.

Gydytoja, VU Medicinos fakulteto doktorantė Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė konferencijai pateikė spausdintą pranešimą „Bibliografijos svarba mokslininkui“. Jame ji mena, kad tirdama XIX a. pirmosios pusės neurologijos mokslo raidą imperatoriškajame Vilniaus universitete ir Vilniaus medicinos draugijoje, domėjosi to meto mokslininkų (Jozefo Franko, Jono bei Andriaus Sniadeckių ir kt.) moksliniu rašytiniu palikimu, Vilniaus medicinos draugijos susirinkimų bei neurologinių ligonių pristatymų (1806–1842 m.) protokolais, draugijos narių pranešimais, klinikinių atvejų aptarimais, XIX a. pradžios bei vidurio Vakarų Europos ir Vilniaus periodinės spaudos straipsniais ir kitais dokumentų šaltiniais. Didelę jų dalį sudarė lotynų kalba rašytos Vilniaus universiteto (1803 – 1832 m.) studentų magistrų disertacijos. Renkant darbui šiuos ir kitus pirminius šaltinius, labai pagelbėjo, A. Bielinio bibliografijos rodyklė (1959 m.). Ji apie juos suteikė daug informacijos, padėjo susirasti, nukreipė pastangas teisinga kryptimi ir neleido pasimesti literatūros gausoje. Bibliografijos rodyklės, pasak gydytojos, tausoja mokslo istorikų ir kitų specialistų jėgas, taupo jų laiką. Už tai, jos taip aukštai yra vertinamos dabar, bus reikalingos rytoj ir po šimto ar dar daugiau metų. Bibliografijos – tarsi švyturiai naktįje ar kelrodės žvaigždės, neleidžiančios mokslininkams ir kitiems skaitytojams paklysti istorinių šaltinių gausybėje.

Pranešimas „Medikai – bibliografai“ buvo skirtas šalies gydytojų bibliografijos veiklai ir leidiniams aptarti. Jį perskaitė LMB Informacijos skyriaus vyriausioji bibliotekininkė Janina Valančiūtė. Pradėjusi nuo pirmųjų medicinos literatūros sąrašų, skelbtų 1891 bei 1904 m. etnografo ir bibliografo Silvestro Baltramaičio bibliografijos veikaluose, ji trumpai supažindino su medicinos mokslo bibliografijos istorija Lietuvoje ir aptarė Lietuvos gydytojų išleistas bibliografijos rodykles, parengtas dirbant medicinos įstaigose, o įkūrus LMB – papildomai įsidarbinus joje bibliografais arba talkinant bibliotekos darbuotojams visuomeniniais pagrindais. Autorė priminė, kad sudarydami medicinos literatūros sąrašus bei rodykles nepriklausomoje Lietuvoje, daug pasidarbavo gydytojai prof. Petras Avižonis, dr. Kazys Grinius, bibliografai Vaclovas Biržiška, Izidorius Kisinas ir kt. Medicinos literatūros sąrašus skelbė žurnalai: „Knygos“ (1922–1926 m.), „Bibliografijos žinios“ (1928–1943 m.), „Medicina“ ir kt. Įkūrus 1944 m. LMB, ji tapo šalyje medicinos bibliografijos centru ir ėmė nuosekliai rengti bibliografijos leidinius. 1959 m. pradėta leisti suvestinė, itin plačios apimties literatūros rodyklė „Lietuviškoji medicininė bibliografija“. Geru žodžiu autorė minėjo daug bibliografais LMB dirbusių gydytojų. Tai – Mina Finkelšteininė, Gintautas Česnys, Jonas Vytautas Gutauskas, Sofija Liucija Liudkevičienė, Valentina Žilinskienė-Lukoševičienė, Ona Vaišvilaitė-Poškienė, Aldona Rėkuvienė, Vladas Šimkūnas. Jų parengtomis medicinos literatūros bibliografijos rodyklėmis nemažai LMB skaitytojų naudojami iki šių dienų. Prisiminta ir mūsų tautietė, gydytoja Milda Kuršaitė-Budrienė (Budrys), kuri, nuo pokario laikų gyvendama toli už Atlanto, daug dėmesio ir laiko skyrė lietuviškosios medicinos bibliografijos reikalams užsienyje. Iš pradžių jos iniciatyva čia buvo pradėta rinkti medžiaga Amerikos lietuvių gydytojų žinynui, o vėliau – po visą pasaulį išsibarsčiusių lietuvių gydytojų vardynui sudaryti.

Artėjant programos pabaigai, prisimintas buvusio *LMB darbuotojo Vlado Šimkūno (1917–1979) gimimo šimtmetis. Jam ši konferencija ir buvo skirta. Pagrindiniame pranešime „Vladas Šimkūnas – gydytojas, bibliografas, humanistas“* LMB dir. Salvinija Kocienė, priminė, kad jubilatas mokėsi Zarasų ir Salų žemės ūkio mokyklose, nuo 1937 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje ir kartu baigė felčerių mokyklą, paskui, Kauno gimnazijoje eksternu išlaikęs baigiamuosius egzaminus, 1942 m. įstojo į VU Medicinos fakultetą, kur studijavo ir kartu dirbo katedroje. 1945 m. iš universiteto V. Šimkūnas buvo ištremtas į Komijos lagerius Sibire ir Centrinėje Abezės ligoninėje gydė lietuvius bei kitus kalinius. 1956 m. grįžo į Vilnių ir dirbo LMB Bibliografijos skyriaus bibliografu, paskui – vedėju. 1964 m. užbaigė VU ir nuo 1965 m. darbavosi Naujosios Vilnios psichoneurologinės ligoninės gydytoju, skyriaus vedėju. Itin aukštai direktorė įvertino V. Šimkūno bibliografinę veiklą. Dirbdamas LMB bibliografu, jis sudarė ir išleido vertingų bibliografijos leidinių. Pavyzdžiui, parengė (su M. Maslauskienė) universalias suvestines rodykles „Lietuviškoji medicinos bibliografija“ (1-as t. apima 1940–1957 m. spaudą. V., 1959; 2-as t. apima 1958–1960 m. spaudą. V., 1963; 3-čias t. apima 1961–1963 m. spaudą. V., 1965), 1957 m. išleido rekomenduojamos literatūros sąrašą „Gydomasis maitinimas“, skirtą gydytojams praktikams, o 1960 m. – teminę rodyklę „Komplikacijos gydant antibiotikais“, į kurią įtraukė 1948–1958 m. tėvyninę ir užsienio literatūrą. Jo parengtomis rodyklėmis skaitytojai domėjosi ne vien Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse. *LMB jis taip pat ruošė spaudai* (rašė straipsnius, skelbė periodikoje) didelį bibliografinį žinyną „Lietuvos medicinos ir farmacijos mokslo daktarai ir kandidatai (1918–1962 m.)“. Deja, knygos išleisti nespėjo, jos rankraštis saugomas LMB. Direktorė teigė, kad gydytojas ir bibliografas V. Šimkūnas paliko ženklų pėdsaką Lietuvos medicinos bibliografijos istorijoje, o jo parengtas rodykles iki šiol naudoja medicinos mokslininkai, gydytojai, studentai ir kiti skaitytojai. Nepamiršo jo ir LMB darbuotojai. Minėdami kolegos gimimo šimtmetį, jie paskyrė jam šią konferenciją, parengė išsamią sudarytų ir suredaguotų bibliografijos leidinių personalinę parodą, išleido naują, Ramutės Stankevičienės personalinę bibliografijos rodyklę „*Gydytojas ir bibliografas Vladas Šimkūnas*“.

Negalėdama atvykti, parašytą (tekstinį) savo pranešimą „Vladas Šimkūnas – mokslo kolega ir bibliografas“ konferencijai įteikė Vilniaus miesto klinikinės ligoninės Kraujagyslių chirurgijos klinikos chirurgė doc. dr. Dalia Triponienė. Jame ji prisiminė studijų metus ir VU kurso draugus, profesinę, bibliografinę ir visuomeninę V. Šimkūno veiklą, dirbant ligoninėse ir LMB Bibliografijos skyriuje. Pasak autorės, jis visur domėjosi medicinos pasiekimais, literatūra, daug laiko skyrė profesinei ir bibliografinei veiklai, visad turėjo savų idėjų ir sumanymų, rašė ir skelbė straipsnius. Be to, sudarė ir išleido vertingų medicinos mokslų literatūros bibliografijos rodyklių. Toks sumanus darbštuolis jis išliko ir draugų atmintyje.

Apie buvusį mokslo draugą konferencijoje kalbėję Vilniaus miesto universitetinės ligoninės gydytojas, doc. dr. Bronius Domža ir *farmakologas* VU prof. habil. dr. Jurgis Ramanauskas šiltai prisiminė pažinties su jubilatu pradžią, įspūdingas medicinos studijų akimirkas, praleistus metus dirbant gydytojais įvairiose Vilniaus ligoninėse ir kitose institucijose. Jie itin teigiamai atsiliepė apie tokias V. Šimkūno būdo ir bendravimo savybes, kaip profesinis kryptingumas, nepaliamamas žinių siekis ir tobulėjimas, nuoširdi pagalba kurso draugams, kolegoms bei ligoniams, mokėjimas išklaudyti ir patarti, aukšta bendravimo su jį supančiais ir kitais žmonėmis kultūra. Gal todėl, prisiminti ir pagerbti gydytojo ir bibliografo *V. Šimkūno*, į jam skirtą konferenciją susirinko daug 1964 m. VU MF absolventų ir kolegų – Julija Gatautytė-Bajarskienė (neuropatologija), Audronė Orvydaitė-Veleckienė Audra (LOR), Janina Rasiulytė-Lauraitienė (vidaus ligos), doc. dr. Laisvūnė Simanavičiūtė-Petkevičienė (dietologija), Gediminas Uogintas (infektologija). Visa tai, bene,

geriausiai rodo, kokius draugiškus ir šiltus jausmus gydytojui iki šiol yra išsaugoję LMB darbuotojai ir buvę jo mokslo draugai, kolegos, bičiuliai.

Išsekus pranešimams, bibliografai dalyvavo diskusijose, susipažino su LMB bibliografijos leidinių paroda, o konferencijos organizatoriai padėkojo pranešėjams ir klausytojams už aktyvų dalyvavimą.

Apskritai, bibliografų konferencija vyko iškilioje šventinėje aplinkoje. Pradedant ir baigus programą, taip pat pertraukos metu svečiai ir dalyviai buvo vaišinami kava, klausėsi romantiškų muzikos kūrinių, kuriuos meistriškai smuiku atliko Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro orkestro solistas Andrius Pleškūnas, dalyvavo neformaliuose pokalbiuose, o konferencijos organizatoriai pranešimų autoriams padovanojo po vertingą istorinį meninį albumą „Ekslibrisai gydytojams“, kurį 2017 m. parengė ir išleido Lietuvos gydytojų sąjunga bei LMB.

Konferencijoje buvo aptartos aktualiausios bibliografijos teorijos ir praktikos temos: nacionalinės bibliografijos šaltinių kaitos ir atsinaujinimo reikšmė šalies gyventojų poreikiams tenkinti ir tautiniam paveldui kaupti; bibliotekininkystės ir bibliografijos terminijos tyrimas bei norminimas, kaip priemonė profesiniam bendravimui intensyvinti; personalinių bibliografijos rodyklių rengimo ir jų struktūros metodikos tobulinimas šalyje; LMB bibliografijos leidinių sistemos atitiktis Lietuvos mokslininkų, gydytojų bei kitų specialistų poreikiams didinimas ir kt.

Renginio vedėja S. Kocienė pastebėjo, kad šalies bibliografų konferencija „yra pirmoji ši tūkstantmetį“. Jai pritarė ir doc. dr. N. Bliūdžiuvienė bei doc. dr. B. Railienė. Tai įžiebė kuliarinę diskusiją – kodėl taip atsitiko? Juk dar mename laikus, kai jos šalyje vykdavo kur kas dažniau, kai bibliografijos problemos buvo svarstomos kartu, leidžiamos konferencijų tezės. Kodėl net 17 metų tai pamiršta? Argi neliko spręstinių bibliografijos problemų? Deja, kai kurie bibliografai ir skaitytojai, taip nemano. Klausimas liko be atsakymo...

O kol kas džiaukimės įvykusia šalies bibliografų konferencija LMB ir jos organizatorių ketinimu paskelbti visą konferencijos „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“ medžiagą savo bibliotekos elektroniniame portale. Ją galės pasiskaityti visi respublikos bibliografai.

Sutrumpintas straipsnis atspausdintas: *Medicinos bibliografijos entuziastas / Vytautas Rimša // Tarp knygų. - 2018, Nr. 1. - p. 39.*

Bibliografus sutelkusi konferencija

2017 m. spalio 12 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje Vilniuje vyko konferencija „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“, skirta gydytojo, bibliografo Vlado Šimkūno (1917–1979) 100-osioms gimimo metinėms paminėti. Pirmoji, teorinė konferencijos dalis buvo skirta bendriesiems bibliografijos klausimams aptarti, antrojoje buvo plačiau pristatytas V. Šimkūnas kaip gydytojas, tapęs bibliografu bei palikęs ryškų pėdsaką Lietuvos bibliografijos istorijoje.

Kaip pasidžiaugė kolegos, bibliografijai skirta konferencija surengta po ilgos pertraukos. Paskutinioji vyko dar praėjusiame tūkstantmetyje, pažymint Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Bibliografijos skyriaus 50-metį. Savaimė suprantama, per tiek laiko įvyko nemažai pokyčių tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų. Apie nacionalinės bibliografijos reikšmę kalbėjo Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos mokslų departamento direktorė dr. Nijolė Bliūdžiuvienė. Pasaulį sparčiai keičiant technologijoms, ne tik spausdinti darbai tampa bibliografijos ištekliais. Pranešėja taip pat supažindino su kitų šalių nacionalinių bibliografijų modeliais, kuriuos šalys renkasi pagal savo galimybes bei išteklius. Pavyzdžiui, Vokietija 2015 m. viešam naudojimui pateikė per 4 mln. bibliografinių ir 11 mln. autoritetinių įrašų, atsisakydama į juos visų teisių. Taip visuomenė iš bibliografinių įrašų galės kurti naujus produktus, ko patys bibliografai nepajėgtų atlikti. Taigi, galima sekti kitų patirtimi, svarstant ir mąstant apie nacionalinės bibliografijos reikšmę Lietuvoje.

Norėdami suprasti vieni kitus, turime sutarti dėl sąvokų. Būtent dr. Violeta Černiauskaitė iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliotekininkystės skyriaus pristatė bibliografijos terminijos šaltinių apžvalgą. Juk be aiškių ir vienodų sąvokų šiame skaitmeniniame amžiuje net mašinos, t. y. kompiuteriai „negalėtų susikalbėti“. Lietuvoje nuo 1986 m. būtent Nacionalinė biblioteka tapo ta institucija, kuri atlieka terminų viešinimo bei norminimo funkcijas. Buvo pristatyti tiek specialūs spausdinti žodynai, tiek elektroniniai ištekliai bei duomenų bazės, skirti terminijai. Bibliografams buvo pateikta daug vertingos medžiagos apie naujausius bibliografijos terminų šaltinius, kurių didžioji dalis prieinama internetu specialioje LNB skiltyje „Bibliotekininkui“. Beje, konferencijoje kalbėta ir apie bibliografijos „apologiją“. Tai mokslinės literatūros žanras, kurio tikslas – įtikinamai atskleisti bibliografijos pranašumus, jos socialinę reikšmę. Nors bibliografai atlieka tą svarbų tarpininko vaidmenį tarp autoriaus ir vartotojo, visgi per mažai dėmesio skiria tam, kad jų darbas būtų prieinamas vartotojui.

Pamažu nuo teorijos prieita prie praktikos. Lietuvos medicinos bibliotekos Informacijos skyriaus vedėja Regina Vaišvilienė supažindino su lietuviškosios medicinos bibliografijos leidiniais, atskleisdama pastarosios bibliotekos indėlį šioje srityje. Būtent bibliografas yra tas tarpininkas tarp autoriaus ir vartotojo. Bibliografo uždavinys – tapti tarpininku tarp visumos idėjų, kurias išreiškia autorius, ir visumos informacijos poreikių, kuriuos pateikia vartotojai, turintys skirtingus reikalavimus bei esantys skirtingo lygio. Tokiomis aplinkybėmis Lietuvos medicinos biblioteka išlieka svarbiausia Lietuvoje medicininės bibliografijos kūrėja.

Galime pasidžiaugti, kad renginyje dalyvavo ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Mokslinės informacijos skyriaus Bibliografijos sektoriaus vadovė dr. Birutė Railienė pristatė personalinių bibliografijos rodyklių vaidmenį. Besikeičiant laikmečiui tenka priimti naujus iššūkius, dabar bibliografiniai leidiniai formuojami ALEPH programa, daug įrašų galima rasti nebe leidiniuose, bet virtualioje erdvėje. Šios srities naujovė – užsienyje mokslininkai socialiniuose

tinkluose kuria profilius, skirtus mokslinės informacijos tvarkymui, dalijimuisi. Bibliografinės informacijos tvarkymo programomis (pavyzdžiui, ZOTERO) gali naudotis ir bibliografai.

Kitas praktinis pranešimas taip pat buvo apie personalines bibliografijas. Šv. Pranciškaus onkologijos centro darbuotoja Nijolė Raudytė supažindino su personalinių bibliografinių leidinių struktūra, socialine paskirtimi ir funkcijomis. Būtent didėjanti bibliografinių leidinių produkcija liudija jų populiarumą, poreikį ir pripažinimą visuomenėje.

Antrojoje konferencijos dalyje buvome supažindinti su neeiline Lietuvos asmenybe – gydytoju ir bibliografu Vladu Šimkūnu bei kitais medikais, dirbusiais lietuviškos medicinos bibliografijos srityje. Su medikais-bibliografais bei jų darbais supažindino Lietuvos medicinos bibliotekos vyriausioji bibliotekininkė Janina Valančiūtė, V. Šimkūno gyvenimo ir veiklos kelią apžvelgė Lietuvos medicinos bibliotekos direktorė Salvinija Kocienė. Neturėdamas kitos galimybės, po Sibiro grįžęs į Lietuvą, V. Šimkūnas įsidarbino Medicinos bibliotekoje, kur atsiskleidė kaip puikus bibliografas. Įamžindama jo atminimą, Lietuvos medicinos biblioteka išleido ir pristatė naują V. Šimkūno biobibliografiją, kurios kol kas prieinama tik elektroninė versija.

Galima tik pasidžiaugti, kad V. Šimkūno gimimo šimtosios metinės tapo puikia proga ne tik prisiminti šią neeilinę asmenybę, bet ir dar kartą susiburti bibliografams, ieškantiems vietos šiandieniniame technikos ir elektronikos amžiuje.

Medicinos bibliografijos raida – mokslinėje konferencijoje

Spalio 12 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje surengta mokslinė konferencija „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“, skirta gydytojo psichiatro, bibliografo Vlado Šimkūno 100-osioms gimimo metinėms.

Į ją susirinko daugiau kaip 60 dalyvių iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Pakruojo, Švenčionių. Dalyvavo ne tik bibliotekų atstovai, bet ir medikai. Prisiminimais pasidalino Vlado Šimkūno kurso draugai Bronius Domža, Jurgis Ramanauskas, kolegė Danguolė Survilaitė ir kiti. Skaityti pranešimai aktualiais šiuolaikinės bibliografijos klausimais, apžvelgta bibliografijos istorija. Dr. Nijolė Bliūdžiuvienė (Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka) aptarė nacionalinės bibliografijos reikšmę. Jos bendradarbė dr. Violeta Černiauskaitė apžvelgė bibliografijos terminijos šaltinius. Regina Vaišvilienė (Lietuvos medicinos biblioteka) pristatė lietuviškosios medicinos bibliografijos leidinius.

Du pranešimai buvo skirti personalinėms bibliografijoms. Dr. Birutės Railienės (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka) pranešimo tema – „Personalinė bibliografijos rodyklė šiandien: sudarymo naujovių ir ilgamečių tradicijų santykis“. Nijolė Raudytė (Šv. Pranciškaus onkologijos centras) nagrinėjo personalinės bibliografijos leidinio struktūrą, socialinę paskirtį ir funkcijas. Janinos Valančiūtės (Lietuvos medicinos biblioteka) pranešimas sugrąžino prie lietuviškosios bibliografijos ištakų. Lietuvos medicinos bibliotekos direktorė Salvinija Kocienė prisiminė svarbiausius Vlado Šimkūno biografijos faktus ir asmenybės bruožus.

Konferencijoje tą dieną negalėjusios dalyvauti tyrėjos atsuntė savo pranešimus: doc. Dalia Triponienė – „Vladas Šimkūnas – mokslo kolega ir bibliografas“; gydytoja doktorantė Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė – „Bibliografijos svarba mokslininkui“.

Konferencijoje pristatyta Lietuvos medicinos bibliotekos parengta Vlado Šimkūno bibliografijos rodyklė, kurioje pateikti jo darbai ir literatūra apie jį, straipsniai, archyvinė medžiaga. Atidaryta Vladui Šimkūnui skirta literatūros ir nuotraukų paroda. Ekspozicijoje – Vlado Šimkūno sudarytos bibliografijos rodyklės, straipsniai, rankraščiai, medžiaga enciklopedijai, įvairūs dokumentai, laiškai, nuotraukos.

Konferencijos dalyviams grojo Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro orkestro smuikininkas Andrius Pleškūnas.

Straipsnis publikuotas: *Medicinos bibliografijos raida – mokslinėje konferencijoje / Janina Valančiūtė // Mokslo Lietuva. -2017, spalio 19.*

Kitas straipsnis: *Mokslinė konferencija, sujungusi bibliografus ir medikus / Janina Valančiūtė // Slauga. Mokslas ir praktika. - 2017, lapkr., - p. 17–18.*

LEIDINIO SUDARYTOJAI

Simona Ivaškevičienė

Regina Vaišvilienė

REDAGAVO

Simona Ivaškevičienė

Janina Valančiūtė

ATSAKINGOJI REDAKTORĖ

Salvinija Kocienė

MAKETAVO

Simona Ivaškevičienė

NUOTRAUKOS:

Lietuvos medicinos bibliotekos archyvo

Vytauto Rimšos

ISBN (internetinis) 978-9986-763-67-3

© Lietuvos medicinos biblioteka, 2018

